

मध्यमकालीनखर्च संरचना

आव२०८०/८१ - २०८२/८३

मैवाखोलागाउँपालिका

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
साँघु, ताप्लेजुङ

मध्यमकालीनखर्च संरचना

आव२०८०/८१ - २०८२/८३

मैवाखोलागाउँपालिका

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
साँघु, ताप्लेजुङ

विषय सूची

पेरच्छेद्य - एक : पेरच्छेद्य	१
१.१ पृष्ठभूमि	३
१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा	३
१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको उद्देश्य	१
१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका कानुनी आधारहरु	३
१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया	६
पेरच्छेद्य-दुई : मध्यमकालीन खर्च संरचना	६
२.१ पृष्ठभूमि	६
२.२ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति	६
२.३ समष्टिगत लक्ष्य	६
२.४ विषय क्षेत्रगत बृहत उद्देश्य	६
२.५ समष्टिगत रणनीति	६
२.६ मध्यमकालीन आर्थिक खाका	८
२.७ मध्यमकालीन नतिजा खाका	८
२.८ मध्यमकालीन बजेट खाका	८
२.९ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट	८
पेरच्छेद्य तिन : मध्यमकालीन खर्च संरचना	३६
३.१ कृषि विकास	३६
३.२ पशुपक्षी विकास	३६
३.३ पर्यटन विकास	३६
३.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	३६
३.५ वित्तीय संस्था तथा सहकारी विकास	३६
३.६ श्रम, रोजगार तथा सुरक्षित आवासन	३६
पेरच्छेद्य - चार : मध्यमकालीन खर्च संरचना	३६

४.१ शिक्षा	घढ
४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण	घढ
४.३ खानेपानी तथा सरसफाई	ढढ
४.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण	ढट
४.५ युवा तथा खेलकुद	छण
४.६ भाषा, कला, साहित्य, संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षण	५३

पिरच्छेद्य - ँ : ँँरीब्स ५६

५.१ ग्रामीण विकास तथा वस्ती व्यवस्थापन	५६
५.२ सिँचाई	छढ
५.३ विद्युत तथा नवीकरणीय ऊर्जा	टन
५.४ सडक, यातायात तथा पुलपुलेसा	टघ
५.५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	टठ

पिरच्छेद्य - छ : ँ, ँँरँ तँीब्द ँँरँन ठण

६.१ वन तथा जैविक विविधता	ठण
६.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन	ठढ
६.३ वातावरण तथा स्वच्छता	ठढ
६.४ विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	ठठ

पिरच्छेद्य - संत : सुँसन तँ संस्थँतीब्स डन

७.१ सुशासन ऐन, कानून र जवाफदेहिता	डन
७.२ संस्थागत विकास, मानव संसाधन विकास तथा सेवा प्रवाह	डढ
७.३ वित्तिय श्रोत परिचालन	डठ
७.४ योजना व्यवस्थापन	ढण

परिच्छेद - एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

मध्यमकालीनखर्च संरचनाले आवधिक योजना र वार्षिकबजेट तथाकार्यक्रमबीचअन्तरसम्बन्धकायम गरी सार्वजनिकवित्तव्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनसहयोग गर्दछ । यसले स्रोत व्यवस्थापन र अपेक्षितनतिजाप्रस्तुतगर्दछ । प्राथमिकताकाआधारमा सार्वजनिक स्रोतको बाँडफाँट गरी खर्चकोप्रभावकारिता बढाउनु नै मध्यमकालीनखर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य हो । यसले विकास योजनाको लक्षितनतिजाहासिल गर्नकोनिमित्तउपलब्ध स्रोत साधनको विनियोजन र परिचालन, पारदर्शी र मितव्ययीखर्च प्रणाली, वित्तीयसुशासन जस्ता पक्षमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिकानिर्वाह गर्दछ ।

अन्तरसरकारी वित्तव्यवस्थापन ऐन, २०७४ र आर्थिक कार्यविधितथावित्तीयउत्तरदायित्व ऐन, २०७६ ले संघ, प्रदेश र स्थानीयतहले मध्यमकालीनखर्च संरचनातयार गरी कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य गरेको छ । यससन्दर्भमाकार्यपालिका, विषयगत समिति, विषयगतशाखासँग राय परामर्श गरी आवधिक योजनाको आधारमा मध्यमकालीनखर्च संरचनातयार पारिएको छ । उपलब्धसूचनालाई आधार मानिआगामीतीनवर्षको खर्चको प्रक्षेपणसहितमैवाखोलागाउँपालिकाको मध्यमकालीनखर्च संरचना(२०८०/८१-२०८२/८३) तयार गरिएको छ ।

१.२ मध्यमकालीनखर्च संरचनाको अवधारणा

मध्यमकालीनखर्च संरचनाले उपलब्ध सीमितस्रोत-साधनको आंकलन गर्ने र योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमामध्यमअवधिको लागि बाँडफाँट गर्नेगर्दछ । यस संरचनामामुख्यतः समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजाखाका र बजेट खाका गरी तीनखाकाहरु समावेश गरिएको हुन्छन् । मध्यमकालीनखर्च संरचनामापहिलो आर्थिक वर्षमा बजेटको वास्तविक स्रोत र खर्चको अनुमानगरिन्छ । त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षका लागि स्रोत र खर्चको प्रक्षेपण गरिन्छ । पहिलो वर्षको बजेट कार्यान्वयन भएपछिप्रगति समीक्षाको आधारमा बाँकीदुई वर्षको प्रक्षेपितअनुमान परिमार्जन एवं संशोधनगर्ने गरिन्छ । यसरी मध्यमकालीनखर्च संरचनामाचक्रीयहिसाबले प्रत्येक वर्ष तीनवर्षको बजेटको आंकलनहुने गर्दछ ।

१.३ मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमाको उद्देश्य

मध्यमकालीनखर्च संरचनाको मुख्य उद्देश्य वित्तीय सुशासनकायम राख्नु हो । उपलब्ध स्रोत साधनलाई नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेटतथाकार्यक्रमबीचतालमेल गराई खर्च प्रणालीमा सुधार ल्याउनु यसको अर्को उद्देश्य हो । यसका साथै मध्यमकालीनखर्च संरचनाको विशेष उद्देश्य यसप्रकार रहेको छ ।

- ◆ आवधिक योजना र वार्षिक बजेट तथाकार्यक्रमबीचतादात्म्यताकायम गरी स्रोत-साधनकोविनियोजनलाई उपलब्धिमुलकबनाउनु,
- ◆ आयोजनातथाकार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरी प्राथमिकताप्राप्तआयोजनाकालागिस्रोतको सुनिश्चितता गर्नु,
- ◆ आन्तरिक र बाह्य स्रोतको वास्तविकअनुमान गरीबजेट तर्जुमालाई यथार्थपरक बनाउनु

१.४ मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमाकाकानुनीआधारहरु

मध्यमकालीनखर्च संरचनातयार गर्दनिम्नअनुसारका कानुनीआधारहरुलाई आधार मानिएको छ ।

- नेपालको संविधान, २०७२
- दीगो विकासकालक्ष्यको अवस्था र मार्गचित्र (२०१५-२०३०)
- अन्तरसरकारी वित्तव्यवस्थापन ऐन, २०७४

- राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, २१०० तथापन्ध्रौँ राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)

१.५ मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमा विधितथाप्रक्रिया

राष्ट्रिय योजनाआयोगबाट जारी स्थानीयतहको योजनातर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा समाविष्ट मध्यमकालीनखर्च संरचनातयारी सम्बन्धीअवधारणा, मार्गदर्शन तथाऔजारहरु प्रयोग गरी यो मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमा गरिएको हो । यस मध्यमकालीनखर्च संरचना देहायबमोजिमका चरण तथाप्रक्रियाहरुअबलम्बनगरी तर्जुमागरिएको छ :

चरण १: तयारी

आगामीतीनआर्थिक वर्षका लागिमध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमा गर्नेसिलसिलामागाउँपालिकासंग विभिन्नमितिमाछलफलहरु सम्पन्नभएकाथिए। यसै सिलसिलामागाउँपालिका र परामर्शदाताकोजिम्मेवारीहरु, समयसीमावारे स्पष्ट पारिएको थियो ।

चरण २:सन्दर्भ सामग्रीहरु संकलन, अध्ययनतथाविश्लेषण

मध्यमकालीनखर्च संरचनातयारीकासन्दर्भमा अध्ययनएवं समीक्षा गरिएकाप्रमुख सन्दर्भ सामग्री देहायबमोजिम रहेका छन्

- ◆ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- ◆ अन्तर सरकारी वित्तव्यवस्थापन ऐन, २०७४
- ◆ आर्थिक कार्यविधितथावित्तीयउत्तरदायीत्व ऐन, २०७६ तथानियमावली, २०७७
- ◆ अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण कार्यविधि
- ◆ नेपाल सरकार तथाप्रदेश सरकारको वित्तीय हस्तान्तरणको अभ्यास
- ◆ नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार एवं सम्बन्धित स्थानीय सरकारको वित्तीय ऐनहरु
- ◆ नेपाल सरकारको क्षेत्रगतनीति, कानून, मार्गदर्शन र मापदण्ड
- ◆ स्थानीयतहको योजनातर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- ◆ स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजनातर्जुमा हाते किताब, २०७७
- ◆ नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच, पन्ध्रौँ राष्ट्रिय योजना
- ◆ प्रदेश सरकारको आवधिक योजना

चरण ३: मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमाकालागिकार्ययोजनातयारी

मध्यमकालीनखर्च संरचनातयारी सम्बन्धीदिग्दर्शनमाउल्लेखितविधि, औजार एवं कार्ययोजनासम्बन्धमातयारी बैठकको आयोजना गरी छलफल गरिएको थियो । सोहीआधारमा मध्यमकालीनखर्च संरचनातयारी विधितथाप्रक्रियाऔजार र दस्तावेजको ढाँचातयार गरिएको थियो ।

चरण ४ : अभिमुखीकरण तथाप्रारम्भिककार्यशालाको आयोजना

पालिकामाएक दिवसीयअभिमुखीकरण तथाप्रारम्भिककार्यशालाकार्यक्रमको आयोजना गरियो । कार्यक्रममामध्यमकालीनखर्चसंरचनातर्जुमा सम्बन्धीबुझाइमाएकरूपताकायम गरिएको थियो । सोहीकार्यक्रममाएककार्यदल गठन तथाकार्ययोजनाको स्वीकृति र स्रोत अनुमानतथा बजेट सीमानिर्धारण समिति,बजेट तथाकार्यक्रमतर्जुमा समिति, विषयगत समिति, कार्यदल र विषयगतशाखाको जिम्मेवारीतथाभूमिका समेत स्पष्ट पारिएको थियो ।

चरण ५ : विषयगत समितितथाशाखासँग परामर्शको आयोजना

पालिकाकोवार्षिक योजनाको उपलब्धि समीक्षाकालागिविषयगतसमितिसँग परामर्श तथा छलफल गरिएको थियो । छलफलबाट हालसम्मकोउपलब्धि, चालु आयोजना, सालबसालीआयोजनातथाकार्यक्रम, विस्तृत आयोजनाप्रतिवेदनतयार भएकाआयोजना, सम्भाव्यताअध्ययन र लागतअनुमानविवरण तयार पारिएको थियो । सो छलफलबाट विषय क्षेत्रगत योजनाको सूचीतयार र हरेक आयोजनाकोउप-क्षेत्रगत रुपमाश्रोत आवश्यकतानिर्धारण गरियो ।

चरण ६ : श्रोत तथाखर्चको अनुमान र त्रिवर्षिय प्रक्षेपण

राजस्व बाँडफाँट, अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण लगायतकाविभिन्नश्रोतबाट उपलब्धहुने रकमलाई विगतआर्थिक वर्षहरुको श्रोतको उपलब्धताकाआधारमा आगामीतीनआर्थिक वर्षको श्रोतको अनुमानतथाप्रक्षेपण गरिएको थियो । आन्तरिक श्रोतलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनाकाआधारमा अनुमानतथाप्रक्षेपण तयारगर्दै गतआर्थिक वर्षहरुको खर्चको अनुमानतथाप्रक्षेपण गरिएको थियो । श्रोत तथाखर्च प्रक्षेपणकाआधारमा तीनवर्षको बजेट सीमानिर्धारण गरियो ।

चरण ७: क्षेत्रगत योजनातर्जुमा

मध्यमकालीनखर्च संरचनातयारीकालागिविषयक्षेत्रगतशाखासँग छलफल गरिएको थियो । छलफलबाट आगामीतीनवर्षमा सञ्चालन गरिने आयोजनातथाकार्यक्रमको पहिचान,प्राथमिकतानिर्धारण गर्ने, लागतअनुमानयकिन र आगामीतीनआर्थिक वर्षको लागि स्रोत आवश्यकतानिर्धारण, स्थानीय रणनीतिक स्तम्भ, प्राथमिकताक्रम, दीगो विकास लक्ष्य, लैंगिकतथाजलवायु संकेतकाआधारमा कार्यक्रमतथाआयोजनाहरुलाई साँकेतीकरण गरिएको थियो ।

चरण ८ : मध्यमकालीनखर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी

मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमाको क्रममाप्राप्तरायपरामर्श, आवधिक योजना,विषयगत क्षेत्र योजना र वार्षिक विकास कार्यक्रम समीक्षाबाट प्राप्तउपलब्धिविवरण तथाआवधिक योजनारणनीतिकका आधारमा मध्यमकालीनखर्च संरचनाको दस्तावेजमा स्थानीयतहको योजनातर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ माव्यवस्थाभएवमोजिम समष्टिगत मध्यमकालीनवित्तीयखाका, मध्यमकालीननतिजाखाका र मध्यमकालीनबजेट खाकाको साथै विषयतक्षेत्रको स्थिति, नतिजाखाका, वित्तीय योजना र कार्यक्रम/आयोजनाको सारंशसमावेश गरी मध्यमकालीनखर्च संरचनाको मस्यौदा खाकातयार पारिएको थियो ।

चरण९: मध्यमकालीनखर्च संरचनाको मस्यौदा प्रस्तुतितथा छलफल कार्यशाला

मस्यौदा मध्यमकालीनखर्च संरचनाको प्रस्तुति, छलफल तथाआवश्यकसुझाव संकलनका उद्देश्यले पालिकामा एक कार्यक्रमआयोजना गरिएको थियो ।कार्यक्रममापालिकाकाप्रमुखप्रशासकीयअधिकृत, तथाशाखाप्रमुखहरु तथा सम्बद्ध अन्यकर्मचारीहरुको उपस्थिति रहेको थियो । उक्तकार्यशालामा मस्यौदा प्रतिवेदनकामुख्यपक्षहरु प्रस्तुति गरीआवश्यकथप सूचनातथातथ्यांक संकलनकागरिएको थियो ।

चरण १० : मध्यमकालीनखर्च संरचनाप्रतिवेदन पेश

मध्यमकालीनखर्च संरचनाको मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतिपश्चातप्राप्त राय सुझावहरुलाई सम्बोधनगर्दै अन्तिमप्रतिवेदन पेश गरिएको थियो ।

परिच्छेद-दुई : मध्यमकालीनखर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको सन्दर्भमा मध्यमकालीनखर्च संरचनाको शुरुवातदशौं योजना देखि भएको मानिन्छ । मध्यमकालीनखर्च संरचनाको तर्जुमा गरी प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रमा साधन र स्रोतको विनियोजन गर्ने पद्धतिको शुरुवातीअभ्यास पनि यहीबाट हुनथाल्यो । वित्तीय सुशासनकायम राख्नयसलाई एक महत्वपूर्ण औजारको रुपमालिने गरियो । यस सन्दर्भमा सहस्राब्दीलक्ष्यप्राप्तिको क्रममाखासगरी शिक्षा र स्वास्थ्यका क्षेत्रहरुमा देशले लिएको परिमाणात्मक लक्ष्यहरु हासिल गर्न उल्लेख्य योगदानपुग्यो । सार्वजनिकवित्तव्यवस्थापनअन्तर्गतमध्यमकालीनखर्च संरचनाको भूमिका, सामाजिकतथाआर्थिक विकास तथा समृद्धिका लागिमहत्वपूर्ण रहदै आएको पाइन्छ । मुलतःसाधन स्रोतको विनियोजनमाकुशलता, कार्यान्वयनदक्षतातथावित्तीयअनुशासनकातीनै पक्षलाई यसबाट सम्बोधनहुने गर्दछ ।

अन्तरसरकारी वित्तव्यवस्थापन सम्बन्धी संघीय कानुनले संघ, प्रदेश तथा स्थानीयसरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा आ-आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र रही सार्वजनिकखर्चको अनुमानितविवरण तयार पार्दैआगामीतीनआर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । साथै चालु खर्च, पूँजीगतखर्च र वित्तीयव्यवस्थाकालागिआवश्यक पर्ने रकम समेत खुलाउनुपर्ने व्यवस्थासमेत भएको छ ।

उपरोक्तपक्षहरुलाई मननगर्दै यस पालिकाको मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमा भएको छ । यस क्रममासंविधानले आत्मसात गरेको समाजवादउन्मुख राष्ट्र निर्माण एवम् नेपाल सरकारले घोषणा गरेको समृद्ध नेपाल:सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोचअनुरूपतयार पारिएको चालु पन्ध्रौं योजना र प्रदेश सरकारको आवधिकयोजना र एवं पालिकाको नीतितथाकार्यक्रमलाई समेत आत्मसात गरिएको छ । आर्थिक वर्षका (२०८०/८१-२०८२/८३) का लागितर्जुमा गरिएको मध्यमकालीनखर्च संरचनाले आवधिकयोजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकताका साथै दीगो विकास लक्ष्यको मार्गचित्रलाईमुख्यआधारमानिएको छ । रपालिकाको तुलनात्मकलाभका क्षेत्रहरु, प्राथमिकतातथाविकासकार्यक्रमलाई यसमध्यमकालीनखर्च संरचनामासमेतिएको छ ।

२.२ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

मध्यमकालीनखर्च संरचनातयार गर्दा पालिकाको दीर्घकालीन सोच र त्रिवर्षीय आवधिक योजनालाई प्रमुखआधारको रुपमालिइएको छ । पालिकाको विकासको सोच, लक्ष्य उद्देश्य तथा रणनीतिलाई यसमध्यमकालीनखर्च संरचनामा समावेश गरिएको छ र यसको समष्टिगतसोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति देहायबमोजिम रहेको छ ।

**“सुखीर समृद्ध मैवाखोलाको आधार :
अर्गानिक कृषि, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य र पूर्वाधार”**

२.३ समष्टिगत लक्ष्य

गाउँपालिकाको आवधिकयोजनाकालागि देहायबमोजिम समष्टिगत लक्ष्यनिर्धारण गरिएको छ :

मौलिक संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै अर्गानिक कृषि, दिगो पर्यटन लगायत सामाजिकतथापूर्वाधारको विकास गरी आय र रोजगारीका माध्यमबाट नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक वृद्धि भएको हुनेछ ।

२.४ विषयक्षेत्रगत बृहत उद्देश्य

क) पूर्वाधार विकास क्षेत्र :

गाउँपालिका क्षेत्रमा स्तरयुक्तभौतिकपूर्वाधारहरूको विकासको माध्यमबाट जनताको आर्थिक, सामाजिकक्रियाकलापहरूमापहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

ख) आर्थिक विकास क्षेत्र

गाउँपालिकामाविद्यमानजल, जमिन, जङ्गलतथा जडिबुटीको समुचितउपयोगको वातावरण निर्माण गर्दै कृषि, वनमाआधारित उद्योग र व्यवसायको क्षेत्रगतविकासको माध्यमबाट जनताको रोजगारी, आयअभिवृद्धि र जनजीविकाकाअवसरहरू प्रवर्द्धन गर्नु ।

ग) सामाजिकविकास क्षेत्र

गाउँपालिकामाशिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, रोजगार र सामाजिक सुरक्षा जस्ता आधारभूत सेवाहरू समावेशी र समन्यायीकप्राप्तिकालागिउपयुक्तवातावरण निर्माण गरी सर्वाङ्गीण विकास गर्नु ।

घ) वन, वातावरण तथाविपदव्यवस्थापन क्षेत्र

गाउँपालिकाको सांस्कृतिकतथाप्राकृतिकवातावरणीय धरोहरहरूको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्नुका साथै प्राकृतिकएवं सामाजिक जोखिमहरूबाट उत्पन्नविपदहरूको समुचितव्यवस्थापन गर्नु ।

ङ) सुशासनतथा संस्थागतविकास क्षेत्र

गाउँपालिकाको वित्तीय साधनश्रोतको अभिवृद्धिका उपायहरू पहिल्याउँदै, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र संस्थागतविकासकाप्रयासलाई पारदर्शी, न्यायपूर्ण र परिणाममुखी बनाउनु ।

२.५ समष्टिगत रणनीति

गाउँपालिकाको समष्टिगत रणनीतिहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

१. भौतिकएवं सामाजिकपूर्वाधारहरू निर्माण गरी सबैको पहुँच सुनिश्चितगर्ने
२. दिगो, सुरक्षित, वातावरणमैत्रीपूर्वाधारहरू भू-उपयोगको आधारमा निर्माण गरी सहजताल्याउने
३. कृषिएवं स्थानीयश्रोत साधनमाआधारित उद्योग तथाव्यवसायहरूको विकास, विस्तार एवं प्रवर्द्धनकालागि सहकारी, सामुदायतथानिजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने
४. गैरकाष्ठ वन पैदावारतथा जडीबुटीहरूको व्यवसायिकएवं करारखेतीकालागियुवावर्गलाई प्रोत्साहितगर्दै स्वरोजगार सिर्जना तथाआयमाअभिवृद्धि ल्याउने
५. गुणस्तरीय शिक्षाएवं स्वास्थ्य सेवार सुरक्षित स्वच्छ खानेपानीमापहुँचअभिवृद्धि तथा सजहताल्याउने
६. लक्षितवर्गलाई सशक्तीकरण गर्दै समावेशीकरण गरी सबैक्षेत्रमायुवावर्गको आवद्धता वृद्धि गर्ने
७. वातावरण, जैविकविविधतातथा सांस्कृतिक मौलिकतालाई संरक्षण, सम्बर्द्धनगर्दै स्थानीय रैथाने प्रविधितथाप्रजातिहरूको विस्तार एवं प्रवर्द्धन गर्ने
८. विपदव्यवस्थापनलाई प्रभावकारी एवं जलवायु परिवर्तन अनुकूलनवनाउँदै प्रकोप,क्षतितथाजोखिमन्यूनीकरण गर्ने
९. सबै क्षेत्रमा सुशासनप्रवर्द्धन गर्दै सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई गुणस्तर, प्रभावकारी बनाउँदै पारदर्शिता र जवाफदेहिता स्थापित गर्ने
१०. विकास प्रक्रियामा स्थानीयहरूको सहभागितामाअभिवृद्धि ल्याउँदै अपनात्व स्थापित गर्ने

२.६ मध्यमकालीनआर्थिक खाका

राष्ट्रिय सोच तथा संकल्पएवं प्रदेश सरकारको सोच र पालिकाको विकासको सोच तथालक्ष्यअनुरूपआगामीतीनआर्थिक वर्षको मध्यमकालीनखर्च संरचनाको प्रमुखलक्ष्यतथानतिजा सूचकनिर्धारण गरिएको छ । सो अनुसार आगामीतीनवर्षको समष्टिगत आर्थिक लक्ष्ययसप्रकार रहेको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र: १						
समष्टिगत आर्थिक मध्यमकालीनलक्ष्य						
क्र.सं.	सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९।८०	मध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण		
				२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
१	आफ्नो उत्पादनतथाआयले वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	प्रतिशत	७०	७२	७४	७७
२	वार्षिक खाद्यान्नउत्पादन	मे.टन (हजारमा)	२५	२६	२७	२८
३	वार्षिक वचतखाद्यान्नविक्री	मे.टन (हजारमा)	१३.५	१३.८	१३.९	१४.०
४	प्रतिव्यक्तिवार्षिक खाद्यान्नउत्पादन	केजी	५००	५१०	५२०	५३०
५	प्रतिव्यक्तिवार्षिकआय	अ. डलर	८०३	१०००	१०००	११००
६	वेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.२	११.०	१०.५	१०.५

२.७मध्यमकालीननतिजाखाका

पन्ध्रौ राष्ट्रिय योजना, प्रदेश सरकारको आवधिक योजनातथापालिकाको वर्तमानआवधिकविकास योजनाले लिएको समष्टिगत तथाविषयगत अपेक्षितउपलब्धिहासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी आगामीतीनआर्थिक वर्षको समष्टिगत नतिजाखाकानिर्धारण गरिएको छ । मध्यमकालीन समष्टिगत नतिजाखाकायसप्रकार रहेको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : २					
मध्यमकालीनलक्ष्यनतिजाखाका					
नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९।८०	मध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण		
			२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
औषतआयु (जन्महुँदाको)	वर्ष	६९.३	६९.३	६९.३	७०
साक्षरता दर	प्रतिशत	७४.४६	७४.४६	७५.०	७६.०
पशुपंक्षीको वार्षिक विक्री वृद्धिदर (दुधमासुको कूल)	प्रतिशत	०.५	०.५	१.०	१.२५
पर्यटन व्यवसायबाट कूल रोजगारी प्रदान	संख्या (सयमा)	०	०.२५	०.५०	०.५०
रोजगारीमा कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	६५	६५	६०	६०
रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	३५	३५	४०	४०
वैक तथावित्तीय संस्थाहरुबाट भएको कूलकर्जा प्रवाह (कूलनिक्षेप संकलन रकमको)	प्रतिशत	६०	६०	६५	६५
उत्पादनमूलक क्षेत्रमाविप्रेषण आयलगानी	प्रतिशत	२०	२०	२५	२५
आधारभूततहमाखुदभर्नादर	प्रतिशत	८६	८८	९०	९२
३० मिनेटको दुरीमानजिकको स्वास्थ्य सेवामापहुँचभएका घरधुरी	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००

तालिका/ग्राफचित्र : २ मध्यमकालीनलक्ष्यनतिजाखाका					
नतिजा सूचक	एकाइ	आधार वर्ष २०७९।८०	मध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण		
			२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
सुरक्षितखानेपानी सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	७५.१०	७८	८०	८५
पालिका संरचनामामहिला, बालबालिका, अपाङ्गताभएकाव्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	३७.३८	४०	४०	४०
लोपोन्मुखभाषा	संख्या	४	४	४	४
उद्योग/व्यापार व्यवसाय/खेल क्षेत्रमायुवाहरुको आवद्धता	प्रतिशत	३०	३०	३५	४०
दिगो, सुरक्षित र नियमित सडक यातायात सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८०	८०	८२	८५
आधारभूतभौतिकपूर्वाधारहरु पुगेका वस्तीहरु (खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य, विजुली,सञ्चार, सडक)	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००
वर्षभरी नियमित सिंचाइ(खेतीयोग्यकूलभूमिको)	प्रतिशत	३०	३०	४०	४५
विद्युत सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	९७.६५	९८	९९	९९
इन्टरनेट सेवामापहुँचप्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	७१.४	७५	८०	८५
संरक्षिततथाव्यवस्थितवन क्षेत्र	प्रतिशत	१०	१०	११	१२
घर, कार्यालय, अस्पतालको नकुहिने, नगल्ने, नसड्ने प्लाष्टिक जन्त्यफोहोरलाई सुरक्षितविसर्जन गर्नेको	प्रतिशत	०	०	५	८
भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	संख्या	५	५	४	३
विपदप्रतिरोधात्मकभौतिक संरचनाहरु	प्रतिशत	१०	१२	१५	१८
सरोकारवालाएवं सहभागितात्मक ढङ्गवाट निर्माणतथाकार्यान्वयनभएका ऐन, कानुन	प्रतिशत	५	५	१०	१५
पालिकाको वार्षिक आन्तरिक आय	रु. करोड	१.२९	१.५०	१.७५	२.०
सेवा प्रवाहवाट सन्तुष्ट अनुभूति गर्ने सेवाग्राही	प्रतिशत	८०	८०	८५	८८
नतिजामूलकअनुगमनमूल्याङ्कन भएका योजना	प्रतिशत	०	०	०	१

२.८ मध्यमकालीन बजेट खाका

पालिकाको त्रिवर्षीय बजेट खाकातर्जुमा गर्दा प्रथमआवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता सहितवार्षिक नीतितथाकार्यक्रम, दीगो विकास लक्ष्यको मार्गचित्र, क्रमागततथाविस्तृत अध्ययनभएकाआयोजनातथाकार्यक्रम, स्थानीयप्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, अनुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई मुख्यअधार लिइएको छ । पालिकाको यस मध्यमकालीनखर्च संरचनामावित्तीय संघीयताको कार्यान्वयन, स्थानीयआर्थिक स्थायित्व र रोजगारी, तीव्र सामाजिकतथाआर्थिक विकास र सन्तुलितविकासकालागिविकास आयोजनातथाकार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ । माथिउल्लिखित समष्टिगत नतिजाखाकातथाविषय क्षेत्रगतनतिजाप्राप्तहुने खर्च तथा स्रोतको अनुमान गरिएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ३
त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण
(रकम रु. लाखमा)

श्रोतहरु	यथार्थ : २०७७/ ७८	संशोधनअनुमा न २०७८/ ७९	अनुमान : २०७९ / ८०	प्रक्षेपण			
				२०८०/८ १	२०८१/८ २	२०८२/८ ३	जम्मा ३ वर्षका लागि
जम्माआय	३६०२	३८३३	४२४५	४६६९	५१३६	५६५०	१५४५५
आन्तरिक आय	९४	१९१	३२९	३६२	३९८	४३८	११९७
राजस्व वाँडफाँड	५६६	५७४	६९०	७६०	८३५	९१९	२५१४
संघ चालु	७.४२	५५३	६६२	७२९	८०२	८८२	२४१२
संघ पुँजीगत	१०	०	७	८	८	९	२५
प्रदेश चालु	५४७७ ८	२१	२१	२३	२५	२८	७६
प्रदेश पुँजीगत	१	०	०	०	०	०	०
संघ : वित्तीय हस्तान्तरण	२७७१	२९००	३०६४	३३७०	३७०७	४०७८	१११५४
समानिकरण चालु	७२	४३१	३६०	३९६	४३६	४७९	१३११
समानिकरण पुँजीगत	८४६	५५५	६८२	७५०	८२५	९०८	२४८३
सशर्त चालु	१४३०	१४५९	१५६०	१७१६	१८८७	२०७६	५६८०
सशर्त पुँजीगत	४२४	४५६	३२२	३५४	३८९	४२८	११७१
समपूरक	०	०	७०	७७	८५	९३	२५५
विशेष चालु	०	०	०	०	०	०	०
प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	१७१	१६८	१६२	१७८	१९६	२१५	५८९
समानिकरण चालु	३८	५६	४९	५३	५९	६५	१७७
समानिकरण पुँजीगत	३२	०	७	८	८	९	२५
सशर्त चालु	०	१	१	१	१	२	४
सशर्त पुँजीगत	१	१२	५	६	६	७	१८
समपूरक चालु	०	०	०	०	०	०	०

तालिका/ग्राफचित्र : ३ त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रु. लाखमा)							
श्रोतहरु	यथार्थ : २०७७/ ७८	संशोधनअनुमा न २०७८/ ७९	अनुमान : २०७९ / ८०	प्रक्षेपण			
				२०८०/८ १	२०८१/८ २	२०८२/८ ३	जम्मा ३ वर्षका लागि
समपूरक पूँजीगत	१००	१००	१००	११०	१२१	१३३	३६४
विशेष चालु	०	०	०	०	०	०	०
विशेष पूँजीगत	०	०	०	०	०	०	०
जम्माखर्च	३६०२	३८३३	४२४५	४६६९	५१३६	५६५०	१५४५५
चालु खर्च				७८७	९७६	१०४२	२८०५
पूँजीगतखर्च				२१०८	२५९३	२६५६	७३५८
अन्यव्यवस्था				१७७४	१५६७	१९५१	५२९२

२.९ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

तालिका/ग्राफचित्र : ४ मध्यमकालीनबजेट खाका : विषयक्षेत्रगतबजेट बाँडफाँड (रकम रु. लाखमा)									
विषय क्षेत्र	२०८०/१ अनुमान			२०८१/८२ प्रक्षेपण			२०८२/८३ प्रक्षेपण		
	कुल	चालु	पूँजीगत	कुल	चालु	पूँजीगत	कुल	चालु	पूँजीगत
कृषिविकास	24.00	1.20	22.80	37.00	35.15	1.85	44.00	41.80	2.20
पशुपक्षीपालन	33.00	22.35	10.65	53.00	23.35	29.65	68.00	37.60	30.40
पर्यटन विकास	20.00	19.00	1.00	40.00	15.50	24.50	56.00	30.70	25.30
उद्योग व्यापार व्यवसाय	20.00	19.00	1.00	70.00	55.50	14.50	65.00	61.75	3.25
वित्तीय संस्थातथा सहकारी	7.00	6.65	0.35	7.00	6.65	0.35	7.00	6.65	0.35
श्रम तथा रोजगार	125.00	118.75	6.25	125.00	118.75	6.25	125.00	118.75	6.25
शिक्षा	413.00	226.75	186.25	683.00	303.25	379.75	683.00	303.25	379.75
स्वास्थ्य	186.00	130.80	55.20	206.00	140.80	65.20	216.00	141.30	74.70
खानेपानी	35.00	10.75	24.25	34.00	9.80	24.20	36.00	9.00	27.00
लक्षितवर्ग	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
कलाभाषा साहित्य संस्कृति	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	105.00	9.75	95.25
युवा खेलकुद	39.00	20.85	18.15	39.00	20.85	18.15	41.00	20.95	20.05
सडक यातायात	430.00	21.50	408.50	460.00	23.00	437.00	520.00	26.00	494.00
आवास तथा वस्ती	100.00	5.00	95.00	240.00	12.00	228.00	220.00	11.00	209.00

तालिका/ग्राफचित्र : ४ मध्यमकालीनबजेट खाका : विषयक्षेत्रगतबजेट बाँडफाँड (रकम रु.लाखमा)									
विषय क्षेत्र	२०८०/१ अनुमान			२०८१/८२ प्रक्षेपण			२०८२/८३ प्रक्षेपण		
	कुल	चालु	पूँजीगत	कुल	चालु	पूँजीगत	कुल	चालु	पूँजीगत
विकास									
सिंचाइ	900.00	45.00	855.00	900.00	45.00	855.00	900.00	0.00	855.00
विद्युततथा वैकल्पिकऊर्जा	310.00	15.50	294.50	410.00	20.50	389.50	360.00	18.00	342.00
सूचनातथाप्रविधि	55.00	2.75	52.25	35.00	1.75	33.25	0.00	0.00	0.00
वनतथा जैविकविविधता	11.00	5.05	5.95	12.00	5.10	6.90	12.00	5.10	6.90
भू तथाजलाधार व्यवस्थापन	0.00	0.00	0.00	5.00	0.25	4.75	10.00	0.50	9.50
वातावरण तथाफोहोर व्यवस्थापन	11.00	5.95	5.05	26.00	11.20	14.80	21.00	6.45	14.55
विपदव्यवस्थापन	13.00	1.55	11.45	33.00	20.55	12.45	13.00	1.55	11.45
सुशासनतथा ऐन कानून	66.50	63.18	3.33	71.50	67.93	3.58	62.00	58.90	3.10
संस्थागतविकास तथामानव संसाधन	36.00	11.70	24.30	36.00	11.70	24.30	86.00	59.20	26.80
वित्तीय स्रोत परिचालन	15.00	7.05	7.95	0.00	0.00	0.00	2.00	1.90	0.10
योजनाव्यवस्थापन	31.00	12.45	18.55	31.50	12.93	18.58	36.50	17.68	18.83
कूललागत : आयोजनातथाकार्यक्रम	2895.5	787.0	2108.5	3569.0	975.8	2593.3	3698.5	997.3	2656.2

क) प्राथमिकताक्रमको आधारमा

कार्यक्रमतथाआयोजनाको प्राथमिकताक्रमबमोजिमतीनआर्थिक वर्षको बजेट अनुमानतथाप्रक्षेपण तालिकायसप्रकार रहेको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र :५ मध्यमकालीनबजेट खाका : प्राथमिकताक्रमको आधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु.लाखमा)				
प्राथमिकताक्रम	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
		२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
पहिलो प्राथमिकता	95	1803.5	1933.5	1871
दोश्रो प्राथमिकता	47	1092	1635.5	1827.5
जम्मा	142	2895.5	3569	3698.5

ख) जलवायु संकेतको आधारमा

जलवायु संकेत बमोजिमतीनआर्थिक वर्षको बजेट अनुमानतथाप्रक्षेपण यसप्रकार रहेको छ ।

तालिका/चित्र : ६ मध्यमकालीनबजेट खाका : जलवायु संकेतकाआधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु.लाखमा)				
जलवायु संकेत	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
		२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
प्रत्यक्ष	33	998.00	1061.00	1056.00
अप्रत्यक्ष	43	669.50	1144.50	1246.00
तटस्थ	66	1228.00	1363.50	1396.50
जम्मा	142	2895.50	3569.00	3698.50

ग) लैङ्गिक संकेतको आधारमा

लैङ्गिकसंकेत बमोजिमतीनआर्थिक वर्षको बजेट अनुमानतथाप्रक्षेपण यसप्रकार रहेको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र :७ मध्यमकालीनबजेट खाका : लैङ्गिक संकेतको आधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु.लाखमा)				
लैङ्गिक संकेत	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
		२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
निर्दिष्ट	21	189.00	184.00	190.00
सहयोगी	49	579.50	919.50	1109.00
तटस्थ	72	2127.00	2465.50	2399.50
जम्मा	142	2895.50	3569.00	3698.50

घ) दिगो विकास लक्ष्य

दिगो विकास लक्ष्यकाआधारमा तीनआर्थिक वर्षको बजेट अनुमानतथाप्रक्षेपण यसप्रकार रहेको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र:८ मध्यमकालीनबजेट खाका : दिगो विकास लक्ष्यकाआधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु.लाखमा)					
संकेत नम्बर	दिगो विकास लक्ष्य	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
			२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
१.	गरिवीको अन्त्य	5	132.00	132.00	132.00
२.	शुन्यभोकमरी	24	957.00	990.00	1012.00
३.	स्वास्थ्यजीवन	13	186.00	206.00	216.00
४.	गुणस्तरीय शिक्षा	21	452.00	722.00	724.00
५.	लैङ्गिक समानता	3	10.00	10.00	10.00
६.	स्वच्छ खानेपानीतथा सरसफाई	4	35.00	34.00	36.00
७.	स्वच्छ ऊर्जा	3	310.00	410.00	360.00
८.	मर्यादितकाम र आर्थिक वृद्धि	15	45.00	115.00	226.00
९.	उद्योग, नवीनतमखोज र पूर्वाधार	9	430.00	460.00	520.00
१०.	असमानतान्यूनीकरण	0	0.00	0.00	0.00
११.	दिगो शहर र समुदाय	6	100.00	240.00	220.00

तालिका/ग्राफचित्र: ८ मध्यमकालीनबजेट खाका : दिगो विकास लक्ष्यका आधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु.लाखमा)					
संकेत नम्बर	दिगो विकास लक्ष्य	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
			२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
१२.	दिगो उपयोग तथा उत्पादन	5	11.00	26.00	21.00
१३.	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	5	13.00	33.00	13.00
१४.	सामुन्द्रितश्च्रोतको उपयोग	0	0.00	0.00	0.00
१५.	भू सतहश्च्रोतको उपयोग	4	11.00	17.00	22.00
१६.	शान्ति, न्याय र सबल संस्था	22	188.50	174.00	184.50
१७.	दिगो विकासकालागि साभेदारी	3	15.00	0.00	2.00
	जम्मा	142	2895.50	3569.00	3698.50

ड) रणनीतिका स्तम्भका आधारमा

मध्यमकालीनखर्च संरचनाअन्तर्गत रणनीतिक स्तम्भको आधारमा यसप्रकार बजेट बाँडफाँड गरिएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ९ मध्यमकालीनबजेट खाका : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु. लाखमा)					
क्र.सं.	रणनीतिक स्तम्भ	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
			२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
१	भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधारहरु निर्माण गरी सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने	9	430.00	460.00	520.00
२	दिगो, सुरक्षित, वातावरणमैत्री पूर्वाधारहरु भू-उपयोगको आधारमा निर्माण गरी सहजता ल्याउने	19	1365.00	1585.00	1480.00
३	कृषि एवं स्थानीयश्च्रोत साधनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसायहरुको विकास, विस्तार एवं प्रवर्द्धनकालागि सहकारी, सामुदाय तथा निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	17	57.00	90.00	112.00
४	गैरकाष्ठ वन पैदावार तथा जडीवुटीहरुको व्यवसायिक एवं करारखेतीकालागि युवा वर्गलाई प्रोत्साहित गर्दै स्वरोजगार सिर्जना तथा आयमा अभिवृद्धि ल्याउने	18	172.00	242.00	253.00
५	गुणस्तरीय शिक्षा एवं स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षित स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच अभिवृद्धि तथा सहजता ल्याउने	34	634.00	923.00	935.00
६	लक्षित वर्गलाई सशक्तीकरण गर्दै समावेशीकरण गरी सबै क्षेत्रमा युवा वर्गको आवद्धता बृद्धि गर्ने	9	54.00	54.00	156.00
७	वातावरण, जैविक विविधता तथा सांस्कृतिक मौलिकतालाई संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्दै स्थानीय रैथाने प्रविधितथा प्रजातिहरुको विस्तार एवं प्रवर्द्धन गर्ने	9	22.00	43.00	43.00

तालिका/ग्राफचित्र : ९ मध्यमकालीनबजेट खाका : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बजेट बाँडफाँड (रकम रु. लाखमा)					
क्र.सं.	रणनीतिक स्तम्भ	आयोजना संख्या	मध्यमकालीनखर्च संरचना		
			२०८०।८१	२०८१।८२	२०८२।८३
८	विपदव्यवस्थापनलाई प्रभावकारी एवं जलवायु परिवर्तन अनुकूलनबनाउदै प्रकोप, क्षतितथा जोखिमन्यूनीकरण गर्ने	5	13.00	33.00	13.00
९	सवै क्षेत्रमा सुशासनप्रवर्द्धन गर्दै सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई गुणस्तर, प्रभावकारी बनाउदै पारदर्शिता र जवाफदेहिता स्थापित गर्ने	16	117.50	107.50	150.00
१०	विकास प्रक्रियामा स्थानीयहरुको सहभागितामा अभिवृद्धि ल्याउदै अपनात्व स्थापित गर्ने	6	31.00	31.50	36.50
	जम्मा	142	2895.50	3569.00	3698.50

परिच्छेदतीन:आर्थिक विकास

३.१ कृषिविकास

क) पृष्ठभूमि

संविधानले भू-उपयोग नीतिको अवलम्बन गरी भूमिको व्यवस्थापन गर्ने, कृषिको व्यावसायीकरण, विविधीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने; कृषककालागि कृषि सामाग्री, कृषिउपजको उचितमूल्य र बजार पहुँचको व्यवस्था गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण कृषि सम्बन्धीनीतिनिर्धारण गरेको छ। यसकालागि कृषिबालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, भण्डारण र बजारीकरणमा स्थानीय सरकारले नेतृत्वदायीभूमिकानिर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ। कृषिविषयमा डिप्लोमा तहको पढाई भइरहेको, हाटबजार साँघुपाटी रहेको, खेतीयोग्यजमिनप्रशस्त रहेको, व्यवसायिक कृषिफर्म तथा कृषक समूहदर्ता भएको, व्यवसायिक खेती (तरकारी, फलफूल र नगदेबाली - अलैंची, अम्रिसो, चिराइतो, आदि) भएको, प्राङ्गारिक खेतीभएको, फलफूलतथा तरकारीको लागिपकेट विकास कार्यक्रमभएको, बेसार खेती प्रवर्द्धन भएको, माटो परिक्षण स्थापनाभएको छ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतीहरु

कृषिको व्यावसायीकरण हुननसक्नु, सिँचाइको अपर्याप्तता र विद्यमानसिँचाइआयोजना पूर्ण क्षमतामाउपयोग हुननसक्नु, कृषकमानयाँप्रविधि, उन्नतबिउ/मल, जैविकतथाप्राङ्गारिक कृषि सम्बन्धी ज्ञानको अभाव, बालीमालाग्ने रोग व्यवस्थापन र सुधारिएका कृषि प्रणाली सम्बन्धीजानकारीको कमी, कृषिउपजको बजारीकरण र भण्डारणमा किसानको सामूहिक स्वामित्वहुननसक्नु, उत्पादन, बजारीकरणको अभाव, बजार व्यवस्थापनको कमी, कृषि अनुसन्धान र कृषि प्रसार बीच समन्वयको कमी, कृषि सम्बन्धी शैक्षिक संस्था र कृषक बीच समन्वयनभएको, परम्परागत खेती प्रणाली रहेको, खेतीयोग्यजमिनबाँझो हुनु, फर्म तथा समूहहरु कृषिकार्यमा संलग्ननभएको, बजार व्यवस्थापनको कमी, उत्पादित वस्तुको उचितमूल्यनिर्धारणको कमी, प्राविधिक ज्ञानको कमी, दक्षजनशक्तिको कमी, उच्च रसायनिकमलतथाविषादीको प्रयोग, मूल्यनिर्धारणको अभावआदिप्रमुख समस्याहुन्।

कृषिप्राविधिकको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु, कृषि सम्बद्ध संस्थागततथा संरचनागतव्यवस्था गर्नु, स्थानीय सरकार मातहतमाआएको कृषि प्रसार सेवालाई व्यवस्थापन र सुदृढीकरण गर्नु, कृषि सम्बद्ध अनुसन्धान संस्थाएवम् संरचना संघीय सरकारबाट प्राप्त गर्नु, परम्परागत कृषि ज्ञानको पुनर्खोज गरी आधुनिकीकरण र उपयोग गर्नु, जैविकतथाप्राङ्गारिक कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्नु, खाद्यवस्तुको गुणस्तर कायम गर्नु, हानिकारक कीटनाशक विषादी र रासायनिकमल र आनुवांशिक परिवर्तन गरिएकाबाली वस्तु नियन्त्रित गर्नु, अन्तरसरकार समन्वयप्रभावकारी बनाउनु, जग्गाको बाँझोपन नियन्त्रण गर्न, कृषि क्षेत्रलाई यान्त्रिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्नु, कृषिअनुदानलाई प्रतिस्पर्धी बजारको विकास हुने गरी उपयोग गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन्।

ग) लक्ष्य

रोजगारको अवसर सृजनाभई जीवनस्तरमा सुधार भएको हुने।

घ) उद्देश्य

१. प्राङ्गारिक कृषि : उत्पादनतथाउत्पादकत्वमा वृद्धि गरी आयआर्जनमा वृद्धिगर्नु
२. तुलनात्मकलाभभएकाबालीको विकास एवम् विस्तार गर्नु
३. कृषि सेवा प्रसारको पहुँचमा वृद्धि गर्नु

ङ) रणनीति

१. कृषिको व्यवसायीकरणमा निजीक्षेत्र, सहकारी तथाअन्तरसरकार समन्वय र सहकार्य गर्ने
२. प्राङ्गारिक खेती, आधारभूतखाद्यवस्तु तथातुलनात्मकलाभभएकावालीउत्पादनमा वृद्धि गर्ने
३. कृषक र कृषि सम्बद्ध समूहको क्षमताविकास एवम् प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने
४. उत्पादितवस्तुको बजारीकरण गर्ने

च) नतिजा सूचकतथामध्यमकालीनलक्ष्य

तालिका/ग्राफचित्र: १० कृषिविकास क्षेत्र : नतिजाखाका						
सूचक	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
आफ्नो उत्पादनतथाआयले वर्षभरी खानपुग्ने परिवारको वृद्धि भएको हुने	वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	घरधुरी	४०४	५००	७५०	१०००
वार्षिक खाद्यान्नउत्पादन वृद्धि भएको हुने	वार्षिक खाद्यान्नउत्पादन	मे.टन	१४६५.७	१५००	१५२०	१५६०
प्रतिव्यक्तिवार्षिक खाद्यान्नउत्पादन वृद्धि भएको हुने	प्रतिव्यक्तिवार्षिक खाद्यान्नउत्पादन	केजी	१४३.७	१५०	१६०	१७०
नगदेवाली, मौसमी तथा वेमौसमी वालीको वार्षिक उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने	वार्षिक उत्पादन	मे.टन	१५३.२	१७०	२००	२२५
व्यवसायिक कृषि नर्सरी बढेको हुने	व्यवसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	२	२	३	४
तरकारी वार्षिक उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने	वार्षिक उत्पादन	मे.टन	८३.३	९०	१००	११०
फलफुलवार्षिक उत्पादन वृद्धि भएको हुने	वार्षिक उत्पादन	मे.टन	६०.५	७०	८०	९०
उन्नतविउ, जैविकमल र विषादी प्रयोग गर्ने, आधुनिक कृषिप्रविधि प्रयोग गर्ने कृषकहरु बढेको हुने	प्रविधि प्रयोग गर्ने कृषक	प्रतिशत	५०	१००	१५०	२००
आधुनिककृषिऔजारहरु प्रयोग गर्ने कृषक बढेको हुने	औजारहरु प्रयोग गर्ने कृषक	संख्या	५०	१००	१२५	२००
व्यवसायिकएवं आधुनिकतरिकाको खेतीले ओगटेको भूभाग बढेको	भूभाग	रोपनी	३००	३५०	४००	४५०

तालिका/ग्राफचित्र: १० कृषिविकास क्षेत्र : नतिजाखाका						
सूचक	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
हुने						
कृषिव्यवसायमा सहूलियतकर्जा, कृषि सामानमा अनुदान तथा यान्त्रिकीकरणमा पूँजीगत अनुदानबाट लाभान्वित कृषक बढेको हुने	कृषक	संख्या	२६६	५३३	५३३	१०००
सुचारु सामुदायिक खेती तथा करार खेतीले ओगटेको भूमि बढेको हुने	भूमि	हेक्टर	०	०	०	१
विभिन्न क्षेत्रमा तालिम प्राप्त कृषक भएको हुने	तालिम प्राप्त कृषक	संख्या	४१५	८३०	१२३०	१६३०
व्यवसायिक कृषिफार्म बढेको हुने	कृषिफार्म	संख्या	५०	६०	७०	८०
व्यवसायिक कृषि बाट प्रदान भएको प्रत्यक्ष रोजगारीता वृद्धि भएको हुने	रोजगारी	संख्या	३	१०	२०	३०
प्रधानमन्त्री तथा कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाबाट लाभान्वित किसान बढेको हुने	लाभान्वित किसान	संख्या	८५	८५	१२०	१२०
सञ्चालनमा रहेको कृषिबजार, हाटबजार तथा कृषिथोकबजार वृद्धि भएको हुने	बजार	संख्या	१	१	२	२
कृषिउपजहरु विक्रीकालागि नजिकको बजार क्षेत्रमा पुग्न लाग्ने समयावधि घटेको हुने	समयावधि	घण्टा	३	३	२.५	२.५
मौसमी, वेमौसमी तरकारी तथा नगदेवालीको विक्री बढेको हुने	विक्री	रु. करोड	३०	३२	३६	३८
कोल्ड स्टोरेजको क्षमता बढेको हुने	कोल्ड स्टोरेज क्षमता	मे.टन	०	०	१	१
कृषिउपज सङ्कलन केन्द्र, बजार	कृषि प्रसार	संख्या	१	१	१	२

तालिका/ग्राफचित्र: १० कृषिविकास क्षेत्र : नतिजाखाका						
सूचक	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
प्रवर्द्धन केन्द्र, तथा सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्र भएको हुने	सेवा केन्द्र					
कृषिवीमा सेवाबाट लाभान्वित कृषक बढेको हुने	लाभान्वित कृषक	संख्या	०	५०	१००	१५०
कृषि पेशामा संलग्न जनसंख्या बढेको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	९५	९५	९०	८८
व्यवसायिक कृषिउत्पादनमा संलग्न कृषक बढेको हुने	कृषक	संख्या	५०	७५	१००	१५०
कृषि सहकारी संस्था बढेको हुने	कृषि सहकारी संस्था	संख्या	२	२	२	२
कृषि सहकारीमा आवद्ध कृषक बढेको हुने	कृषक	संख्या	७१५	७१५	७५०	८००
किसान परिचयपत्रबाट लाभान्वित कृषकहरु बढेको हुने	लाभान्वित कृषक	संख्या	२०६४			

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र :११ कृषिविकास : वजेट तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	वजेट अनुमान			वजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	24.00	1.20	22.80	3.6	14.4	6
२०८१/८२	37.00	35.15	1.85	5.55	22.2	9.25
२०८२/८३	44.00	41.80	2.20	6.6	26.4	11

ज) मुख्यआयोजनाहरुको संक्षिप्तविवरण

तालिका/ग्राफचित्र: १२ कृषिविकास : खर्च तथास्रोतकोअनुमान (रकम रु. लाखमा)			
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३

	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
उत्पादनआधारित प्रोत्साहनकार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.00	1.90	0.10
उत्पादन वृद्धिको लागि अनुसन्धानकार्यक्रम	1.00	0.05	0.95	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05
प्राङ्गारिक तथाव्यवसायिक खेतीतालिम	6.00	0.30	5.70	6.00	5.70	0.30	6.00	5.70	0.30
बजार प्रवर्द्धन तथा संकलन केन्द्र निर्माण आयोजना	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	15.00	14.25	0.75
माटो परिक्षण प्रयोगशालानिर्माण	5.00	0.25	4.75	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
नर्सरी व्यवस्थापनकार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	3.00	2.85	0.15	4.00	3.80	0.20
नरहाट बजारलाई कृषि हाटको रुपमाविकास गर्ने	5.00	0.25	4.75	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
आधुनिक कृषिऔजारलाई साभेदारी कार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
कृषिउत्पादनमाविविधकरण I तालिम (चिप्स, जाम, सस बनाउने)	2.00	0.10	1.90	2.00	1.90	0.10	1.00	0.95	0.05
जैविकविषादीवितरण कार्यक्रम	5.00	0.25	4.75	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
जम्मा	24.00	1.20	22.80	37.00	35.15	1.85	44.00	41.80	2.20

३.२ पशुपंक्षीविकास

क) पृष्ठभूमि

आर्थिक विकासको मेरुदण्डको रूपमापशुपन्ध्री क्षेत्र पनि रहेको छ । पशुपन्ध्रीपालनको व्यावसायीकरण, विविधीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने; कृषककालागि सामाग्री, पशुपन्ध्रीउपजको उचितमूल्य र बजार पहुँचको व्यवस्था गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण कृषितथापशुपन्ध्री सम्बन्धीनीतिनिर्धारण गरेको छ । यसकालागिपशुपक्षीप्रजननएवम् नस्ल सुधार, आहार तथापोषण, पशु स्वास्थ्य र बजार प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारले नेतृत्वदायीभूमिकानिर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ ।व्यवसायिक पशुपन्ध्री संख्या ५० वटा रहेको, कृषक आवद्ध समूह ५८ वटा रहेको, पशु औषधीपसल २ वटा रहेको, पशु प्राविधिक ८ जना रहेको, नस्ल सुधार - बोका १७ वटा, साढे ६ वटा, बुंगुर २ वटा २५ वटा रहेको, कृत्रिमगर्भधारण १० वटा रहेको, घुम्ती शिविर वर्षेनी७ पटक हुनु, पशुविमा संख्या २५० रहेको (बाखा १३७, गाई १३), दूध संकलन केन्द्र २ वटा रहेका छन् । पशु स्वास्थ्यउपचार ६ देखि १० हजार सम्म हुने,परिजिवि ५ देखि ८ हजार सम्म हुने गरेको छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

उन्नतकिसिमकागाई, भैंसी, बाखा, बङ्गुर नहुनु, पशुपालन कृषि समुह समितिफर्मको कमी, दूधजन्यविक्रीवितरण बजारको समस्यातथाप्रशोधन केन्द्र नहुनु, चिस्यान संकलन केन्द्र नभएको, पशु हाटबजार नहुनु, पशु चिकित्सकनहुनु, कृषि क्षेत्रहरूमा संघ, प्रदेश, स्थानीयतहको नीतिनियमकार्यान्वयनमाचासो नहुनु तथा सङ्गठित संस्थाको व्यवस्थानहुनु, पशुपालनव्यवस्था परम्परागत रूपमापालनभएको, व्यावसायिक कृषक पर्याप्तनभएको, दानाउत्पादन केन्द्र नहुनु, उचितपशु आहारा कमी, दाना कम्पनिबाट ल्याउन ढुवानी लागत बढी हुनु,

उन्नतकिसिमको घाँस विस्तार नहुनु, खुल्ला चरण क्षेत्र हुनु, प्राविधिक सेवाको कमीहुनु, पशुपक्षीपालनको निमित्तआवश्यकउन्नत नस्ल, रोग र महामारीको रोकथामएवम् पशु व्यवस्थापन सम्बन्धीउचित ज्ञानको अभाव, चरन र खर्क व्यवस्थापनको अभावआदिप्रमुख समस्याहुन् ।

दक्षप्राविधिकको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु, पशुपन्थी सम्बद्ध संस्थागततथा संरचनागतव्यवस्था गर्नु, स्थानीय सरकार मातहतमाआएको प्रसार सेवालाई व्यवस्थापन र सुदृढीकरण गर्नु, पशुपन्थी सम्बद्ध अनुसन्धान संस्थाएवम् संरचना संघीय सरकारबाट प्राप्त गर्नु, परम्परागत ज्ञानको पुनर्खोज गरी आधुनिकीकरण र उपयोग गर्नु, अन्तरसरकार समन्वयप्रभावकारी बनाउनु, पशुपन्थीपालनमाउपयुक्तयान्त्रिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्नु, अनुदानलाई प्रतिस्पर्धी बजारको विकास हुने गरी उपयोग गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

पशुपक्षीपालनव्यवसायमर्यादित र आधुनिकीकरण भएको हुने

घ) उद्देश्य

१. पशुपक्षीपालनलाई व्यवस्थित, विविधीकरण एवं व्यवसायीकरण गर्नु

२. कृषकहरुको आयआर्जनको भरपर्दो श्रोतको रुपमाविकास गर्नु

ङ) रणनीति

१. पशुपक्षीपालनमाव्यवसायिकताविकास गर्ने

२. पशुपक्षीजन्यवस्तुको बजार प्रवर्द्धन गर्ने

३. पशुपक्षी स्वास्थ्यतथाउपचार व्यवस्थाविस्तार गर्ने

४. वातावरण तथाहावापानीअनुकूलमैत्रीपशुपक्षीव्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने

च) नतिजा सूचकतथामध्यमकालीनलक्ष्य

नतिजा सूचकको आधारमा पशुपक्षीपालन क्षेत्रकालागि गरिएको खर्च तथाश्रोतको अनुमानयसप्रकार रहेको छ ।

तालिका /ग्राफचित्र: १३ पशुपक्षीपालन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
व्यवसायिकपशुपालनफर्महरु बढेर आयआर्जन वृद्धि भएको हुने	पशुपालनफर्महरु	संख्या	५०	६०	७०	८०
पशुपक्षीबीमा सेवाबाट लाभान्वित कृषक वृद्धि भएको हुने	लाभान्वित कृषक	संख्या	६०	८०	१००	१२५
नश्ल सुधार तथाप्राथमिकउपचार केन्द्र स्थापनाभएको हुने	नश्ल सुधार तथाउपचार केन्द्र	संख्या	०	१	२	२
पशुपक्षीपालन सम्बन्धीउपलब्धप्राविधि (खोप, कृत्रिमप्रजनन, क्यासट्रेसन) उपयोग गर्ने कृषक वृद्धि भएको हुने	प्राविधिउपयोग गर्ने कृषक	प्रतिशत	०	५	१०	१५
सुचारु कृत्रिमगर्भाधान केन्द्र	सुचारु	संख्या	०	०	०	१

तालिका / ग्राफचित्र: १३ पशुपंक्षीपालन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
स्थापनाभएको हुने	कृत्रिमगर्भाधान केन्द्र					
दुधउत्पादन (वार्षिक) वृद्धि भएको हुने	दुधउत्पादन	मे.टन	७३	९०	१२०	१६०
वार्षिक दुधविक्री वृद्धि भएको हुने	दुधविक्री	रु.करोड	८	१०	२५	४०
खसीबोका, रांगाभैसी, वडगुर, सुगुरको वार्षिक विक्री बढेको हुने	विक्री	रु.करोड	२५	३०	३५	४०
वार्षिक कुखुराको मासु तथा अण्डा विक्री बढेको हुने	विक्री	रु.करोड	०.३६१	०.५	१	१.७५
चालु अवस्थाकाव्यवसायिक कुखुरापालनफर्महरु बढेको हुने	कुखुरापालनफर्महरु	संख्या	१	६	६	६
पशुजन्य संक्रामक रोग विरुद्ध खोप लगाएकापशुपंक्षीहरु वृद्धि भएको हुने	खोप लगाएकापशुपंक्षी	संख्या	१६००	१८००	२०००	२२००

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र पशुपंक्षीपालन :वजेट तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	वजेट अनुमान			वजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	33.00	22.35	10.65	4.95	19.8	8.25
२०८१/८२	53.00	23.35	29.65	7.95	31.8	13.25
२०८२/८३	68.00	37.60	30.40	10.2	40.8	17

ज) मुख्यआयोजनाहरुको संक्षिप्तविवरण

तालिका/ग्राफचित्र: १५ पशुपंक्षीपालन: खर्च तथास्रोतकोअनुमान (रकम रु.लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
उन्नतजातगाई, भैसि, भेडा, बंगुर, कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	20.00	19.00	1.00	20.00	19.00	1.00	20.00	19.00	1.00
चरन खर्क सुधार तथाप्रत्येक वडामा घाँस, नर्सरी स्थापनाकार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	9.50	0.50

कृतिम गर्भधारण कार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.00	4.75	0.25
याकचौरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
दुग्धजन्यपदार्थ (डेरी) प्रशोधन केन्द्र स्थापनाकार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50
प्रत्येक वडामा वर्ष पशुपन्थी स्वास्थ्य सेवाशिविर	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15
नमूनावशसुपालनफर्म निर्माण गर्ने	10.00	0.50	9.50	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00
जम्मा	33.00	22.35	10.65	53.00	23.35	29.65	68.00	37.60	30.40

३.३ पर्यटन विकास

क) पृष्ठभूमि

पर्यटन राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको एक महत्त्वपूर्ण आधार हो । पर्यावरण अनुकूल पर्यटन उद्योगको विकास गर्ने, नेपालको विविध सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै लाभवितरणमा स्थानीयलाई प्राथमिकतादिने राज्यको पर्यटन सम्बन्धीनीति रहेको छ । पर्यटन क्षेत्र संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीनै तहको अधिकार सूचीमा समेटिएको छ । यस गाउँपालिकामा प्राकृतिक एवम् पर्यटकिय स्थलहरु प्रशस्त मात्रामा रहेका छन् । तीनजुरे मिल्के जलजले गुराँस क्षेत्र, माडमाया छागाँ, छाँमा रिडबु भरना, सिडदो लुङ मैवाभरना, चाँदनीभरना, बोभे पोखरी, भ्याँउपोखरी, लामपोखरी, पोथीपोखरी, गुराँस पोखरी, हेडगावरह पोखरी, भुते पोखरी, लालीवास्तोलाभरना, रेडपाण्डा, गुराँस पार्क, जारे ढुङ्गा, रमिते ढुङ्गा जस्ता ठाउँ रहेका छन् । धार्मिक पर्यटन अन्तर्गत मेन्छुयायाम, मुलपानी देवी, महादेव थान, गुम्बाहरु रहेको, सांस्कृतिक पर्यटन अन्तर्गत ओसाडलुङ्ग घड्युम्बा गुफा, लिम्बु तामाङ शेर्पा, गुरुङ, ब्राह्मण, क्षेत्री, मगरको संस्कृति रहेको, ऐतिहासिक पर्यटन अन्तर्गत सायम्बाहाड धर्मशाला पाटी रहेको, राजनीतिक पर्यटन अन्तर्गत जननेतामदन भण्डारीको जन्म घर रहेको छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथा चुनौतिहरु

पर्यटकीय गन्तव्यको विकास र विविधीकरण हुननसक्नु, पर्यटकीय स्थलको उपयुक्तव्यवस्थापन गर्न नसक्नु, पर्यटकीय पूर्वाधारको अभाव, पर्यटकलाई आकर्षित गर्न चाहिने सेवा, सुविधा र पर्यटकीय वस्तुको कमी, पर्यटकीय सूचनाप्रवाह, प्रचार प्रसार व्यवस्थित र प्रभावकारी हुननसक्नु, आन्तरिक र बाह्य पर्यटकको व्यवस्थितअभिलेख नहुनु, पर्यटन क्षेत्रमा साभेदारी सहभागिताको अभावहुनु, पर्यटन क्षेत्रमा बजेटको अभाव र भएको बजेट उपयुक्त स्थानमाप्रयोग गर्न नसक्नु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

पर्यावरण अनुकूल पर्यटन उद्योगको विकास गर्नु, पर्यटकीय सम्भावनाका क्षेत्रमा पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्नु, पर्यटकीय स्तरका होटेल तथाअन्य पर्यटकीय सुविधाको विस्तार गर्नु, गन्तव्य स्थलको विविधीकरण, विकास, ब्राण्डिङ, प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन तथावजारीकरण गर्नु, पर्यटन व्यवसाय सम्बद्ध निजी क्षेत्रको क्षमता वृद्धि गर्नु, पर्यटन सूचनाव्यवस्थापन प्रणाली तथा पर्यटन सूचना सेवा स्थापना गर्नु, स्थानीयलाई लाभदिनु, व्यावसायिकतातथाउद्यमशीलताको विकास गर्नु आदिप्रमुख चुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकासद्वारा आय र रोजगारीकाअवसर वृद्धि गर्ने

घ) उद्देश्य

- पर्यटकीय गन्तव्यहरु एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन एवं पूर्वाधारहरुको स्तरोन्नति गर्नु
- पर्यटन व्यवसायलाई विविधीकरण गर्दै रोजगारीसँग आबद्ध गर्नु

ड) रणनीति

- पर्यटकीय गन्तव्य र उपजको विकास, विविधीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने
- पर्यटकीय सेवा सुविधाको वृद्धि गरी पर्यटनलाई रोजगारीसँग आबद्ध गर्ने
- पर्यटकीय विकासमा पछि परेको तर सम्भावना राम्रो भएको क्षेत्रको पहिचान र विकासमा जोड दिने

च) नतिजा सूचकतथामध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण तर्कवद्ध खाका

तालिका /ग्राफचित्र: १६ पर्यटन विकास : खर्च तथाश्रोतकोअनुमान						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
सुविधा सम्पन्न पर्यटकीय गन्तव्य स्थल (यातायात, संचार, सुरक्षा, होटेल आदि) निर्माण भई पर्यटक संख्या बढेको हुने	सुविधा सम्पन्न पर्यटकीय गन्तव्य स्थल	संख्या	०	०	०	१
व्यवस्थित,सुविधायुक्त, आकर्षक, सुरक्षित, मनोरम पर्यटकीय गन्तव्यभएको हुने	व्यवस्थित पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या	६	६	६	६
धार्मिक पर्यटन सञ्चालन स्थानभएको हुने	धार्मिक पर्यटन	संख्या	५	५	५	५
स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदाहरु भएको हुने	पर्यटकीय सम्पदा	संस्था	०	०	१	१
पुरातात्विकतथा ऐतिहासिक, साँस्कृतिक पर्यटकीय स्थानहरु वृद्धि भएको हुने	पर्यटकीय स्थानहरु	संख्या	२	२	२	२
उपलब्ध पर्यटकीय सेवा र सुविधाको प्रकार (१.पर्यटकीय क्षेत्र २.सूचना केन्द्र३.गाइड ४.सुरक्षा ५.होमस्टे६.मुद्रासटही ७.होटेल रेष्टुरेण्ट ८.यातायात९.सपिड, १०.एजेण्ट आदि) वृद्धि भएको हुने	पर्यटकीय सेवा र सुविधाको प्रकार	संख्या	२	२	३	४
सञ्चालिततथाव्यवस्थितपदमार्ग को लम्बाइ (कूल) वृद्धि भएको हुने	पदमार्गको लम्बाइ	कि.मि.	१	२	२	५
व्यवस्थितहोमस्टे तथा पर्यटकीय गाउँभएको हुने	व्यवस्थितहोमस्टे	संख्या	१	१	१	१
पालिकाबाहिरका प्रसिद्ध पर्यटकीय	पालिकाबाहिरसँग	संख्या	२	२	२	२

तालिका / ग्राफचित्र: १६ पर्यटन विकास : खर्च तथा स्रोतको अनुमान						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
गन्तव्यसँग जोडिएका पर्यटकीय स्थानहरु स्तरोन्नति भएको हुने	जोडिएका पर्यटकीय स्थान					
व्यवस्थितवनभोज, उद्यम, पार्क भएको हुने	व्यवस्थितवनभोज, उद्यम, पार्क	संख्या	१	१	१	१
तालिमप्राप्त टुर गाइड वृद्धि भएको हुने	तालिमप्राप्त टुर गाइड	संख्या	५	१०	१५	२०
तालिमप्राप्त कुक, वेटर वृद्धि भएको हुने	तालिमप्राप्त कुक, वेटर	संख्या	४	४	८	१२
पर्यटनमा आधारित उद्योग व्यवसायहरु वृद्धि भएको हुने	उद्योगव्यवसायहरु	संख्या	०	०	०	१
सालभरी भ्रमण गर्ने आन्तरिक पर्यटक वृद्धि भएको हुने	आन्तरिक पर्यटक	संख्या	१०००	१२००	१५००	२०००
सालभरी भ्रमण गर्ने वाह्य पर्यटक वृद्धि भएको हुने	वाह्य पर्यटक	संख्या	५	१०	१५	२०
भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको औषतवसाई वृद्धि भएको हुने	औषतवसाई	दिन	१	१	१.५	१.५
पर्यटकको औषतमा दैनिकखर्च प्रति व्यक्ति वृद्धि भएको हुने	दैनिकखर्च प्रति व्यक्ति	रु. हजार	१०००	१०००	१२००	१२००
पर्यटनबाट राजस्व सङ्कलन वृद्धि भएको हुने	राजस्व सङ्कलन	रु. लाख	०	०	०	१

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका / ग्राफचित्र: १७ पर्यटन विकास : वजेट तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	वजेट अनुमान			वजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	20.00	19.00	1.00	3	12	5
२०८१/८२	40.00	15.50	24.50	6	24	10
२०८२/८३	56.00	30.70	25.30	8.4	33.6	14

ज) मुख्यआयोजनाहरुको संक्षिप्तविवरण

तालिका / ग्राफचित्र: १८ पर्यटन प्रवर्द्धन : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च

होमस्टे सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सुधार तालिम	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.00	5.70	0.30
पर्यटन क्षेत्र प्रचार प्रसार	20.00	19.00	1.00	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
पर्यटकिय क्षेत्रको संरक्षण तथा स्तरोन्नति	0.00	0.00	0.00	25.00	1.25	23.75	25.00	1.25	23.75
धार्मिक पर्यटकिय क्षेत्रको संरक्षण र प्रवर्द्धन	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	9.50	0.50
पर्यटन सूचना केन्द्र	0.00	0.00	0.00	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
जम्मा	20.00	19.00	1.00	40.00	15.50	24.50	56.00	30.70	25.30

३.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

क) पृष्ठभूमि

उद्योग क्षेत्र अर्थतन्त्रमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने सम्भाव्य क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । दिगो विकासको लक्ष्यमा समावेशी एवम् दिगो औद्योगिकीकरण तथा साना उद्योग एवम् अन्य व्यवसाय विस्तार गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रले सो लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि सन् २०३० सम्म माकुलगार्हस्थ उत्पादनमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान २५ प्रतिशत र उत्पादनमूलक उद्योगले कुल रोजगारीमा १३ प्रतिशत योगदान दिनुपर्ने हुन्छ ।

यस गाउँपालिकामा विभिन्न साना तथा घरेलु उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । सोही अनुरूप विभिन्न प्रकारका लघु उद्यम व्यवसायीहरू रहेका छन् । गाउँपालिकामा उद्यमशाखा रहेको छ र विभिन्न उद्योग व्यवसायीलाई प्राथमिकता दिई दर्ता भइरहेको छ । गाउँपालिकाद्वारा विभिन्न सीप विकास, तालिम अनुदानहरू र प्राविधिक सामग्रीहरू उपलब्ध गरेको छ । विभिन्न प्रकारको औषधिजन्य जडिबुटीहरू जस्तै ओखती, चिराइतो, पाचँऔले, सतुवा, विख्या, यासाँगुम्बाप्रचुर मात्रामा रहेका छन् ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

अपेक्षाकृत रूपमा उद्योगमालगानी आकर्षित गर्न नसक्नु, उद्योग विकासका लागि दक्ष जनशक्तिको विकास र उपयोग हुन नसक्नु, सक्षम र दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने संस्थागत संयन्त्र नहुनु, उद्योगलाई कृषि, वन पर्यटन जस्ता क्षेत्रसँग आबद्ध गर्न नसक्नु, कृषि र वनका उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि बिनानिर्यात भई रहनु, निर्यात योग्य वस्तुको उत्पादन र विविधीकरण हुन नसक्नु, आयातित वस्तुसँग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु, उद्योग स्थापनामानवीनतम सोचको कमी, उद्यम व्यवसायीहरूको प्रवर्द्धन तथा उचित व्यवस्थापन नहुनु, उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्नको लागि बजेट तथा सीप विकासको तालिमको व्यवस्थामा कमी हुनु, घरेलु उद्योगहरूबाट उत्पादन गरिने वस्तुहरूको कमी हुनु, उत्पादित वस्तुहरूको उचित बजारको व्यवस्थान हुनु, अति आवश्यक औषधीजन्य जडिबुटीहरूको खोज अनुसन्धान, अनुगमन तथा अध्ययनको कमी, विभिन्न साना तथा घरेलु उद्योगहरूको एकीकृत व्यवस्थान हुनु, आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

उत्पादनमूलक उद्योगमालगानी बढाउनु, गुणस्तरीय वस्तुको उत्पादन र प्रतिस्पर्धी क्षमतामा वृद्धि गर्नु, उद्यमशीलता र संस्थागत संस्कृतिको विकास गर्नु, सहूलियत व्याज दरमा पर्याप्त कर्जा उपलब्ध गराउनु, युवालाई

उद्योगतर्फ आकर्षित गर्नु र औद्योगिकीकरणलाई वातावरण सन्तुलनसँगतालमेल मिलाउनु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

घरेलु तथा सानाउद्योगको विकास र विस्तार भएको हुने ।

घ) उद्देश्य

- स्थानीय साधन, श्रोत तथाकच्चापदार्थमा आधारित उद्योगहरुको प्रवर्द्धन एवं विकासलाई प्रोत्साहित गर्नु
- घरेलु तथा सानाउद्योग व्यवसायमा स्थानीय समुदायलाई आकर्षित गर्दै आयतथा रोजगारीहरु श्रृजना गर्नु

ङ) रणनीति

- स्थानीयकच्चापदार्थ, साधनश्रोत र सीपको सदुपयोगमा वृद्धि गर्ने ।
- स्थानीयउत्पादनहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्ने ।

च) नतिजाखाका

तालिका /ग्राफचित्र: १९						
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथाआपूर्ति : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
औपचारिक/अनौपचारिक क्षेत्रकाचालु लघु, घरेलु तथा सानाउद्योग	लघु, घरेलु तथा सानाउद्योग	संख्या	५०	६५	८५	९५
चालु मझौलाउद्योग	मझौलाउद्योग	संख्या	०	०	०	०
व्यापार व्यवसाय बढेको हुने	व्यापार व्यवसाय	संख्या	५७	७०	९५	१०५
स्थानीय सीप शैली, प्रविधिमाआधारित उद्योग व्यवसाय वृद्धि भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	७	१२	१५	१८
पालिकामादर्ता र नियमितनवीकरण भई संचालितउद्योग व्यवसायहरु वृद्धि भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	११४	१३७	१८२	२०५
स्थानीय हस्तकलामा आधारित उद्योग व्यवसाय वृद्धि भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	१	१	५	१०
निकासीजन्यकच्चापदार्थको उपलब्धता वृद्धि भएको हुने	कच्चापदार्थ	मे.टन	१	२	५	१०
स्थानीय स्तरमा उपलब्ध जडिवुटीमा आधारित उद्योग व्यवसाय वृद्धि भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	२	२	३	५
उद्यमश्रृजना, व्यवसायिकविकास	उद्यमीहरु	संख्या	१२०	१९०	२९०	३९०

तालिका / ग्राफचित्र: १९						
उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
सम्बन्धी तालिम प्राप्त उद्यमीहरु वृद्धि भएको हुने						
सीपमूलक व्यवसायिक तालिम आर्जन गर्ने व्यक्तिहरु वृद्धि भएको हुने	तालिम प्राप्त व्यक्तिहरु	संख्या	८५	१६०	२५०	३५०
महिलाद्वारा सञ्चालित उद्योग व्यवसाय वृद्धि भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	३३	४३	५३	६५
औद्योगिक ग्राम स्थापना भएको हुने	औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	०	०	०
रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान वृद्धि भएको हुने	गैरकृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२०	२२	२५	३०
वौद्धिक सम्पत्ति संरक्षण अन्तर्गत आधिकारीक निकायमा दर्ता भई ब्राण्डड गरिएका जडीबुटी, हस्तकला तथा अन्य उत्पादनहरु भएको हुने	उत्पादन	संख्या	०	१	१	२
तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न लगायत अत्यावश्यक उत्पादनहरुको नियमित आपूर्ति तथा विक्री वितरणका लागि बजार केन्द्रहरु वृद्धि भएको हुने	बजार केन्द्र	संख्या	२	२	२	३
सहकारी संस्थामार्फत संचालित सुपथ मूल्यकापसलहरु वृद्धि भएको हुने	सुपथ मूल्यकापसलहरु	संख्या	०	०	०	०
मूल्यसूची सहित संचालित पसल व्यवसाय भएको हुने	पसल व्यवसाय	संख्या	०	५	१०	१५
सार्वजनिक, निजी एवं सहकारीको साभेदारीमा संचालित उद्योग व्यवसायहरु वृद्धि भएको हुने	उद्योग व्यवसायहरु	संख्या	०	०	०	०
उद्योग, व्यापार व्यवसायहरुमा भएको कूल लगानी वृद्धि भएको हुने	कूल लगानी	रु. करोड	७	१५	२०	२५
नियमित बजार	दण्डित	संख्या	०	०	०	०

तालिका / ग्राफचित्र: १९ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
अनुगमनतथानियमन वाट दण्डित पसलव्यवसायहरु वृद्धि भएको हुने	पसलव्यवसायहरु					

छ) विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : २० उद्योग, व्यापार व्यवसाय : खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	20.00	19.00	1.00	3	12	5
२०८१/८२	70.00	55.50	14.50	10.5	42	17.5
२०८२/८३	65.00	61.75	3.25	9.75	39	16.25

ज) मुख्य आयोजनाहरुको संक्षिप्त विवरण

तालिका/ग्राफचित्र : २१ उद्योग व्यापार व्यवसाय तथा आपूर्ति : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
औद्योगिकग्राम स्थापना	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	30.00	28.50	1.50
गुराँसको जुस प्रसोधन, ब्रान्डीङ्ग तथा बजारीकरण	0.00	0.00	0.00	20.00	8.00	12.00	0.00	0.00	0.00
उद्यमशिलता विकास तालिम	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
खानेपानी उद्योग सञ्चालन तथा बजारीकरण	0.00	0.00	0.00	25.00	23.75	1.25	25.00	23.75	1.25
अल्लो प्रशोधन तालिम तथा प्रविधि हस्तान्तरण	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
वेसार उत्पादन तथा ब्रान्डीङ्ग	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
जडिबुट्टिजन्य व्यवसायिक खेति	0.00	0.00	0.00	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25

सम्बन्धितालिम									
बाँसको सामाग्रीनिर्माण सम्बन्धीतालिम	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
जम्मा	20.00	19.00	1.00	70.00	55.50	14.50	65.00	61.75	3.25

३.५ वित्तीय संस्था तथा सहकारी विकास

क) पृष्ठभूमि

सहकारी क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको एक महत्त्वपूर्ण खम्बाको रूपमा लिइन्छ। संविधानले सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता तथा विकास मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र तथा उन्नतिशील बनाउँदै समाजवाद उन्मुख स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्रको विकास गर्ने उद्देश्य लिएको छ।

गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहेको छ। सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई गाउँबाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आयमूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन्। सहकारी संस्था प्रतिजनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक भन्फट कमी हुने हुँदा वित्तीय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँच समेत बढेको छ। यस गाउँपालिकामा कृषि सहकारी संस्थाहरूमा माछापोखरी, सिंहकप्लो दुङ्गेसाँघु, मैवातेडप सहित, मिल्के साँघु, तुयाली र साना विकास कृषि सहकारी संस्था रहेका छन्। बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूमा मानेभञ्ज्याङ कृषि सहकारी संस्था, मैवाखोला ग्रामीण सहका संस्था, सनराइज बैंक लिमिटेड, छिमेकी र मिर्मिरे माइक्रोफाइनेन्स संस्था रहेका छन्। सहकारी संस्थाहरूलाई आवश्यक बजेट तथा तालिमको व्यवस्था, इन्टरनेट तथा विद्युतमा आवश्यक बजेट व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाह गर्नुपर्ने, ऋणको ब्याज दर सस्तो गरि ऋण लगानी गर्नुपर्ने देखिन्छ।

ख) मुख्य समस्या तथा चुनौतिहरू

यस गाउँपालिकामा पर्याप्त मात्रामा वित्तीय संस्थाहरू नहुनु, गाउँपालिकामा जम्मा ११ वटा कृषि बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरू रहेकोमा २ वटा मात्र सञ्चालनमा रहनु, समय समयमा इन्टरनेट तथा विद्युत लाइनको समस्या हुनु, कर्जाको उपलब्धता र पहुँचमा कमी हुनु, ऋण लगानीमा ब्याज दर चर्को हुनु, अधिकतम सहकारी संस्था बचत तथा ऋण परिचालनमा केन्द्रित हुनु, समूहहरूमा संकलित बचतको उचित परिचालन नहुनु, बचत तथा ऋण सहकारीमा वित्तीय जोखिम उच्च रहनु, सहकारी क्षेत्रको संरचनात्मक र संगठनात्मक व्यवस्था अपर्याप्त एवं अप्रभावकारी रहनु, संस्थागत सुशासनको कमी हुनु, सहकारीको प्रवर्द्धन कालागि आवश्यक पर्ने औपचारिक सहकारी शिक्षा, तालिम तथा व्यवस्थित सहकारी सूचना प्रणालीको उपयुक्त विकास नहुनु, समुदायमा वित्तीय चेतनाको कमी हुनु जस्ता समस्याहरू छन्।

बैंक तथा वित्तीय संस्थामा स्थानीयको पहुँच बढाउन, वित्तीय सेवा तथा सहकारी व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्न, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाको महत्त्व तथा उपयोगिता सम्बन्धमा जानकारी गराउन, सहकारी तथा वित्तीय संस्थालाई आयआर्जन तथा रोजगारीका अवसरसँग आवद्ध गर्न, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई उत्पादन क्षेत्र तर्फ उन्मुख गराउन, सहकारी संस्थाहरूको नियमित नियमन तथा अनुगमन गर्न, अन्तर सहकारी समन्वय गर्न, कर्जामा सहज पहुँच स्थापना गर्न आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

ग) लक्ष्य

सहकारी क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान बढेको हुने।

घ) उद्देश्य

१. सहकारी क्षेत्रको विकास एवम् प्रवर्द्धन गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा योगदान पुर्याउनु

ड) रणनीति

१. समुदायलाई सहकारीमा संगठित गरी अर्थतन्त्रको सबल स्तम्भको रूपमाविकास गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका / ग्राफचित्र : २२ वित्तीय संस्था तथा सहकारी : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
वैक तथा वित्तीय संस्थाहरु वृद्धि भई जीवनस्तर सुधार भएको हुने	सुचारु वैक तथा वित्तीय संस्था	संख्या	३	३	३	३
वैक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट उपलब्ध सेवा तथा कारोबारको प्रकार बढेको हुने	उपलब्ध सेवा तथा कारोबारको प्रकार	संख्या	३	३	४	४
वचत तथा ऋण समेतको कुल सहकारी संस्था वृद्धि भएको हुने	सहकारी संस्था	संख्या	३	३	३	३
महिलाद्वारा सञ्चालित सहकारी संख्या वृद्धि भएको हुने	सहकारी संस्था	संख्या	१	१	१	१
सहकारी संस्थामा आवद्ध सदस्यहरु वृद्धि भएको हुने	सदस्यहरु	संख्या	७१५	८००	१०००	३०००
सहकारी संस्थाको ऋण कर्जाबाट उद्योग, व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गर्नेहरु वृद्धि भएको हुने	ऋण कर्जाबाट उद्योग, व्यापार व्यवसाय सञ्चालकहरु	संख्या	१३५	१५०	१७५	२००
सहकारी संस्थाबाट भएको कूलकर्जा लगानी वृद्धि भएको हुने	कूलकर्जा लगानी	रु.लाख	६७	१००	१२०	२००
सहकारी संस्थामा सङ्कलित कुल निक्षेप वृद्धि भएको हुने	कुल निक्षेप	रु.लाख	२०	३०	५०	६०

छ) विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका / ग्राफचित्र : २३ वित्तीय संस्था तथा सहकारी : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	7.00	6.65	0.35	1.05	4.2	1.75
२०८१/८२	7.00	6.65	0.35	1.05	4.2	1.75
२०८२/८३	7.00	6.65	0.35	1.05	4.2	1.75

ज) मुख्य आयोजनाहरुको संक्षिप्त विवरण

तालिका/ग्राफचित्र : २४ वित्तीय संस्था तथा सहकारी : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरूको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
लेखाव्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
विषयगत सहकारी स्थापना	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10
जम्मा	7.00	6.65	0.35	7.00	6.65	0.35	7.00	6.65	0.35

३.६ श्रम, रोजगार तथा सुरक्षित आवासन

क) पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति (१५-५९ उमेर समुह)को हिस्सा ६०.५ प्रतिशत रहेको छ जसमध्ये ३०.३ प्रतिशत पुरुष र ३०.२ प्रतिशत महिला रहेको छ । वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न जनसंख्याको आयश्रोत राम्रो रहेको भएतापनि सो आय उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ लगानी हुन सकेको देखिदैन । गाउँपालिकामा आवश्यक युवाहरूको जनशक्ति भएतापनि बेरोजगार युवाहरूको वृद्धिदर वार्षिक रूपमा बढ्दै गएको र युवा बेरोजगार श्रमिकहरू विदेश जानेको संख्या बढ्दै गएको देखिन्छ । गाउँपालिकाले उचित पारिश्रमिक तोकिएको युवाहरूलाई रोजगारीमा संलग्न गराउनुपर्ने तथा स्थानीय रोजगार नीति तयार गर्नुपर्ने, युवाहरूलाई रोजगार बनाउन आवश्यक व्यवसायिक तथा प्राविधिक सीप विकासको तालिम दिई उद्योग व्यापार व्यवसायमा संलग्न गराउनुपर्ने आवश्यक देखिन्छ ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

युवाहरू बेरोजगारका कारण विदेश पलायन हुन बाध्य, युवाहरूलाई रोजगारी सिर्जनाका लागि व्यवसायिक तथा प्राविधिक सीप विकासको कमी, युवा बेरोजगार श्रमिकहरूलाई विभिन्न प्रकारको एडभान्स सिप विकास तालिम तथा लगानी नहुनु, श्रम प्रतिको सम्मानको कमी हुनु, उद्यमशीलताको विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन र उत्पादन कमजोर रहनु, स्थानीय तहमा रोजगारीको सिर्जना पर्याप्त नहुनु, श्रमशक्तिको माग र आपूर्ति बीचको सन्तुलन नहुनु, तालिम प्राप्त जनशक्तिको निम्ति पर्याप्त कामको उपलब्धता नहुनु, रोजगारीका अवसर सम्बन्धी सूचनामा रोजगारी चाहने जनशक्तिको पहुँचमा कमी हुनु, योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा प्रणालीमा जनताको पहुँच नहुनु लगायत यस क्षेत्रका समस्या हुन् ।

युवा बेरोजगारहरूलाई विभिन्न प्रकारको प्राविधिक सीप विकास एडभान्स तालिम प्रदान गरी व्यापार व्यवसाय गर्न उचित अनुदानको व्यवस्था गर्न, बजेट व्यवस्था गर्न, श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्नु, अनौपचारिक क्षेत्रका रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रको दायरामा ल्याउनु, शिक्षालाई व्यवहारिक र रोजगारमूलक बनाई उद्यमशीलता विकास गर्नु, विद्यमान कानूनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, श्रम बजार प्रवेश गर्ने युवा जनशक्तिहरूलाई रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

ग) लक्ष्य

बेरोजगार युवाहरूलाई रोजगार प्रदान गरी दक्ष जनशक्तिको विकास भएको हुने ।

घ) उद्देश्य

१. श्रमशक्तिको क्षमता, दक्षता तथा व्यवसायिक सीप अभिवृद्धि गर्नु ।
२. सिपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गर्नु ।

ङ) रणनीतिहरू

१. श्रम सम्बन्ध सुदृढ गरी रोजगार सिर्जना गर्ने
२. श्रमिकको दक्षतावृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने

च) नतिजाखाका

तालिका / ग्राफचित्र : २५						
श्रम तथा रोजगारी : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
रोजगार सूचना प्रणालीबाट लाभान्वितहरू बढेको हुने	लाभान्वितहरू	संख्या	९८७	१०५०	१२००	१३००
उत्पादन (कृषिएवं उद्योग) एवं पूर्वाधार निर्माण क्षेत्रमा रोजगारीताश्रृजना वृद्धि भएको हुने	रोजगारीताश्रृजना	संख्या	९३			
सिटिइभिटी वाट प्राविधिक, सीपमूलक, व्यवसायिकतालिमलिकादक्षजनशक्ति वृद्धि भएको हुने	दक्षजनशक्ति	संख्या	५	८	१०	२०
उत्पादकत्वअभिवृद्धिकालागि परम्परागत तरिका र औजार, उपकरणको आधुनिकीकरण भएका पेशागत क्षेत्रहरू भएको हुने	पेशागत क्षेत्रहरू	संख्या	०	१	१	१
रोजगारीताका आधारमा पालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाबाट लाभान्वित उद्योग व्यवसायहरूको संख्या वृद्धि भई जीवनयापन सहज भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	३	४	५	६
बालश्रम एवं न्यूनज्यालादर जस्ता श्रम शोषणबाट प्रभावितहरू न्यून भएको हुने	बालश्रम एवं न्यूनज्यालादर	संख्या	१००	९०	५०	२०
वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरू तलिमप्राप्त भई गएको हुने	वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरू	संख्या	४००	३५०	३४०	३२०
सम्बन्धित क्षेत्रको सीपमूलकतालिमलिई वैदेशिक रोजगारीमा गएको हुने	रोजगारीमा जाने	संख्या	०	१०	१२	१५
वैदेशिक	तालिमप्रदान गर्ने	संख्या	०	०	०	०

तालिका / ग्राफचित्र : २५ श्रम तथा रोजगारी : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/८३
रोजगारीकालागितालिमप्रदान गर्ने संस्थाहरु भएको हुने	संस्थाहरु					
विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्ने घरपरिवार संख्या (कूल वैदेशिक रोजगारी भएका घरधुरीको)	विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा परिचालन	प्रतिशत	३	५	७	८
वैदेशिक रोजगारीताबाट फर्की स्वदेशमा उद्योग, व्यवसाय गर्ने संख्या बढेको हुने	उद्योग, व्यवसाय	संख्या	३	३	५	२०
वैदेशिक रोजगारीताबाट आर्जन पूँजी, सीप, प्रविधितथाअनुभवलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सदुपयोग गर्नेको	उत्पादन मूलक क्षेत्रमा सदुपयोग	संख्या	०	०	२	३

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : २६ श्रम तथा रोजगार : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	125.00	118.75	6.25	18.75	75	31.25
२०८१/८२	125.00	118.75	6.25	18.75	75	31.25
२०८२/८३	125.00	118.75	6.25	18.75	75	31.25

ज) मुख्यआयोजनाहरुको संक्षिप्तविवरण

तालिका/ग्राफचित्र : २७ श्रम, रोजगारी तथा सुरक्षितआप्रवासन : आयोजनाकोविवरण (रकम रु.लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
वेरोजगारहरुलाई रोजगारको सृजना	90.00	85.50	4.50	90.00	85.50	4.50	90.00	85.50	4.50
वेरोजगारहरुलाई दक्षबनाउनप्राविधिकसि पविकास तालिम	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
सहुलियतकर्जा वितरण कोष	25.00	23.75	1.25	25.00	23.75	1.25	25.00	23.75	1.25
जम्मा	125.00	118.75	6.25	125.00	118.75	6.25	125.00	118.75	6.25

परिच्छेद-चार : सामाजिकबिकास

पृष्ठभूमि

सामाजिकविकासकालागिप्रमुख क्षेत्रको रूपमा रहेकाशिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्यतथापोषण, खानेपानीतथा सरसफाइ, लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवातथा खेलकुद र कला, भाषा, साहित्यतथा संस्कृतिका जस्ता क्षेत्रको विद्यमानअवस्था, समस्यातथाचुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी३वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तीकालागिअवलम्बन गरिने रणनीति तथाकार्यनीतिनिर्धारण र प्रमुखकार्यक्रमहरु समेत तर्जुमा भएको छ ।

४.१ शिक्षा

क) पृष्ठभूमि

शिक्षामानवविकास र सामाजिक, आर्थिक समृद्धिको महत्त्वपूर्ण आधार हो । संविधानले आधारभूतशिक्षालाई मौलिकहकको रूपमा स्थापित गरेको छ । राज्यकानीतिले शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक र जनमुखीबनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी र नैतिकएवम् राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्तितयार पार्ने, उच्चशिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँच योग्यबनाई क्रमशःनिःशुल्कबनाउँदै जाने कुरा निर्देशित गरेको छ । शिक्षा सम्बन्धी मौलिकहकको कार्यान्वयनकालागि नेपाल सरकारले अनिवार्य तथानिःशुल्कशिक्षा सम्बन्धी ऐन २०७५ जारी गरी कार्यान्वयनप्रारम्भ गरेको छ । नेपाल सरकारले सबैका लागि समावेशी र समतामूलकएवम् गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने र जीवनभरका लागि सिकाइकाअवसर प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकास लक्ष्यप्राप्तिका सन्दर्भमा 'शिक्षा २०३०' कार्य ढाँचा तय गरेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार साक्षरता दर ७९.९ प्रतिशत रहेको जसमध्ये पुरुष साक्षरता ८५.४ प्रतिशत र महिला साक्षरता७४.२ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकामामाध्यमिक, निम्नमाध्यमिक र प्राथमिकतहका गरी २९ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् भने प्राविधिकधारका २ वटा विद्यालयरहेका छन् । जनसंख्याको आधारमा विद्यालयहरु पर्याप्त छन् ।, शतप्रतिशतविद्यालयभर्ना हुने गरेको र यस गाउँपालिका साक्षर पालिका घोषणा भईसकेको छ । एउटा विद्यालयमा नर्सको व्यवस्थाभएको, विद्यालय सुधार योजनानिर्माण भएको, केहि विद्यालयमाआइ.सि.टि, साइन्स ल्याब र पुस्तकालयभएको, भौतिकपूर्वाधार रहेको, तालिमप्राप्तशिक्षक, शैक्षिक गुणस्तर प्राप्तिकालागिप्रयास भएको छ । दिवाखाजाको व्यवस्था, मातृभाषामा पठनपाठन, इन्टरनेट सुविधा, विद्यालयलाई कुलत/धुर्मपान र मध्यपान रहितबनाइएको, विद्यालयमाबालविकास सहजकर्ता भएको, केहि विद्यालय हरित विद्यालय रहेको अवस्था छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

विद्यार्थी संख्यामाअभाव रहेको, २८ वटा विद्यालयमा नर्सको वयवस्थानभएको, विद्यालयले विद्यालय सुधार योजनाकार्यान्वयन गर्न नसकेको, प्राविधिकविद्यालय (शिक्षालय) पर्याप्तनभएको, अधिकांशविद्यालयमाआइ.सि.टि, साइन्स ल्याब र पुस्तकालयनभएको, विद्यालयमाविद्यार्थी टिकाउ नहुने (बालविवाह गर्ने र पढाई छाड्ने गरेको), सुविधा सम्पन्न, बालमैत्री र पर्याप्तपूर्वाधार नभएको, पर्याप्तशिक्षकनभएको र प्रत्येक विद्यालयमातालिमप्राप्तशिक्षकनभएको, सोचे अनुरूप शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न नसकेको, स्रोत साधनको अभाव, पालिकाका सबै विद्यालयमामातृभाषामा पठनपाठन नभएको, सोचे अनुरूप साक्षरता दरमा नभएको, भौगोलिक बनावटका कारण प्रत्येक विद्यालयमा इन्टरनेट व्यवस्थानभएको, लुकिछिपि विभिन्नलागुपदार्थ धुर्मपान गर्ने गरेको, हरित विद्यालयनिर्माण नभएको हुँदाबालबालिकालाई प्रतिकूल असर पर्ने आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

सबैका लागि समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाविशेष गरी सामाजिक-आर्थिक रूपले पछि परेका तथा पिछडिएका क्षेत्रकाबालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलकपहुँच सुनिश्चित गर्नु र टिकाउ दर बढाउनु, अधिकांश स्थानीयतहमाप्राविधिकधारका विद्यालयनपुग्नु, सार्वजनिकशिक्षातथाव्यावसायिकशिक्षा गुणस्तरीय बनाउनु, बालविकास/पूर्व प्राथमिकशिक्षामा सहभागिता वृद्धि गर्नु र यसको गुणस्तरमा सुधार ल्याउनु, सामुदायिकविद्यालयमाखासगरी जनजाति, दलित, विपन्न र विभिन्नप्रकारका अपाङ्गताभएकाबालबालिकाको सिकाई उपलब्धिमा सुधार ल्याउनु, गरिब, विपन्न र पिछडिएको वर्गमा प्राविधिकतथाव्यावसायिकशिक्षातथातालिमको पहुँचमाअभिवृद्धि गर्नु, अपाङ्गताभएकाबालबालिकालाई विशेष शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु, शैक्षिक क्षेत्रको व्यवस्थापनमा सुशासनकायम गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

व्यवसायिक, शिपमुलक, रोजगारमुलक र दक्षजनशक्तिको निर्माणभएको हुने

घ) उद्देश्य

१. शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु
२. प्राविधिक ज्ञान सिपको विकास गर्नु
३. शिक्षामा सबैको पहुँचविस्तार गर्नु

ङ) रणनीतिहरु

१. शिक्षाको गुणस्तर र शिक्षकको क्षमताअभिवृद्धिगर्ने
२. शिक्षण पद्धतिलाई प्रयोगात्मक र बालमैत्री शिक्षण प्रकृया अनुरूपनिर्माण गर्ने
३. सबै विद्यालय उमेर समूहकाबालबालिकालाई विद्यालयको पहुँचमाल्याउने
४. शिक्षालाई समावेशी र सर्वसुलभ बनाउने
५. अन्तरसरकार समन्वय र ऐन, कानून, नीतिगततथा संस्थागतपूर्वाधारको विस्तार तथा स्तरोन्नतीविकास गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका / ग्राफचित्र : २८						
शिक्षा: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२ /८३
१५ मिनेटको दुरीमाआधारभूततहको विद्यालयमापहुँचहुने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	६०	६०	६०	६०
विद्यालयवाहिर ५-१५वर्ष उमेर समूहकाबालबालिकानभएको हुने	बालबालिका	प्रतिशत	५	४	३	२
छात्रवृत्ती पाउने विद्यार्थी वृद्धि भएको हुने	छात्रवृत्ती पाउने विद्यार्थी	संख्या	११२०	११२०	११२०	११२०
दिवाखाजाखुवाउने विद्यालय सुधार भएको हुने	विद्यालय	संख्या	२८	२८	२८	२८
नियमितअध्ययन गर्ने अवसर नमिलेका विद्यार्थीका लागिमाध्यामिकतह सम्मको खुल्लाशिक्षावाअनौपचारिक दिने विद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	०	०	०	०

तालिका / ग्राफचित्र : २८ शिक्षा: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२ /८३
आधारभूततह (कक्षा ८) सम्मको खूद भर्नादर वृद्धि भएको हुने	खूद भर्नादर	प्रतिशत	७९	७९	७९	७९
आधारभूततह (कक्षा ८) सम्मको उत्तिर्ण दर वृद्धि भएको हुने	उत्तिर्ण दर	प्रतिशत	९२	९३	९४	९५
माध्यामिकतह (९-१२) को खूदभर्नादर वृद्धि भएको हुने	खूदभर्नादर	प्रतिशत	४८	५०	५५	६०
कक्षा १२ को निरन्तरता दर वृद्धि भएको हुने	निरन्तरता दर	प्रतिशत	५०	६०	६५	७०
कक्षा ८ सिकाइउपलब्धी दर वृद्धि भएको हुने	उपलब्धी दर	प्रतिशत	९०	९१	९२	९३
कक्षा ८ को निरन्तरता दर वृद्धि भएको हुने	निरन्तरता दर	प्रतिशत	८८	९०	९१	९२
बालमैत्रीसिकाइविधिअवलम्बन गर्ने विद्यालय वृद्धि भएको हुने	बालमैत्रीविद्यालय	प्रतिशत	५०	१०	१०	२८
विषयगततालिमप्राप्तशिक्षक वृद्धि भएको हुने	तालिमप्राप्तशिक्षक	प्रतिशत	९०	९१	९२	९३
शिक्षकविद्यार्थी अनुपात (आधारभूत र माध्यामिक) (शिक्षक : विद्यार्थी) वृद्धि भएको हुने	आधारभूत र माध्यामिकशिक्षक : विद्यार्थी	संख्या	१:२०	१:२२	१:२४	१:२५
महिला र पुरुषशिक्षकको अनुपात (महिला : पुरुष) मिलेको हुने	शिक्षकको अनुपात (महिला : पुरुष)	अनुपात	१:३	१:३	१:३	१:३
प्राविधिकशिक्षामाअध्ययनरत विद्यार्थी वृद्धि भएको हुने	विद्यार्थी	संख्या	२४७	२५०	२७०	२९०
सिटिइभिटिबाट सम्बन्धनमा सञ्चालितप्राविधिकविद्यालय	विद्यालय	संख्या	०	०	०	०
सामुदायिकविद्यालयमाप्राविधिकधार अष्ट यायपन गराउने विद्यालय वृद्धि भएको हुने	विद्यालय	संख्या	२	०	०	०
बालमैत्रीआधारभूतपूर्वाधार र सुविधा (भवन, चर्पी, खानेपानी, खेलकुद मैदान, घेरावार, फर्निचर) उपलब्धविद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	३	५	८	१०
आईसिटि सेवाउपलब्धविद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	८	८	८	१०
कम्प्युटर प्रयोगशालाभएकाविद्यालयभएको हुने	कम्प्युटर प्रयोगशाला	संख्या	८	८	८	१०
व्यवस्थित विज्ञान प्रयोगशालाभएकाविद्यालयभएको हुने	विज्ञान प्रयोगशाला	संख्या	५	७	७	७

तालिका / ग्राफचित्र : २८ शिक्षा: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२ /८३
सेनीटरी प्याड सहित नर्स सेवाउपलब्धविद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	१	१	१	३
उच्चशिक्षामाअध्ययनरत विद्यार्थी वृद्धि भएको हुने	विद्यार्थी	संख्या	३८३	३९०	४००	४०५
वालक्लवक्रियाशीलभएकाविद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	५	२१	२१	२१
आधारभूततहमा स्थानीयमातृभाषामा पठनपाठन गर्ने विद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	३	३	३	३
राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रमवाट लाभान्वितविद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	५	८	८	८
जनसंख्यावनौट र भौगोलिकअवस्थाको आधारमा नक्साङ्कन गरी समायोजन तथाएकीकरण विद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	२	३	३	३
पालिका स्तरीय विज्ञान मेला, प्रदर्शनी एवं श्रृजनात्मकप्रतियोगिताभएको हुने	प्रतियोगिता	संख्या	०	०	१	१
युवा वैज्ञानिकहरुसंग साक्षात्कार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने विद्यालयभएको हुने	विद्यालय	संख्या	०	०	१	२
परम्परागत ज्ञान, सीप, प्रविधिलाई स्तरोन्नतिगर्दै व्यवसायीकरण भएको हुने	परम्परागत ज्ञान, सीप, प्रविधिलाई व्यवसायीकरण	संख्या	०	०	०	०
विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमाअध्ययन, अनुसन्धानकालागि पालिकावाट सहयोग प्राप्तयुवाशोधकर्ताहरु भएको हुने	युवाशोधकर्ताहरु	संख्या	०	०	१	२
विद्यालय स्तरमा विज्ञानप्रविधि सम्बन्धितविधिक्रियाकलापहरु संचालन गरी पालिकावाट पुरष्कृत उत्कृष्ट विद्यालयभएको हुने	पुरष्कृत उत्कृष्ट विद्यालय	संख्या	०	१	१	१

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : २९ शिक्षा : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान (रकम रु.लाखमा)			बजेट स्रोत (रकम रु.लाखमा)		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	413.00	226.75	186.25	61.95	247.8	103.25

२०८१/८२	683.00	303.25	379.75	102.45	409.8	170.75
२०८२/८३	683.00	303.25	379.75	102.45	409.8	170.75

ज) मुख्यआयोजनाहरूको संक्षिप्तविवरण

तालिका/ग्राफचित्र : ३० शिक्षा: आयोजनाको विवरण (रकम रु.लाखमा)									
आयोजनाहरूको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
विद्यालय नर्सको व्यवस्था	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
नरायणी मा.वि. नमुना मा.वि. प्रस्तावितनमुनाविधाल य	100.00	95.00	5.00	100.00	95.00	5.00	100.00	95.00	5.00
मैवाखोलामाविलाई नमूनामावि	100.00	5.00	95.00	300.00	15.00	285.00	300.00	15.00	285.00
आइसिटि विज्ञान ल्याव र पुस्तकालय	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50
भवनतथाशौचालयनिम ण	0.00	0.00	0.00	100.00	95.00	5.00	100.00	95.00	5.00
शैक्षिक संस्था स्वचालन प्रणाली जडान	30.00	28.50	1.50	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
इन्टरनेट जडान (२८ वटा विद्यालयमा)	28.00	1.40	26.60	28.00	1.40	26.60	28.00	1.40	26.60
वालविकास सहजकर्ता र कर्मचारी तलव	65.00	61.75	3.25	65.00	61.75	3.25	65.00	61.75	3.25
विद्यार्थी अभिमुखिकरण क्यारियर काउन्सेलिंग	1.00	0.05	0.95	1.00	0.05	0.95	1.00	0.05	0.95
एमविबिएस छात्रवृत्तिकार्यक्रम	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00
शिक्षकक्षमताविकास कार्यक्रम	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50
विद्यार्थीको प्रतिभापहिचानकार्यक्रम	8.00	7.60	0.40	8.00	7.60	0.40	8.00	7.60	0.40
अतिरिक्तकक्षा संचालन	15.00	0.75	14.25	15.00	0.75	14.25	15.00	0.75	14.25
फरक क्षमताभएकाविद्यार्थीला ई छुट्टै पठनपाठनको व्यवस्था	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
वालक्लव संचालनतथा	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10

तालिका/ग्राफचित्र : ३० शिक्षा: आयोजनाको विवरण (रकम रु.लाखमा)									
परिचालन									
शिक्षकविद्यार्थी र अभिभावकसंग जनप्रतिनिधिकार्यक्रम	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15
विद्यालयव्यवस्थापनखर्च	6.00	5.70	0.30	6.00	5.70	0.30	6.00	5.70	0.30
जम्मा	413.00	226.75	186.25	683.00	303.25	379.75	683.00	303.25	379.75

४.२ स्वास्थ्यतथापोषण

क) पृष्ठभूमि

स्वास्थ्यजीवनमानवविकास सूचकाङ्कको महत्वपूर्ण आधार हो । संविधानले स्वास्थ्यलाई मौलिकहकको रूपमा परिभाषितगर्दै आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सम्पूर्ण नागरिकलाई निःशुल्कप्राप्त गर्ने, स्वास्थ्यउपचारको बारेमा जानकारी पाउने, स्वस्थ, स्वच्छ खानेपानीतथा सरसफाइमापहुँच, प्रत्येक महिलालाई सुरक्षितमातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्यको हकप्रत्याभूत गरेको छ । सबै उमेर समूहकाव्यक्तिकालागि स्वस्थजीवन सुनिश्चितगर्दै समृद्ध जीवन प्रवर्द्धन गर्ने दिगो विकासकालक्ष्य रहेको छ ।

यस गाउँपालिकाको ५ वटा वडामा स्वास्थ्य संस्थाहरु रहेको, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र ढुङ्गेसाघुँ १५ शैयाको अस्पतालको निर्माणाधिन रहेको, स्वास्थ्य संस्थाहरुमानिःशुल्कऔषधीहरु रहेको, बर्थिङ सेन्टर रहेको, बर्थिङ सेन्टरमा लाभान्वितगर्भवतीहरु रहेको,गाउँघर क्लिनिक, खोप क्लिनिक रहेको, शिशु कुपोषित र मध्यमकुपोषित बालबालिकाहरुको उपचार कक्ष रहेको, एम्बुलेन्स सेवा, खोप कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । यस गाउँपालिकाले पाँचवर्ष भित्रमा एक जना मेडिकल अधिकृत उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतीहरु

क्यान्सर, मृगौला सम्बन्धी समस्या बढ्नु, मुटु रोग जस्ता नसर्ने रोगहरुको प्रकोप बढ्नु, सबै वडामा मापदण्ड बमोजिम स्वास्थ्य संस्थानहुनु, मापदण्ड बमोजिमआयोजनाहरु समयमै सम्पन्नहुनु, तालिमप्राप्तजनशक्तिको कमीहुनु, SBA तालिमप्राप्त स्वास्थ्यकर्मी पर्याप्तनहुनु, किशोर किशोरीमैत्री स्वास्थ्य सेवानहुनु, शिशु कुपोषित र मध्यमबालबालिकापहिचानमा समस्याहुनु, सहजतरिकाले सबै वडामा एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालनहुनसक्नु, खोप कोल्ड स्टोरको लागिWHOमान्यताप्राप्तफ्रिजपर्याप्तनहुनु, दक्षजनशक्तिको कमी साथै नसर्ने रोगहरुबारे जनचेतना सम्बन्धीकार्यक्रमहरु नहुनु, महामारी तथाआपतकालिनअवस्थामा छुट्टै उपचार गर्न सक्ने जनशक्ति, उपकरण, उपचार कक्ष - आइसोलेसन नहुनु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाउपलब्ध गराउनु, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य प्रणालीलाई स्वास्थ्य सेवाको मूलप्रवाहमाएकीकरण गर्नु, स्वास्थ्य सेवाशुल्कआमनागरिकको पहुँचमा राख्नु, स्वास्थ्यजनशक्ति र स्वास्थ्य सम्बन्धीपूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु, रिफरल स्वास्थ्य सेवाउपलब्ध गराउनु, अत्याधुनिकप्रविधि र उपकरणको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु, दक्षजनशक्ति टिकाई राख्नु, स्वास्थ्यविमालाई सर्वव्यापीतुल्याउनु, निर्धारित निःशुल्कऔषधिउपलब्ध गराउनु, उपचारमा अनुसन्धान पद्धति अवलम्बन गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

समतामूलक र गुणस्तरीय स्वास्थ्यतथापोषण सेवा प्रणालीका माध्यमद्वारा नागरिकको स्वास्थ्यस्तर सुधार भएको हुने ।

घ) उद्देश्य

- सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायकानागरिकको आधारभूततथा गुणस्तरीय स्वास्थ्यतथापोषण सेवामा समतामूलकपहुँच सुनिश्चित गर्नु
- आयुर्वेद लगायत वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन गर्नु

ड) रणनीतिहरू

- गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्यतथापोषण सेवाको पहुँच बढाउने
- स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतनाअभिवृद्धि गरी रोगको न्यूनीकरण गर्ने
- आयुर्वेद लगायत वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवालाई एकीकृत स्वास्थ्य सेवामामूलप्रवाहीकरण गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ३१						
आधारभूत स्वास्थ्य : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
विरामीपर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य चौकी/ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल जाने जनसंख्या वृद्धि भएको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	८४	८५	८८	९०
नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा (स्वास्थ्य चौकी/प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/अस्पताल) पुग्नलाग्ने औषत समय घटेको हुने	समय	घण्टा	२ ३०६६	२ ३०६६	१ ३०६६ #) घट	१ ३०६६
गाउँघर क्लिनिकको स्तरोन्नतिभएको हुने	गाउँघर क्लिनिकको संख्या	संख्या	८	८	८	८
सञ्चालनमा रहेको पालिका स्तरीय अस्पतालमा उपलब्ध शैया संख्या वृद्धि भएको हुने	शैया संख्या	संख्या	३	३	१५	१५
घुम्ती लगायत स्वास्थ्यशिविर भएको हुने	शिविर पटक	संख्या	१२	१२	१२	१२
सबै प्रकारका खोप लिएकाबालबालिका वृद्धि भएको हुने	बालबालिका	प्रतिशत	७३	७७	८०	८४
आधारभूत स्वास्थ्य सेवाउपलब्धभएका वडाहरू भएको हुने	वडाहरू	संख्या	५	५	५	६
२५०० ग्रामभन्दाकमजन्मतौल भएका शिशु न्यूनभएको हुने	शिशु	संख्या	२	१	१	०
कुपोषणका कारण ५ वर्ष मुनीकाबाल बालिकाहरूको पुङ्कोपन र उचाई अनुसारको कमतौल भएकाहरू	बालबालिका	संख्या	११	१०	८	६

तालिका/ग्राफचित्र : ३१ आधारभूत स्वास्थ्य : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
न्यूनभएको हुने						
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूति गराउने गर्भवतीमहिला वृद्धि भएको हुने	गर्भवतीमहिला	संख्या	८०	८५	८८	९१
प्रसूति सेवाउपलब्धभएका स्वास्थ्य संस्थाहरु भएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	३	३	४	४
मातृमृत्यु दर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा) न्यूनभएको हुने	मातृमृत्यु दर	संख्या	०	०	०	०
भाडापखालाको सङ्क्रमण दर (प्रतिहजारमा) घटेको हुने	भाडा पखालाको सङ्क्रमण दर	संख्या	२२१	२०८	१७८	१४८
स्वाप्रवासको सङ्क्रमण दर प्रतिहजारमा घटेको हुने	स्वाप्रवासको सङ्क्रमण दर	संख्या	९०	८०	६०	५०
स्वास्थ्य संस्थामाकार्यरत स्वास्थ्यकर्मी वृद्धि भएको हुने	स्वास्थ्य संस्थामाकार्य रत स्वास्थ्यकर्मी	संख्या	२६	२८	२८	३३
जनसंख्या र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीको अनुपात (जनसंख्या : दक्षस्वास्थ्यकर्मी) बढेको हुने	जनसंख्या : दक्षस्वास्थ्यकर्मी	अनुपात	१/३९८	१/३४८	१/३४८	१/२९८
भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिकाशतप्रतिशतभएको हुने	भिटामिन ए प्राप्तबालबालिका	प्रतिशत	९८	९८	९९	९९
नवजातशिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवितजन्ममा) न्यूनभएको हुने	नवजातशिशु मृत्युदर	संख्या	०	०	०	०
शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवितजन्ममा) न्यूनभएको हुने	शिशु मृत्युदर	संख्या	०	०	०	०
५ वर्ष मुनीको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवितजन्ममा) न्यूनभएको हुने	५ वर्ष मुनीको बाल मृत्युदर	संख्या	१	०	०	०
कूलप्रजनन दर (प्रतिमहिलाशिशु जन्म) बढेको हुने	कूलप्रजनन दर	दर	१.२	१.२	१.२	१.२
परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर बढेको हुने	परिवार नियोजन प्रयोग	प्रतिशत	२२	२४	२८	३२
स्वास्थ्यबीमामाआवद्ध जनसंख्या बढेको हुने	बीमामाआवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	१९	३०	३०	४५

तालिका/ग्राफचित्र : ३१ आधारभूत स्वास्थ्य : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
स्वास्थ्य सूचना, शिक्षा र सञ्चार सचेतनाकार्यक्रमभएको हुने	कार्यक्रममा सहभागि	संख्या	३०५७	४०००	६०००	८०००
क्यान्सर, उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मुटु, क्षयरोग, एड्स, कुष्ठरोगको निःशुल्क स्वास्थ्य परीक्षणवाट लाभान्वितभएको हुने	लाभान्वित जनसंख्या	संख्या	८	५	४	३
आधारभूत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्थाभएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	३	३	४	४
क्रियाशीलमहिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाभएको हुने	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	संख्या	६९	६९	६९	६९
महामारी, भाइरसको सङ्क्रमण, आपतकालीन उपचारको अभाववाट मृत्यु न्यूनभएको हुने	मृत्यु	संख्या	०	०	०	०
महामारी, भाइरसको सङ्क्रमण, आपतकालीन उपचारका लागि उपकरण एवं जनशक्ति सहितको क्वारेण्टीन, आइसोलेशन कक्ष तथा आश्रय स्थलभएको हुने	क्वारेण्टीन, आइसोलेशन कक्ष तथा आश्रय स्थल	संख्या	०	०	०	०
नागरिक आरोग्यकार्यक्रम सञ्चालनभएको हुने	आरोग्यकार्यक्रम	संख्या	०	०	०	०
योग, ध्यान तथा वैकल्पिक प्राकृतिक चिकित्सा उपचार पद्धति सञ्चालन गर्ने संस्थाभएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	०	०	०	०
सामुदायिक संस्थाको सहभागितामा सञ्चालित आरोग्य केन्द्र, योगा केन्द्र तथा व्यायामशालाभएको हुने	आरोग्य केन्द्र, योगा केन्द्र तथा व्यायामशाला	संख्या	०	०	०	०

छ) विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ३२ स्वास्थ्य : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)		
	वजेट अनुमान (रकम रु. लाखमा)	वजेट स्रोत (रकम रु. लाखमा)

	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक श्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	186.00	130.80	55.20	27.9	111.6	46.5
२०८१/८२	206.00	140.80	65.20	30.9	123.6	51.5
२०८२/८३	216.00	141.30	74.70	32.4	129.6	54

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ३३ स्वास्थ्यतथापोषण : आयोजनाकोविवरण (रकम रु.लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
मापदण्ड बमोजिमको स्वास्थ्य संस्थानिर्माण	40.00	2.00	38.00	40.00	2.00	38.00	40.00	2.00	38.00
निशुल्कऔषधीवितरण कार्यक्रम	50.00	47.50	2.50	50.00	47.50	2.50	50.00	47.50	2.50
फार्मसी सेवा सञ्चालन	10.00	9.50	0.50	20.00	19.00	1.00	20.00	19.00	1.00
नर्सिङ कर्मचारीहरुलाई क्द्व तालिम सञ्चालन	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15
मैवाखोला वडा नं. ३ स्वास्थ्य चौकीभवननिर्माण	10.00	0.50	9.50	20.00	1.00	19.00	30.00	1.50	28.50
स्वास्थ्यऔजार उपकरण खरिद	40.00	38.00	2.00	40.00	38.00	2.00	40.00	38.00	2.00
स्वास्थ्य सम्बन्धी समुदायमाजनचेतना	1.00	0.05	0.95	1.00	0.05	0.95	1.00	0.05	0.95
म.सा.स्वा.स्वयं. सं हरुलाई कुपोषित बालबालिकापहिचानका लागितालिम सञ्चालन	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
स्वास्थ्य संस्थामाकिशोर किशोरीमैत्रीकक्ष संचालन	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05
सुत्केरी आमालाई पोसिलो खानाकार्यक्रम	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
घरघरमा स्वास्थ्य परीक्षण (ज्येष्ठ नागरिक र अशक्त) कार्यक्रम	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50
स्वास्थ्यवीमाकार्यक्रम संचालन	4.00	3.80	0.20	4.00	3.80	0.20	4.00	3.80	0.20
स्वास्थ्य संस्थामा सामाजिक परीक्षण	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10
स्वास्थ्य	186.00	130.80	55.20	206.00	140.80	65.20	216.00	141.30	74.70

४.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

क) पृष्ठभूमि

मानवोचित जीवनयापन कालागि स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइको महत्वपूर्ण स्थान रहेको छ। संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक सुनिश्चित गर्दै गाउँपालिका स्तरीय खानेपानी सेवा गाउँपालिकाको अधिकार सूचिमा राखेको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, यस गाउँपालिकामा ९७.९ प्रतिशत जनसंख्यामाधाराको खानेपानीको सुविधापुगेको छ, जसमा ७३.५ प्रतिशतको आफ्नै घरमा पाइपबाट खानेपानीपुगेको देखिन्छ, २४.४ प्रतिशतको घर बाहिर, सार्वजनिक पाइपबाट खानेपानीपुगेको देखिन्छ। ८४.२ प्रतिशत घरपरिवारमा शौचालयको पहुँच रहेको देखिन्छ, जसमा १.७ प्रतिशतमा ढलको व्यवस्था रहेको छ भने ८२.५ प्रतिशतमा सेप्टिक ट्याङ्कको व्यवस्था रहेको छ।

यस गाउँपालिकामा खानेपानीको श्रोत - कुवा, खोला, नदी, ढुङ्गेधारा, मुहानपर्याप्त रहेको छ। खानेपानी प्रयोगशाला स्थापना गरी पालिका भरिका मुहान देखि मुहान सम्मको पानी सूचकहरु जाँच गर्न ल्याबपनि रहेको छ। बजार क्षेत्र भएको ठाउँमा भने फोहोरमैला अव्यवस्थित रही वातावरणीय प्रदूषण भएको छ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरु

खानेपानीको श्रोत भन्दा माथि अव्यवस्थित बस्ती रही स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, खानेपानीको श्रोत संरक्षण तथा सरसफाइको प्रयास कम हुनु, खानेपानी सम्बन्धी संस्थागत पूर्वाधार र प्राविधिक जनशक्तिको कमी हुनु, व्यवस्थित फोहोरमैला विसर्जन गर्न ल्याण्डफिल साईट नहुनु, ल्याब जाँच स्थापना भएपनि उपकरण र सामग्रीहरु पूर्ण रुपमा पर्याप्त नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

सबै नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउनु, गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त बनाउनु, उपभोक्ता संस्थाको स्थायित्व, परिचालन र नेतृत्व विकास गर्नु, पानीको गुणस्तर कायम गर्नु, आधारभूत सरसफाइबारेमा जनचेतना फैलाउँदै फोहोर मैला व्यवस्थापन गर्नु, बजार क्षेत्रमा ढल निकासको उचित व्यवस्था गर्नु, खानेपानीका स्रोतको संरक्षण गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

ग) लक्ष्य

खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधामा पहुँच वृद्धि भएको हुने।

घ) उद्देश्य

गुणस्तरीय पूर्वाधार विकास गरी खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा विस्तार गर्नु।

ङ) रणनीतिहरु

१. स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा पुर्‍याउन अन्तरसरकार समन्वय र सहकार्य गर्ने
२. खानेपानीको गुणस्तर कायम गर्ने
३. समुदाय, विद्यालय र उपभोक्ता संस्थामा खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी सचेतना ल्याउने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ३४ खानेपानी तथा सरसफाइ : नतिजाखाका

नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
सुरक्षितखानेपानीमा पहुँच भएको जनसंख्या वृद्धि भएको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	६७	७५	७७	८७
निजीपाइपलाइनद्वारा जडान भएका घरघुरी वृद्धि भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	६७	७०	७५	८५
कुवा, मुल, हुड्डेधाराको पानी उपभोग गर्ने घरघुरी न्यून भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	०	०	०	०
खानेपानी कालागिनजिकको धारा, कुवा वा पानीको श्रोतमा पुग्न लाग्ने औषत समयावधि घटेको हुने	औषत समयावधि	घण्टा				
सक्रिय खानेपानी र सरसफाइ उपभोक्ता समिति वृद्धि भएको हुने	समिति	संख्या	४७	५२	५५	५८
सरसफाइ सेवा उपलब्ध घरघुरी (निजी क्षेत्र तथा पालिकाबाट सेवा सञ्चालन) वृद्धि भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	२	१५	३०	६०
खुल्लादिसामुक्त घोषणा गरिएका वडा भएको हुने	वडा	संख्या	६	६	६	६
शौचालय नभएका तथा खुल्ला क्षेत्रमा शौच गर्ने घरघुरी न्यून भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	०	०	०	०
स्वच्छ (प्यान भएको) शौचालय भएका घरघुरी वृद्धि भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	९९.९	९९.९	९९.९	१००
खाल्डे शौचालय भएको घरघुरी न्यून भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	०.१	०	०	०
सार्वजनिक शौचालय हरू निर्माण भएको हुने	सार्वजनिक शौचालय हरू	संख्या	३	३	३	४
फोहोरको वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार वृद्धि भएको हुने	घरपरिवार	प्रतिशत	०	५	२०	५०
घर, आँगन, शौचालयबाट निष्कृत फोहोरलाई व्यवस्थित गर्ने घरपरिवार वृद्धि भएको हुने	घरपरिवार	प्रतिशत	०	२०	४०	६०

छ) विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ३५ खानेपानी तथा सरसफाइ : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान (रकम रु. लाखमा)			बजेट स्रोत (रकम रु. लाखमा)		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश

२०८०/८१	35.00	10.75	24.25	5.25	21	8.75
२०८१/८२	34.00	9.80	24.20	5.1	20.4	8.5
२०८२/८३	36.00	9.00	27.00	5.4	21.6	9

ज) मुख्यकार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ३६ खानेपानी तथा सरसफाई : आयोजनाविवरण (रकम रु.लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
सुरक्षित खानेपानी योजना/मर्मत संभार	25.00	1.25	23.75	25.00	1.25	23.75	28.00	1.40	26.60
फोहोर वर्गीकरण/विसर्जन गर्ने व्यवस्थापन	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
ल्याब सञ्चालन/तालिम	3.00	2.85	0.15	2.00	1.90	0.10	1.00	0.95	0.05
खानेपानी आयोजना संचालन	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10
जम्मा	35.00	10.75	24.25	34.00	9.80	24.20	36.00	9.00	27.00

४.४ लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

क) पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार मैवाखोला गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामध्ये महिला जनसंख्या ५०६० अर्थात ४९.५४ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकामा, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, महिला घरमुलीको ०.५ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी महिलाको स्वामित्वमा घर तथा जग्गा ६.४ प्रतिशतको रहेको छ । लैङ्गिक अनुपातका हिसाबले हेर्दा यस गाउँपालिकामा १०१.८४ रहेको छ । ६० वर्ष भन्दा माथिको उमेर समुहको जनसंख्या ८.५७ प्रतिशत रहेको छ भने १५ वर्ष भन्दा मुनिको उमेर समुहको जनसंख्या २९.२ प्रतिशत रहेको छ ।

यस गाउँपालिकामा महिला, युवा, किशोर-किशोरी, बालबालिका र ज्येष्ठ नागरिकको हितमा विभिन्न कार्यक्रमहरु हुने गरेको र उनीहरुलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उक्त वर्गको अधिकार र हित हुने खालका विभिन्न कार्यक्रमहरु समेत सञ्चालन हुने गरेको छ । साथै यस गाउँपालिकाले बालमैत्री स्थानीय शासन २०८३ वैशाख सम्म घोषणा गर्न आवश्यक कदमहरु चालेको छ । उत्पीडित वर्ग, द्वन्द्व पीडित, अपाङ्गता भएका नागरिकले पनि आम नागरिक सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरुको शारीरिक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि यस गाउँपालिकामा विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्बोधन हुने गरेको छ । त्यही अनुरूप आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र राजनैतिक क्षेत्रमा सबैको सहभागितामा वृद्धि हुँदै आएको छ ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरु

महिला वर्गको मुख्य नेतृत्वमा सहभागिता नहुनु, महिलाहरुले विभिन्न विकासको योजनामा रोजगारी नहुनु, परिवारमा घरभ्रगडा, मदिरापानको समस्या हुनु, लैङ्गिक हिंसा तथा बालविवाह प्रशस्त हुनु, बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि आवश्यक पूर्वाधार नहुनु, खासगरी दलित सामुदायहरुमा मुख्य नेतृत्व नहुनु, व्यवसायहरु

सिपतथाउद्यमशिलतातालिम सञ्चालन बृहतमात्रामानहुनु, अपाङ्गताभएकानागरिकहरुलाई व्यवसाहिकसिपप्रदाननहुनु, जेष्ठ नागरिककानिमित्तभवननहुनु, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्यविमानहुनु, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य परिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउनआवश्यक स्वास्थ्यप्रविधिकनहुनु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

बालविवाहएवं बहुविवाह नियन्त्रण गर्नु, लैङ्गिक हिंसा, भेदभाव, छुवाछुत जस्ता सामाजिक कुरीतिहरुको नियन्त्रण गर्नु, अपाङ्गताभएकहरुलाई स्वरोजगार बनाउनु, महिलाहरुमा गुणात्मक क्षमताविकास गर्दै निर्णय तहमाउनीहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गर्नु, वसाइ सराई नियन्त्रण गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

भेदवाद रहित स्वस्थ र सम्मानजनकजीवनयापनभएको हुने

घ) उद्देश्य

- सामाजिक सेवा सुविधामालक्षितवर्ग एवं आमनागरिकलाई सहजपहुँचअभिवृद्धि गरी सामाजिकन्याय सहितको समतामुलक समाजनिर्माण गर्नु ।
- निर्णायकतहमामहिलाको समानुपातिकअवसरको सृजना गर्नु ।

घ) रणनीतिहरु

- लक्षितवर्गको सामाजिक समावेशिकरण र क्षमताविकास सशक्तिकरण, लैङ्गिक समानता सुनिश्चित गर्नु
- महिला सशक्तीकरण र लैङ्गिक समानताको आधार निर्माण गर्ने

ड) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र :३७						
लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
महिलाको औषतआयु वृद्धि भएको हुने	औषतआयु	वर्ष	७९	८०	८०	८०
लक्षितवर्गका लागि बजेट विनियोजन (महिलाबालबालिका, पिछडिएका, विपन्न वर्ग) वृद्धि भएको हुने	बजेट विनियोजन	प्रतिशत	०.६४	०.६४	१	१
रोजगारी, पेशा, व्यवसायमामहिलाको उपस्थिति वृद्धि भएको हुने	महिला	संख्या	१५०	१८०	२००	२२०
राष्ट्रपति महिलाउत्थानकार्यक्रमबाट लाभान्वितमहिलाभएको हुने	लाभान्वित महिला	संख्या	०	२	३	४
सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित जनसंख्याभएको हुने	लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००
अन्य क्षेत्रहरुमावसाइ सराई गर्ने घरपरिवार घटेको हुने	घरपरिवार	संख्या	१८०	१५०	१२०	१००

तालिका/ग्राफचित्र :३७ लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमामहिला सहभागीहुने परिवार वृद्धि भएको हुने	परिवार	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०
सम्पत्तिमाथिको स्वामित्वभएकामहिलाभएको हुने	महिला	प्रतिशत	५	७	१०	१२
व्यवसायिक सीपमूलकतालिमप्राप्तमहिला वृद्धि भएको हुने	तालिमप्राप्तमाहिला	संख्या	१५०	१८०	२००	२९०
महिलाउच्चमशीलता, क्षमतातथा सीप विकास कार्यक्रमकालागि बजेट व्यवस्थाभएको हुने	बजेट	रु. लाख	६	८	१०	१२
कृषि, पशुपक्षी, स्वास्थ्य, इन्जिनियरिङ लगायत क्षेत्रमामहिलाप्राविधिकभएको हुने	महिलाप्राविधिक	संख्या	१०	१८	३०	४०
महिला सहकारी संस्थाभएको हुने	महिला सहकारी संस्था	संख्या	१	१	२	२
महिला सहकारी संस्थामा आवद्ध सदस्य वृद्धि भएको हुने	सदस्य	संख्या	५४०	५८०	६००	६५०
महिला सञ्जालतथाआमा समूहहरु भएको हुने	महिला सञ्जालतथाआमा समूह	संख्या	२१	२२	२३	२४
अपाङ्गताभएकाहरुको क्षमताअभिवृद्धि, सीप विकास र रोजगारी एवं शिक्षा, स्वास्थ्यमा रकमविनियोजन भएको हुने	बजेट	रु. लाख	३५	४०	४०	४५
निःशुल्क शिक्षाबाट लाभान्वित अपाङ्गताभएकाबालबालिकाहरु भएको हुने	बालबालिका	संख्या	४	सबै	सबै	सबै
व्यवसायिक सीप तथाक्षमताविकास भएकाअपाङ्गताभएको हुने	सीप भएकाअपाङ्गता	संख्या	५	सबै	सबै	सबै
सुरक्षिततथा सम्मानजनकजीवनयापन गर्ने ज्येष्ठ नागरिक भएको हुने	ज्येष्ठ नागरिक	संख्या	६३८	६४०	६४०	६४०
संचालनमा रहेका ज्येष्ठ नागरिक क्लव	ज्येष्ठ नागरिक क्लव	संख्या	०	०	१	१

तालिका/ग्राफचित्र :३७ लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
परिचयपत्रप्राप्त ज्येष्ठ नागरिक भएको हुने	ज्येष्ठ नागरिक	संख्या	७४४	सबै	सबै	सबै
लैङ्गिक हिंसा निवारण कोषमाजम्माभएको रकम वृद्धि भएको हुने	रकम	रु.लाख	०.५	१	१	२
बहुविवाह दर न्यूनभएको हुने	बहुविवाह दर	प्रतिशत	१	०.८	०.५	०.३
एकलमहिला सुरक्षा कोषमा रकमजम्माभएको हुने	रकम	रु. लाख	०	१	१	१
हिंसापीडित महिलाको मनोसामाजिक परामर्श, उद्धार, राहत र कानुनीउपचारका लागिपुनर्स्थापना केन्द्र भएको हुने	पुनर्स्थापना केन्द्र	संख्या	०	०	१	१
बालविवाह (कूल जनसंख्याको) न्यूनभएको हुने	बालविवाह	प्रतिशत	१५	१०	८	०
बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, बेचबिखन, घरेलु हिंसा आदि घटना न्यूनभएको हुने	हिंसाका घटना	संख्या	८०	६०	४०	०
असहाय, बेसहारा तथाआश्रयहीनबालबालिकान्यूनभएको हुने	बालबालिका	संख्या	८०	७०	६०	०
बालप्रतिनिधित्वभएका सार्वजनिक संस्थातथा समितिभएको हुने	समिति	संख्या	०	०	५	७
क्रियाशीलबालक्लब , बालसञ्जालहरु भएको हुने	बाल सञ्जाल	संख्या	०	५	८	१५
अन्तरपाटी महिला सञ्जालभएको हुने	अन्तरपाटी महिला सञ्जाल	संख्या	०	१	१	१

च) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ३८ लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण :खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)		
	बजेट अनुमान (रकम रु.लाखमा)	बजेट स्रोत (रकम रु.लाखमा)

	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक श्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	10.00	9.50	0.50	1.5	6	2.5
२०८१/८२	10.00	9.50	0.50	1.5	6	2.5
२०८२/८३	10.00	9.50	0.50	1.5	6	2.5

छ) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ३९ लक्षितवर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण : आयोजनाको विवरण (रकम रु.लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
व्यवसायिकसिपतथाउच्च मशिलतातालिम सञ्चालन	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
महिला हिंसा तथा घरेलु हिंसा सम्बन्धी सचेतनाकार्यक्रम	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15	3.00	2.85	0.15
बालविवाह सचेतनातथाआपतकाली नवालउद्धार कोष विकास	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10
जम्मा	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50	10.00	9.50	0.50

४. ५ युवातथाखेलकुद

क) पृष्ठभूमि

साहस, सिर्जनशीलता, सिकने क्षमताएवम् उच्चआत्मविश्वासका कारण युवावर्गलाई राष्ट्र निर्माणको प्रमुख स्रोत मानिन्छ । युवालाई राजनीतिकआर्थिक सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणका अग्रदूततथा परिवर्तनका संवाहकशक्तिका रूपमालिन सकिन्छ । संविधानमा राष्ट्रिय विकासमायुवा सहभागिताअभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक सामाजिक र सांस्कृतिकअधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने तथा राज्यको सर्वाङ्गीण विकासमा योगदान गर्न स्वस्थ, सक्षम र अनुशासितनागरिक तयार गर्न उपयुक्तअवसर प्रदान गर्ने कुराको उल्लेख छ ।

यस गाउँपालिकामा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्याकुल जनसंख्याको ४१.७प्रतिशत रहेको छ, जसमापुरुष २१.१ प्रतिशत र महिला २०.६ प्रतिशत रहेको छ । युवाक्लवहरु पर्याप्त रहेको, व्यवसाहिकसिपभएको तथाप्राविधिकशिक्षाप्राप्तयुवा केहीमात्रामा रहेको, मदन भण्डारी स्मृतीबहुउद्देश्य रंगशालानिर्माणाधिन रहेको, स्थानिय स्तरका लोपोन्मुख खेलहरु रहेको (डण्डिवियो, भलिबल), ६ वटा वडामा साना साना खेलमैदान रहेका छन् ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

युवाहरु क्रियाशिल नरहेको र सहभागिकरणको अभावले आफ्नो जिम्मेवारी र क्षेत्राधिकारमा अलमलभएको, युवाहरु वेरोजगार भई सामाजिककुलतमा फसेको, पालिकामादक्षतथाप्राविधिकजनशक्तिको अभाव रही

स्वरोजगार युवाबन्तनसकेको, बजेटको अभावमा खेलकुदपूर्वाधार निर्माण कार्य स्थगितभई अलपत्र रहेको, लोपोन्मुख खेलहरूको पहिचानतथा संरक्षणका कुनै प्रयास नगरिएको, खेलमैदानको न्यूनतम मापदण्ड रहित रहेको हुँदा स्तरीय खेल सञ्चालनमा समस्याहुनु, युवातथा खेलकुद सम्बन्धी संस्थागत संरचनाकमजोर हुनु, युवालक्षितउद्यमशील र रोजगारीकाअवसर विस्तार नहुनु, शिक्षा प्रणालीमा युवाक्षमता र सिर्जनशीलतालाई सम्बोधन गर्न नसक्नु, खेलकुद क्षेत्रको विकासमाव्यवहारिक महत्वबोध नहुनु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

मध्यम र उच्चशिक्षाप्राप्त गरेका युवाविदेश पलायनहुने प्रवृत्ति रोक्नु, सामाजिक र आर्थिक सेवामायुवाको पहुँच वृद्धि गर्नु, व्यावहारिक र व्यावसायिकशिक्षा सर्वसुलभरूपमाउपलब्ध गराउनु, युवाको क्षमताअभिवृद्धि गरी स्वदेशमा रोजगारी र स्वरोजगारको व्यवस्था गर्नु, सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरणमा युवा परिचालन गर्नु, गाउँपालिका स्तरमा पर्याप्त खेलकुदतथापूर्वाधारको विकास, निर्माण, स्तरोन्नति, खेलकुदप्रतियोगिताको आयोजनातथा सहभागिता गराउनु, खेलकुदलाई रोजगारमूलकव्यवसायको रूपमा स्थापित गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

युवाको विकास तथाखेलकुदकाअवसरद्वारा स्वास्थ्य, अनुशासित, सिर्जनशीलनागरिक विकास हुने ।

घ) उद्देश्य

- युवाप्रतिभाविकास तथाउद्यमशीलताएवम् स्वरोजगारका अवसर सृजना गर्नु
- सबैका लागि खेलकुदको अवधारणा अनुरूप खेलकुद क्षेत्रलाई अनुशासित र मर्यादितबनाउँदै युवालाई खेलकुदको अवसर प्रदान गर्नु

घ) रणनीतिहरु

- युवाक्षमताविकास र परिचालन गरी सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा संलग्नता बढाउने
- खेलकुदमार्फत स्वस्थ, सिर्जनशील, अनुशासित र मर्यादितयुवाशक्तिको विकास गर्ने

ड) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४०						
युवातथा खेलकुद: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
शिक्षितयुवा (एस.इ.इ वा सो भन्दाभन्दाभन्दा शिखाआर्जन) वेरोजगार नभएको हुने	वेरोजगार युवा	संख्या	२२००	२०००	१८००	१६००
व्यवसायिक सीप विकास तालिमतथा प्राविधिकशिक्षाहासिल गरेको युवा वृद्धि भएको हुने	तालिमप्राप्तयुवा	संख्या	१२८	१५०	१७०	१९०
व्यवसायिक सीप विकास तालिमलिए पछि स्व/रोजगारीमाआवद्धताभएको हुने	रोजगार युवा	संख्या	५०	९०	११०	१५०
प्रधानमन्त्री रोजगार	लाभान्वितयुवा	संख्या	७८७	८००	८५०	९००

तालिका/ग्राफचित्र : ४० युवातथा खेलकुद: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
कार्यक्रमअन्तर्गत युवा रोजगार सेवा केन्द्रबाट लाभान्वितयुवा वृद्धि भएको हुने						
युवा स्वरोजगार कोष अन्तर्गतको कर्जाबाट लाभान्वितयुवा वृद्धि भएको हुने	लाभान्वितयुवा	संख्या	०	०	१०	२०
स्थानीयतहको संरचनामायुवाहरुको संलग्नताभएको हुने	युवाहरुको संलग्नता	प्रतिशत	९०	९१	९२	९३
क्रियाशीलयुवाक्लवहरु भएको हुने	युवाक्लव	संख्या	२	३	३	३
व्यवसायिकयुवा खेलाडी भएको हुने	व्यवसायिक खेलाडी	संख्या	१	१	१	१
खेल अभ्यास प्रशिक्षण केन्द्र (कवर्ड हल) निर्माण भएको हुने	कवर्ड हल	संख्या	०	१	१	१
खेलकुदमैदानहरु स्तरोन्नतिभएको हुने	खेलकुद मैदान	संख्या	७	७	८	८
पालिका स्तरीय खेलकुदप्रतियोगिता सञ्चालनभएको हुने	खेलकुदप्रतियोगिता	संख्या	१	१	१	१
राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय खेलमाप्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडीहरु भएको हुने	प्रतिनिधित्व खेलाडीहरु	संख्या	२	२	२	२

च) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ४१ युवातथा खेलकुद : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)		
	वजेट अनुमान (रकम रु.लाखमा)	वजेट स्रोत (रकम रु.लाखमा)

	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक श्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	39.00	20.85	18.15	5.85	23.4	9.75
२०८१/८२	39.00	20.85	18.15	5.85	23.4	9.75
२०८२/८३	41.00	20.95	20.05	6.15	24.6	10.25

छ) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ४२ युवातथा खेलकुद : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
अभिमुखिकरण (युवा सचेतना)	6.00	5.70	0.30	6.00	5.70	0.30	6.00	5.70	0.30
न्युनतम मापदण्डको खेलमैदाननिर्माण	8.00	0.40	7.60	8.00	0.40	7.60	10.00	0.50	9.50
। राष्ट्रपति रनिंगशिल सहित	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50
खेलकुद प्रशिक्षण (फुटबल, भलिबल)	15.00	14.25	0.75	15.00	14.25	0.75	15.00	14.25	0.75
जम्मा	39.00	20.85	18.15	39.00	20.85	18.15	41.00	20.95	20.05

४.६ भाषा, कला, साहित्य, संस्कृतितथा सम्पदा संरक्षण

क) पृष्ठभूमि

कला, भाषा, धर्म, संस्कृति, ऐतिहासिक सम्पदा नेपालको मौलिक राष्ट्रिय पहिचानहुन् । संविधानमा नेपाललाई बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक र बहुसांस्कृतिकविशेषतायुक्त राष्ट्रका रूपमा परिभाषित गरेको छ । नेपालमाबोलिने सबै मातृभाषालाई राष्ट्र भाषाको रूपमाअबलम्बनगर्दै आफ्नो भाषा, लिपि, संस्कृति, सांस्कृतिक सभ्यता र सम्पदाको सम्बर्धन र संरक्षण गर्ने हकप्रदान गरेकोछ । यसैगरी ऐतिहासिक, पुरातात्विकतथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, सम्बर्धन र विकासकालागिअध्ययन अनुसन्धान, उत्खननतथाप्रचारप्रसार गर्ने, राष्ट्रिय सम्पदा, कला, साहित्य र सङ्गीतको विकासमा जोड दिने नीतिअवलम्बन गरेको छ ।

जातजाति, साहित्य, भाषा, भेषभुषा, रहनसहनकामानिसको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकामालिम्बु, तामाङ्ग, शेर्पाको बाहुल्यता रहेको छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

साहित्य, सम्पदा, कला, भाषा र संस्कृति संरक्षणको प्रयास खासै नहुनु र लोप भएर जान सक्ने, खोज तथा अनुसन्धाननहुनु, मौलिक संस्कृतिलाई जगेर्ना गर्दै पुस्तान्तरण गर्न नसक्नु, राष्ट्रिय पहिचान र गौरवका रूपमाभाषा, संस्कृति, सम्पदातथा साहित्यको विकास गर्न नसक्नु, स्वरोजगार, आयआर्जन र स्थानीयविकासको स्रोतको रूपमायसलाई प्रयोग गर्न नसक्नु, आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

विभिन्नमातृभाषा र लिपिको अभावतथामानकीकरण गर्नु, लोपोन्मुखभाषा, कला साहित्य, संस्कृतिको तथा सम्पदा संरक्षण गर्नु; वैदेशिकएवं आयातित संस्कृति, भेषभुषाप्रतियुवाहरुको वढ्दो आकर्षणलाई निरुत्साहित गर्नु, स्थानीयभाषा, संस्कृति, चाडपर्वहरु लोपोन्मुख र पुस्ता हस्तान्तरण गर्नु, भाषा, कला साहित्य, संस्कृतितथा सम्पदा र आर्थिक सामाजिकविकासको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी विकास निर्देशित गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

मौलिक संस्कृति, धार्मिक एवम् ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने ।

घ) उद्देश्य

स्थानीयभाषा, कला, साहित्य क्षेत्रको संवर्द्धन र विकास गरी धार्मिक, भाषिक र सांस्कृतिकएकता र सद्भावकायम गर्नु ।

ङ) रणनीतिहरु

१. भाषा, लिपि, संस्कृति, कलातथाधार्मिक सम्पदाको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४३						
कला, भाषा, साहित्य र संस्कृति : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
स्थानीयकला, भाषा र साहित्यलाई पेशाको रुपमा ग्रहण भएको हुने	स्थानीयकला, भाषा साहित्य पेशा	संख्या	३	३	५	५
कला, संस्कृति, भाषा र साहित्यमा जिल्ला, प्रदेश र राष्ट्रको प्रतिनिधित्व गर्ने स्रष्टा भएको हुने	स्रष्टा	संख्या	५	५	५	५
कला, संस्कृति र सम्पदाकाप्रकारको संरक्षण भएको हुने	कला, संस्कृति र सम्पदाकाप्रकार	संख्या	५	५	५	५
संरक्षण गर्नुपर्ने स्थानीय संस्कृतितथा चाँडपर्व संरक्षण भएको हुने	चाँडपर्व	संख्या	१८	१८	१८	१८
स्थानीयलोपोन्मुखभाषाहरु संरक्षण भएको हुने	लोपोन्मुखभाषा	संख्या	५	५	५	५
वोलीचालीका स्थानीयभाषाहरु संरक्षण भएको हुने	भाषा	संख्या	६	६	६	६
स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य सम्बन्धीभएकाअध्ययनतथा	अध्ययनतथा अनुसन्धान	संख्या	२	३	४	५

तालिका/ग्राफचित्र : ४३						
कला, भाषा, साहित्य र संस्कृति : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
अनुसन्धानहरु भएको हुने						
स्थानीयभाषा, कला, संस्कृति, सम्पदा, साहित्यमा आधारित नियमित प्रकाशन भएको हुने	प्रकाशन	संख्या	०	०	०	१
स्थानीयभाषा, कला, संस्कृतिकल्किने सामुदायिक सांस्कृतिक केन्द्र (संग्रहालय) निर्माण भएको हुने	संग्रहालय	संख्या	१	१	१	१

छ) विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ४४						
कला, भाषा, साहित्य र संस्कृति : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान (रकम रु. लाखमा)			बजेट स्रोत (रकम रु. लाखमा)		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	5.00	4.75	0.25	0.75	3	1.25
२०८१/८२	5.00	4.75	0.25	0.75	3	1.25
२०८२/८३	105.00	9.75	95.25	15.75	63	26.25

ज) मुख्यकार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ४५									
कला, भाषा, साहित्य र संस्कृति : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
बहु सांस्कृतिक संग्रहालय निर्माण	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100.00	5.00	95.00
भाषाकला, साहित्य तथा संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
जम्मा	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	105.00	9.75	95.25

परिच्छेद - पाँच : पूर्वाधार विकास

पृष्ठभूमि

पूर्वाधार विकासकालागिप्रमुख क्षेत्रको रूपमा रहेको सडक, यातायात, पुलपुलेसा, आवास, भवनतथा वस्ती विकास, सिंचाइ, विद्युततथा वैकल्पिकऊर्जा र सूचना, सञ्चार र प्रविधि जस्ता क्षेत्रको विद्यमानअवस्था, समस्यातथाचुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी३वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तीकालागिअवलम्बन गरिने रणनीति तथाकार्यनीतिनिर्धारण र प्रमुखकार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको छ ।

५.१ ग्रामीण विकास तथावस्तीव्यवस्थापन

क) पृष्ठभूमि

शहरीकरणलाई आर्थिक विकासको इन्जिनपनिभन्ने गरिन्छ । स्वच्छ वातावरण र आवासलाई संविधानले मौलिकहकको रूपमाव्यवस्थित गरेको छ । अव्यवस्थितबसोबासलाई व्यवस्थापन गर्ने तथा योजनाबद्ध र व्यवस्थित वस्ती विकास गर्ने, क्षेत्रीय सन्तुलन सहितको समावेशीआर्थिक विकास, पछाडी परेका क्षेत्रको पूर्वाधार विकास र विकास निर्माण प्रक्रियामा स्थानीय सहभागिता वृद्धि गर्न आवश्यक छ । गाउँपालिकाभित्रको विकास योजनातर्जुमा, पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन, मर्मत सम्भार र आवास तथाभवन सम्बन्धी योजना, भवननिर्माण प्रविधिको प्रवर्द्धन, राष्ट्रिय भवन संहिताको कार्यान्वयन र नियमन, सुरक्षितबसोबास सम्बन्धीनीतितर्जुमा र कार्यान्वयनगाउँपालिकाको अधिकार सूचीमा रहेका छन् ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

मैवाखोलागाउँपालिकाको प्रशासकियभवननहुनु, वडा नं. ३ को स्वास्थ्य चौकीभवनपक्कीतथावातावरण मैत्रीनहुनु, नारायणी नमुनामाध्यमिकविद्यालयको भवननिर्माण पूर्ण रूपमा सम्पन्ननहुनु, हिमालयआधारभुतविद्यालयलगायतमंगलादेवीआधारभुतविद्यालयको पक्कीभवननहुनु वडा नं. ५ र ६ को प्रहरी चौकीभवननहुनु, बहुउद्देश्यीय कवर्डहलनिर्माण नहुनु, गाउँपालिकाभित्र खर र फुसको छाना रहनु, साँघुपाटी नरहाट बजार स्तरोन्नतीनहुनु मैवाखोलाको अन्य सार्वजनिकभवननिर्माण अधुरो रहनु, राष्ट्रिय भवननिर्माण आचारसंहिता पूर्ण रूपमाकार्यान्वयननहुनु, स्थानीयभवन संहितातर्जुमा नहुनु, आधारभूतभौतिक संरचनाको कमीहुनु, पूर्वाधार संरचनाको विकासमा समन्वयकमजोर हुनु, मौलिकनिर्माण शैलीकाभवनहरु विस्थापितहुँदै जानु, स्थानीयदक्षकामदारको कमीहुनु, वस्ती विकास योजनानहुनु, जोखिमयुक्त वस्तीहरुको स्थानान्तरणमा ढिलाइ हुनु, सुरक्षित ग्रामीण विकासको बारेमा जनचेतनाको कमीहुनु, सुरक्षित, स्वस्थकर, सुविधायुक्त र वातावरणमैत्रीआवास निर्माण नहुनु, सार्वजनिकभवनहरु तथापूर्वाधारहरु वातावरण मैत्री, लैङ्गिक मैत्री, बाल मैत्री र अपाङ्ग मैत्रीनहुनुआदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

व्यवस्थित वस्ती विकास गर्न, भवन संहिताको पूर्ण रूपमाकार्यान्वयन गर्न, मौलिक संस्कृतिको संरक्षण गरी संरचनानिर्माण गर्न, विभिन्न ठाउँमा छरिएर रहेका वस्ती तथा घरहरुलाई एकीकृत रूपमा समुचित सेवाउपलब्ध गराउन, जोखिमयुक्त र छरिएका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गराई एकीकृत वस्ती निर्माण गर्न, सरकारी र सामुदायिकभवनबनाउन, दक्षकामदार, प्राविधिक र गुणस्तरीय निर्माण सामाग्रीउपलब्ध गराई भवनतथाआवास निर्माण गर्न, आधारभूत वस्ती विकासको सेवा सुविधाको विकासकालागि स्रोत जुटाउनु, वस्ती व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनु, स्थानीय संस्थागतक्षमता र प्राविधिकदक्षताविकास गर्नु, विकासका योजनाप्रक्रियामा सम्बद्ध निकाय बिच कार्यगत समन्वय स्थापित गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

आवासमापहुँच र सेवा सुविधातथाअवसरयुक्तगाउँको निर्माण भई जीवनयापनमा सहजना र सुविधाअभिवृद्धि भएको हुने ।

घ) उद्देश्य

१. भूकम्पप्रतिरोधीभवननिर्माण तथा सर्वसुलभ सुविधा सम्पन्न वस्ती विकास गर्नु ।
२. सार्वजनिकपूर्वाधारहरुको व्यवस्थितविकास र दिगो निर्माण गर्नु ।

घ) रणनीतिहरु

१. राष्ट्रिय भवन संहिता र स्थानीयभवन मापदण्ड कार्यन्वयन गरी सुरक्षित र वातावरण मैत्रीभवननिर्माणमा जोड दिने
२. सामाजिकपूर्वाधारहरुको व्यवस्थितविकास गरी सुरक्षित वस्ती निर्माण गर्ने

ड) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४६ आवास तथा वस्ती विकास : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
एकीकृत भौतिक सेवा सुविधाउपलब्ध बजार क्षेत्र भएको हुने	बजार क्षेत्र	संख्या	०	०	१	१
बजार क्षेत्रमाबसोवास गर्ने जनसंख्या वृद्धि भएको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	२५०	३००	३५०	४००
व्यवस्थितबसपार्क तथा बस स्टेशनभएको हुने	बसपार्क तथा बस स्टेशन	संख्या	०	०	१	१
सुविधा सम्पन्नउद्यान सहितको खुल्ला पार्क क्षेत्र भएको हुने	खुल्ला पार्क क्षेत्र	संख्या	०	१	२	३
सुविधा सम्पन्न (खानेपानी, शौचालय, बिजुली, सञ्चार) सामुदायिकभवन (महिला, ज्येष्ठ नागरिक भवन) तथा सभाहलभएको हुने	सामुदायिकभवन	संख्या	३	३	४	५
जोखिमयुक्त वस्तीहरुको संरक्षण भएको हुने	जोखिमयुक्त वस्तीहरु	संख्या	३	३	२	२
जनताआवास कार्यक्रमबाट लाभान्वित घरपरिवार वृद्धि भएको हुने	लाभान्वित घरपरिवार	संख्या	९	१०	१२	१२
भूकम्पप्रतिरोधीप्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिकभवनतथा संरचनाभएको हुने	सार्वजनिक भवनतथा संरचना	संख्या	११	१५	२५	३०
भूकम्पप्रतिरोधीभवननिर्माण सम्बन्धीदक्षजनशक्तिभएको हुने	दक्षजनशक्ति	संख्या	०	१०	२०	३०
भूकम्पप्रतिरोधीप्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएकानिजीआवास तथा	आवास तथा संरचनाहरु	प्रतिशत	०	०	१	२

तालिका/ग्राफचित्र : ४६ आवास तथा वस्ती विकास : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
संरचनाहरु भएको हुने						
आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्ने परिवार वृद्धि भएको हुने	परिवार	प्रतिशत	८९.९	९०	९३	९५
महिलामैत्री, बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री सार्वजनिक संरचनाभएको हुने	सार्वजनिक संरचना	संख्या	१	२	३	७
एकीकृत भौतिक सेवा सुविधाउपलब्ध बजार क्षेत्र भएको हुने	बजार क्षेत्र	संख्या	०	०	१	१

च) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ४७ आवास तथा वस्ती विकास : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	100.00	5.00	95.00	15	60	25
२०८१/८२	240.00	12.00	228.00	36	144	60
२०८२/८३	220.00	11.00	209.00	33	132	55

छ) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ४८ आवास तथा वस्ती विकास : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
मैवाखोला वडा नं. ५ प्रहरी चौकीनिर्माण	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	30.00	1.50	28.50
वहुउद्देश्यीय कभर्ड हल	100.00	5.00	95.00	50.00	2.50	47.50	0.00	0.00	0.00
हिमालयनआ.वि. को पक्कीभवन	0.00	0.00	0.00	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00
नवज्योतिआ.वि.को पक्कीभवन	0.00	0.00	0.00	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00
गा.पा. भित्रको फुसको छाँना हटाउने	0.00	0.00	0.00	50.00	2.50	47.50	50.00	2.50	47.50
सामुदायिकभवननिर्माण	0.00	0.00	0.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00

तालिका/ग्राफचित्र : ४८ आवास तथा वस्ती विकास : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरूको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
१		०		०			०		
जम्मा	१००.० ०	५.० ०	९५.००	२४०.० ०	१२.० ०	२२८.००	२२०.० ०	११.० ०	२०९.० ०

५.२ सिँचाइ

क) पृष्ठभूमि

संविधानमा जलस्रोतको बहुपयोगी विकास गर्ने, जलउत्पन्नप्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापनगर्दै दिगो र भरपर्दो सिँचाइको विकास गर्ने राज्यको नीति रहेको छ । गाउँविकासका दृष्टिले सिँचाइ अति महत्वपूर्ण हुन्छ र संविधानले पनि सिँचाइलाई स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीमा राखेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले सिँचाइ सम्बन्धी नीति, कानून, योजना, मापदण्ड निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमनतथानियमनको अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ । कृषिवालीको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन सिँचाइको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । कृषिको लागि उर्वर माटो भएको र गाउँपालिकामा ठूलो संख्यामा जनता कृषिमानिर्भर रहेको हुँदा प्राकृतिक स्रोतको उपयोग गरी सबै खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउन सके रोजगारीका अवसर बढ्नुका साथै कृषिउत्पादनमा पनि प्रशस्त वृद्धि हुने देखिन्छ ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

सिँचाइ प्रणालीको पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन तथा बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा पुग्ने गरी सञ्चालन हुन नसक्नु, नियमित मर्मत सम्भार हुन नसक्नु, धेरै ठाउँहरूमा कच्ची कुलो तथा नहरहरू रहनु, नहरहरूको राम्रो व्यवस्थापन नहुनु, परम्परागत कृषिकुलोहरूको आधुनिकीकरण तथा सुधार हुन नसक्नु, आधुनिक उपकरणको प्रयोग नहुनु, सिँचाइ गुरु योजना बनाई योजनाबद्ध विकास तथा विवस्थापन गर्न नसक्नु, दिगो सिँचाइको व्यवस्था गर्न नसक्दा उत्पादकत्व कम हुनु र खाद्यान्न उत्पादन प्रति कृषक तथा समुदायको उत्साहजनक आकर्षण नहुनु, अन्य भौतिक पूर्वाधारहरूको तुलनामा सिँचाइ पूर्वाधार प्रति समुदायहरूको चासो कम हुनु, भौगोलिक जटिलताका कारण दिगो सिँचाइ योजना कार्यान्वयन गर्न कठिनाई हुनु आदि सिँचाइ क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

वर्षभरी सिँचाइ गर्नका लागि पर्याप्त सिँचाइ परियोजनाको व्यवस्थापन गर्न, परम्परागत प्रणाली विस्थापित गरी सिँचाइ क्षेत्रमा आधुनिकीकरणको प्रवेश गराउन, सिँचाइ कुलोलाई व्यवस्थित बनाई बृहत सिँचाइ कुलो निर्माण गर्न, सुक्दै गएका प्राकृतिक मुल तथा मुहान संरक्षण गर्न, नयाँ ठूला आयोजना निर्माण गर्न, आधुनिक सिँचाइमा ध्यानाकर्षण तथा लगानी बढाउन, भौगोलिक तथा आर्थिक जटिलतालाई न्यूनीकरण गर्न, सञ्चालनमा रहेका सिँचाइ आयोजनाहरूको मर्मत सम्भार तथा अधिकतम प्रयोग गर्न, विज्ञ प्रशिक्षक र तालिम प्राप्त प्राविधिकहरूको पूर्ति गर्न आदि सिँचाइ क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

ग) लक्ष्य

बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।

घ) उद्देश्य

१. कृषियोग्य जग्गा जमिनहरूमा सिँचाइ सुविधा पुर्याई व्यवस्थित खेती प्रणालीमा जोड दिनु ।

घ) रणनीतिहरू

१. सिँचाइ प्रणालीको लागि योजनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने
२. सतहसिँचाइको पहुँचनपुग्ने स्थानमानयाँप्रविधिमा आधारित सिँचाइ प्रणालीको विकास गर्ने
३. संस्थागत सुदृढीकरण तथा अन्तरसरकार र अन्तर निकाय समन्वयप्रभावकारी बनाउने

ङ) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४९ सिँचाइ: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
खेतीयोग्यजमिनमध्ये सिंचितभूमि वृद्धि भएको हुने	भूमि	हेक्टर	१४००	१२	१४	१६
वर्षाको आकाशे पानीमानिर्भर सिँचाइ भूमिन्यूनभएको हुने	भूमि	हेक्टर	१०			
खोलातथा मुहानहरुबाट सिंचितभूमिभएको हुने	भूमि	हेक्टर	१५००			
वर्षभरी नियमित सिंचित क्षेत्र भएको हुने	वर्षभरी नियमित सिंचित क्षेत्र	हेक्टर	२०	२	२	२
सिँचाइकालागिनिर्मित नहरको कूल लम्बाइ	नहरको कूललम्बाइ	किमि				
नहर सिँचाईबाट लाभान्वितभूमि	भूमि	हेक्टर	०	०	०	०
स्तरोन्नतितथा मर्मत संभार भएका पानीकुलो वृद्धि भएको हुने	पानीकुलो	संख्या	२			
लिफ्ट प्रणालीबाट लाभान्वितभूमि	भूमि	हेक्टर				
सिँचाइकालागिप्रयोगमाआएको आकासेपानी संकलनतथा प्लाष्टिक पोखरी भएको हुने	आकासेपानी संकलनतथा प्लाष्टिक पोखरी	संख्या	०	१	२	२
प्रयोगमाआएका सिँचाइप्रविधि (सतह, पोखरी, ड्रिप, स्पिडक्लर) स्तरोन्नतिभएको हुने	सिँचाइप्रविधि	संख्या	२			

च) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ५० सिँचाइ : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	900.00	45.00	855.00	135	540	225

२०८१/८२	900.00	45.00	855.00	135	540	225
२०८२/८३	900.00	0.00	855.00	135	540	225

छ) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ५१ सिंचाइ: आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
सेलुवाखोला सिंचाइ	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00
माडमायाखोला सिंचाइ	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00
माडमाया सिंचाइ	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00
नेरुवाखोला सिंचाइ	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00
लोदुम्बाखोला सिंचाइ	200.00	10.00	190.00	200.00	10.00	190.00	200.00	10.00	190.00
नेडवाखोला सिंचाइकूलो	200.00	10.00	190.00	200.00	10.00	190.00	200.00	10.00	190.00
वहेदेरे खोला सिंचाइ	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00
जम्मा	900.00	45.00	855.00	900.00	45.00	855.00	900.00	0.00	855.00

५.३ विद्युततथानवीकरणीय ऊर्जा

क) पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास र उद्यमविस्तारमा विद्युततथाऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिकारहेको छ । विद्युतको आपूर्तिद्वारा उद्योग व्यापार तथाव्यवसाय प्रवर्द्धन हुनुका साथै दैनिकजनजीवनलाई पनि सहजबनाउन सकिन्छ । नवीकरणीय ऊर्जाले विद्युतको आवश्यकता पुरा गर्न महत्त्वपूर्ण परिपूरकको भूमिका खेल्न सक्छ । संविधानले नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादनतथाविकास गर्दै नागरिकको आवश्यकता परिपूर्तिका लागि सुपथ र सुलभ रूपमा भरपर्दो ऊर्जा आपूर्ति सुनिश्चित गर्ने तथाऊर्जाको समुचितप्रयोग गर्ने भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

जलविद्युतआयोजनाको मर्मत सम्भार र पुनरुत्थानहुननसक्नु, सबै घरहरुमाकेन्द्रियप्रसारन लाइनको पहुँचपुगननसक्नु, भौगोलिक विकटताले गर्दा सबै वस्तीहरुमा विद्युत सेवाउपलब्धनहुनु, सानाजलविद्युतआयोजनातथा सौर्य ऊर्जामा निर्भरताहुनु, भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवाउपलब्धनहुनु, सडक बत्तिहरुको अभावहुनु, ऊर्जा उत्पादनमाप्राविधिक र वित्तीयश्रोतको अभावहुनु, वैकल्पिकऊर्जाको स्पष्ट अवधारणा नहुनु, विद्यालय, बजार क्षेत्र, लगायतकाप्रमुखकार्यालयहरु र अन्यनिकायहरुमा वैकल्पिकऊर्जाको व्यवस्थानहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

प्रत्येक घरमा निरन्तर रूपमाविद्युतप्रवाह गरी नियमितआपुर्तीको सुनिश्चितता गर्न, केन्द्रियप्रसारन लाइननभएकोले उद्योग तथाकलकारखना सञ्चालनमाल्याउन, विद्युत र ऊर्जा विकासकालागिजिल्ला, प्रदेश र संघिय सरकार बिच समन्वय गर्न, जलविद्युतउत्पादनमापर्याप्तमात्रामाविदेशीतथानिजी क्षेत्रको लगानीआकर्षित

गर्न, विद्युतअवरोध हुँदा समयमा नै मर्मत गरी सुचारु गर्न, सेवाप्रवाहगर्दै आएका सानातथा लघु जलविद्युतको उचित संरक्षण, व्यवस्थापनतथा स्तरोन्नती गर्न, नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादन सम्बन्धीनीतिनिर्माण गरी कार्यन्वयन गर्न, वैकल्पिकऊर्जाको क्षेत्रमाप्रविधि प्रवर्द्धन तथाप्रयोगमाक्षमताअभिवृद्धि गर्न, मानिसहरुलाई वैकल्पिकऊर्जा प्रयोग गर्न अभ्यस्त गर्नजस्ता चुनौतीहरु छन् ।

ग) लक्ष्य

विद्युतप्रयोग वृद्धि र स्वच्छ वातावरण कायम गर्ने

घ) उद्देश्य

१.स्थानीयउत्पादितविद्युतलाई दिगो बनाउनु र केन्द्रिय प्रसारण लाइनविस्तार गर्नु ।

२. वातावरण मैत्रीऊर्जा प्रयोगको लागि वैकल्पिकऊर्जा विस्तार गर्नु ।

ङ) रणनीति

१.विद्युत प्रसारण र वितरण व्यवस्थाप्रभावकारी बनाउने

२. सौर्य तथाअन्यनवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादन र वितरण बढाउने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५२						
विद्युततथानवीकरणीय ऊर्जा : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
केन्द्रीयविद्युतलाइन प्रसारणबाट लाभान्वित घरधुरी वृद्धि भएको हुने	लाभान्वित घरधुरी	संख्या	५०	१००	२००	४००
विद्युत सेवामापहुँचप्राप्त घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	संख्या	२१००			
सोलार प्रणालीमा आवद्ध घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	संख्या	२१५	२१०	२०८	२०५
खानापकाउनएलपिग्याँस प्रयोग गर्ने घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	संख्या	२०	२०	२०	२०
सुधारिएको बाधुँवा रहितचुल्हो जडान भएका घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	संख्या	२२००			
खानापकाउनएलपिग्याँसको सट्टामा विद्युतीयऊर्जा (इन्डक्सन) प्रयोग गर्ने घरधुरी भएको हुने	विद्युतीयऊर्जा (इन्डक्सन) प्रयोग गर्ने घरधुरी	संख्या	०	५	१०	१५
वैकल्पिकऊर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	१०	१०	१०	१०
सडकको किनारा तथा सार्वजनिक स्थामा सडक बत्ती जडान भएको हुने	सडक बत्ती	संख्या	०	०	५	१०
स्थानीय स्तरमा	स्थानीय	क्रि.वा	१५०			

तालिका/ग्राफचित्र : ५२ विद्युततथानवीकरणीय ऊर्जा : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
विद्युतउत्पादनभएको हुने	स्तरमा विद्युतउत्पादन					
स्थानीय स्तरमा जलविद्युत र लघु जलविद्युतको उत्पादन गर्ने संस्थाभएको हुने	जलविद्युत र लघु जलविद्युतको उत्पादन गर्ने संस्था	संख्या	६			

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ५३ विद्युततथानवीकरणीय ऊर्जा : खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	310.00	15.50	294.50	46.5	186	77.5
२०८१/८२	410.00	20.50	389.50	61.5	246	102.5
२०८२/८३	360.00	18.00	342.00	54	216	90

ज) मुख्यकार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ५४ विद्युततथानवीकरणीय ऊर्जा : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
नवीकरणीय ऊर्जा सोलार विवरण	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50
केन्द्रीयविद्युतप्रसारण लाइनविस्तार	300.00	15.00	285.00	400.00	20.00	380.00	300.00	15.00	285.00
वडा कार्यलय क्षेत्र र मुख्य क्षेत्रहरु पहिचान गरी सडक वस्ती व्यवस्था	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	50.00	2.50	47.50
जम्मा	310.00	15.50	294.50	410.00	20.50	389.50	360.00	18.00	342.00

५.४ सडक, यातायात तथा पुलपुलेसा

क) पृष्ठभूमि

राज्यको नीतिमावातावरण अनुकूलप्रविधिलाई प्राथमिकतादिदै सार्वजनिकयातायातलाई प्रोत्साहन र निजीयातायातलाई नियमन गरी यातायात क्षेत्रलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र अपाङ्गताभएकाव्यक्तिअनुकूलबनाउने कुरा उल्लेख भएको छ ।

यस गाउँपालिकामा मुख्य गरी तलउल्लेखित सडकको निर्माण तथा स्तरोन्नति, साथै पक्कीपुल र बसपार्कको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- गुफा देखि साँघु दोभान (सडक नालीग्राबेल सहितकालो पत्रे गर्ने ।
- सदरमुकाम देखि गाउँपालिकाआउने मुख्य सडक वडा १ को तिरतिरे देखि वडा नं. १,२,३,४,५ र ६ जोडने मोटर बाटो ग्राबेल तथानाली सहितको निर्माण गर्ने ।
- मदन भण्डारी लोकमार्गको मजुवा खण्डदेखि ताम्राङ टिम्बुरे हुँदै वडा नं. ५ र ६ जोड्ने मोटर बाटो नाली, ग्राबेल , सोलिङ गरी स्तरोन्नति गर्ने
- मानेडाँडा लाली मुडे चित्रे खानिटोल हुँदै मदन भण्डारी लोकमार्ग जोड्ने सडकस्तरोन्नतीतथानिर्माण गर्ने ।
- ३ नं. वडाको मानेडाँडा वाङगेलाममालीङगेनीखाम्सादिनओदक कामसाङ भिले हुदै साम्नुङ जाने मोटर बाटोमा नालीग्राबेल तथा सोलिङ निर्माण गर्ने ।
- मैवाखोलागाउँपालिकामाबसपार्क निर्माण गर्ने ।
- मदन भण्डारी राजमार्ग अन्तर्गतको माङमाया वडा नं. ३ र २ जोड्ने मोटरेवलपुल
- वडा नं. ४ र ५ बिचको टिम्बुरे खोला मोटरेवलपुल
- वडा नं. ४ को नेरुवा एक वासे पुल
- मैवाखोला ६ र मेरिङदेन १ विच को भुक्पाखोला मोटरेवलपुल
- मैवाखोला ४ र ५ जोड्ने लोदुम्बाखोला मोटरेवलपुल
- मैवाखोला वडा नं. ३ र ५ जोड्ने याङदेली मोटरेवलपुल
- मैवाखोला ३ र ४ जोड्ने विभिरे मोटरेवलपुल
- मैवाखोला ३ र २ जोड्ने वुम्बे लेक्वा जोड्ने मोटरेवलपुल
- मैवाखोलाको ओदक र खाम्सादेन जोड्ने मोटरेवलपुल
- वडा नं. ६ को नेवाखोला मोटरेवलपुल
- मानेडाँडा लालीजाने बाटो मोटरेवलपुल
- मैवाखोला ३ को वहले र २ को पिटिङगे माङमायाखोला मोटरेवलपुल

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

गाउँपालिकाको सडक गुरुयोजनानहुनु, सबै मुख्य र साखा सडकहरु कच्ची र नाजुकहुनु तथायातायातको राम्रो व्यवस्था नहुनु,सडकहरु कालोपत्रे गर्न वित्तीयश्रोतको कमीहुनु, टुक्रे योजनाको संख्याअत्याधिकहुनु, योजना र विनियोजित बजेटको विचमातालमेल नहुनु, सडक मापदण्ड सुनिश्चितभइनसक्नु,वातावरणीय पक्षलाई ध्याननदिई सडक विस्तार गर्नु, आवश्यकपूर्व तयारी र अध्ययनविना नै सडक निर्माण तथाअव्यवस्थितआवास क्षेत्र विकास हुनु, भौगोलिक बनावटका कारण सडक अवरुद्ध भइरहुनु, बर्खाको समयमा बाटो बन्द रहनु, आवश्यक ठाउँमा पुलको कमीहुनु, भत्केको पुलहरुको मर्मत नभएकाले गर्दा आवतजावतमा समेत बाधाहुनु, धेरैजसो वस्ती एकलो तथा छरिएर रहनु, सार्वजनिकयातायातका साधनहरुको अभावहुनु, ढुवानी निकै खर्चिलो र महँगो हुनु, पर्यटकीय पदमार्गको पहिचान र विस्तार नहुनु जस्ता समस्याहरु रहेका छन् ।

सडकहरुको स्तरोन्नती गरी १२ महिनाचल्ने बनाउन, वडाका प्रमुख सडकहरुलाई सार्वजनिकयातायात सञ्जालले जोड्ने, विद्यमान सडकको मर्मत सम्भार, पुनर्स्थापन र दिगो व्यवस्थापन गर्नु, अव्यवस्थित रुपमा भएको वस्ती विकास रोक्न, वैज्ञानिक रूपमा सडक निर्माण र नयाँ सडक निर्माण व्यवस्थापन गर्न, आवश्यक ठाउँमा उचितपुलनिर्माण गर्न, कठिन भौगोलिक अवस्थाका कारण खर्चिलो भएको निर्माण कार्यको व्यवस्थापन गर्न, वातावरणीय पक्षलाई ध्यानदिई सडक विस्तार र स्तरोन्नती गर्न, गाउँपालिकाका विभिन्न बसोबास र घरधुरीलाई जोडेर रिडरोड निर्माण गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

ग) लक्ष्य

सडक, पुल तथा यातायात पूर्वाधारको पहुँचवृद्धि भई जनजीवन सहज भएको हुने ।

घ) उद्देश्य

१. सुरक्षित र वातावरणमैत्री सडक यातायात, पुल पूर्वाधारको विकास, विस्तार एवं स्तरोन्नति गर्नु ।
२. सडक सञ्जालको विकासबाट अन्तर आवद्धता बढाउनु ।

ङ) रणनीति

१. गुणस्तरीय सडक तथा पुलको विकास गर्ने
२. यातायात व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५५						
सडक यातायात तथा पुल पुर्लेसा : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
३० मिनेटको दुरीमा यातायात पहुँच भएको घरपरिवार वृद्धि भएको हुने	घरपरिवार	प्रतिशत	६०	६५	७०	७५
कालोपत्रे सडकको लम्बाइ बढेर आवतजावतमा सहजता भएको हुने	लम्बाइ	किमि	०	५	१०	२०
ग्राभेल सडकको लम्बाइ बढेको हुने	लम्बाइ	किमि	६	१५	२५	३५
सडक सोलिड (स्तरोन्नति) बढेको हुने	लम्बाइ	किमि	२०	३०	४०	५०
धुले सडक लम्बाइ स्तरोन्नति भएको हुने	धुले सडक लम्बाइ	किमि	२००	२००	२०५	२०५
आर.सि.ढलान भएका सडकको लम्बाइ बढेको हुने	लम्बाइ	किमि	०	०	०.५	०.५
सहायक नदीमा भोलुङ्गे पुल निर्माण भएको हुने	भोलुङ्गे पुल	संख्या	२३	२४	२५	२५
पक्की पुल निर्माण भएको हुने	पक्की पुल	संख्या		१		१
शहरी सडकको मापदण्ड अनुसार निर्मित कूल सडकको लम्बाइ बढेको हुने	लम्बाइ	किमि	०	२०	२०	३०

तालिका/ग्राफचित्र : ५५ सडक यातायाततथापुलपुलेसा : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
सडक फर्निचर, ट्राफिक चिन्ह सहितको व्यवस्थित सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	०	५	१५	२५
खोला, नदी कोरिडरमा निर्मित सडक लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	०	०	०	०
पालिका केन्द्रबाट वडा कार्यालयसम्म जोडिएको सडक भएको हुने	सडक	संख्या	३	३	३	३
सडक सञ्जालबाट नजोडिएका वस्तीहरु नहुने	वस्तीहरु	संख्या	१	०	०	०
नजिकको पिचभएको पक्की सडकमा पुग्नलाग्ने औषत समयावधि घटेको हुने	औषत समयावधि	घण्टा	२.५	२	२	१.५
वार्षिक सडक दुर्घटनाको संख्या	वार्षिक सडक दुर्घटना	संख्या	१०			
सडक नालीको सडक लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	३	६	९	२०
नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	२५	५०	९०	१३०
वायो इन्जिनियरिड प्रविधि र सडक छेउ वृक्षारोपण भएको हुने	वृक्षारोपण	किमि	०	५	६	७
जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरको सडक सञ्जाल स्तरोन्नतिभएको हुने	सडक लम्वाइ	किमि	४०	४०	४०	४०
अन्तरपालिका सडक सञ्जाल स्तरोन्नतिभएको हुने	सडक	संख्या	३	३	३	३

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ५६ सडक यातायात :खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	वजेट अनुमान			वजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	430.00	21.50	408.50	64.5	258	107.5
२०८१/८२	460.00	23.00	437.00	69	276	115
२०८२/८३	520.00	26.00	494.00	78	312	130

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ५७ सडक, यातायाततथापुलपुलेसा : आयोजनाविवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
सडक मर्मत	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00
मजुवा देखि ताम्राङ्ग, टिम्बुरे हुदै वडा नं. ५ र ६ नं. जोडने सडक स्तर उन्नती	100.00	5.00	95.00	150.00	7.50	142.50	200.00	10.00	190.00
मैवाखोलागाउँपालिकामावस पार्क निर्माण	10.00	0.50	9.50	60.00	3.00	57.00	60.00	3.00	57.00
पालिकाको यातायातगुरुयोजना	20.00	1.00	19.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
खानीटोल चित्रे, मुडे, लालीहुँदै मानेडाडा सम्म सडक स्तर उन्नती	60.00	3.00	57.00	60.00	3.00	57.00	60.00	3.00	57.00
वडा नं. ४ र ५ जोडने टिम्बुरे खोलामा कलभर्ट	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00	30.00	1.50	28.50
वडा नं. ४ को नेरुवाखोलाताम्रांग कलभर्ट	50.00	2.50	47.50	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ताम्रांगखाम्सादेन ओढ्रककाम्सांग साम्तुंग सडक	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00	100.00	5.00	95.00
भोलुंगे पुलनिर्माण	50.00	2.50	47.50	50.00	2.50	47.50	50.00	2.50	47.50
जम्मा	430.00	21.50	408.50	460.00	23.00	437.00	520.00	26.00	494.00

५.५ सूचनातथा सञ्चार प्रविधि

क) पृष्ठभूमि

सूचना सञ्चारले विश्वलाई नै एकै ठाउँमा ल्याई विश्वग्रामको रूपमाविकसित गरेको छ । सूचना सञ्चार विनाको जीवनकल्पना गर्न नसकिने अवस्था सृजनाभएको छ । यसले मानवजीवन सहजमात्रबनाएको छैन संसारलाई नै एउटै ग्राममा आबद्ध गर्न सफलभएको छ । सूचनाप्रविधि एवं सञ्चार सुविधामात्रनभएर लोकतन्त्रलाई जीवन्त राख्ने आधार पनिहो । यसको महत्वलाई दृष्टिगत गरी संविधानमा सूचनाको हक मौलिकहकको रूपमाव्यवस्था गरी आधारभूतलोकतान्त्रिकमूल्य र मान्यताको संरक्षणको पहरेदारको रूपमालिएको देखिन्छ । संविधानअनुसार सूचनाको मौलिकहकको संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै आमसञ्चारलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, जिम्मेवार र व्यावसायिकबनाउनआवश्यकव्यवस्था गर्ने नीतिनिर्देश गरेको छ । गाउँपालिकामा ल्यान्ड लाइन सेवाउपलब्धनभएपनि नेपाल टेलिकम तथा एनसेलनेटवर्क रहेको छ । **प्रमुख**

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

सूचनातथा सञ्चारमा सर्वसुलभ पहुँच स्थापितहुननसक्नु, सार्वजनिक सेवाप्रवाहमा सूचनाप्रविधिको प्रयोग न्यूनहुनु, सूचनामैत्रीकार्य संस्कारको कमीहुनु, जनतामा सूचनाप्रविधि सम्बन्धी चेतनाको स्तर न्यून रहनु, आमसञ्चार क्षेत्रमा पेशागत र व्यावसायिकआचारसंहिताको अवलम्बनहुननसक्नु, अनलाइन मिडिया तथा सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोगको कारण सामाजिकजीवनमानकारात्मक असर पर्नु, भौगोलिक विकटताका कारण सबै स्थानीयतहसम्म गुणस्तरीय इन्टरनेट सेवा र अन्य सञ्चारका माध्यमको उपलब्धता गर्न नसक्नु र उपलब्ध सञ्चार माध्यमहरू समेत बजार केन्द्रितहुनु, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिककार्यालय जस्ता ठाँउहरुमा सूचनाप्रविधिको उचितव्यवस्थानहुनु, विद्युतनभएको बेला मोबाइल नेटवर्क कमजोर हुनु, सूचनातथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्न नसक्नुआदिप्रमुख समस्याहुन् ।

सञ्चार र प्रविधिकामाध्यमहरूको पूर्ण रुपले विकास गर्न, सूचना सञ्चार तथाप्रविधिविकास सम्बन्धीतालिमप्राप्तजनशक्तिउत्पादन गर्न, सामाजिक सञ्जालको प्रयोग बढेसँगै यसको दुरुपयोग रोकथाम गर्न, छरिएर रहेको वस्तीमा सूचनातथा सञ्चार सेवाप्रवाह गर्न, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिककार्यालय जस्ता ठाँउहरुमा पर्याप्त इन्टरनेट सेवाउपलब्ध गराउन, गाउँपालिकाभित्र संचालितकार्यक्रमहरुलाई रेडियो, एफ.एम लगायतअन्य सञ्चार माध्यमद्वारा प्रचार प्रसार गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

ग) लक्ष्य

सूचनातथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग वृद्धि गरी जीवनयापन सहजताल्याउने ।

घ) उद्देश्य

- सबै नागरिकको सूचनामापहुँच सहजबनाउनु ।
- प्रविधिको प्रयोग, नवपुवर्तन, समय सदुपयोग र सहजजीवनयापनबनाउनु ।

ङ) रणनीतिहरु

- जनताको सुसूचितहुनपाउने सूचनाको हकको प्रत्याभूति गर्ने
- डिजिटल मैवाखोलाको रूपमा स्थापित गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५८						
सूचनातथा सञ्चार प्रविधि: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
मोबाइलफोन प्रयोगकर्ता वृद्धि भएको हुने	मोबाइलफोन प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	६०	६२	६४	६६
इन्टरनेट सेवाउपलब्धहुननसकेका क्षेत्र (घरधुरी) घटेको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	७०	७०	५	४
स्थानीय केवल नेटवर्क तथा इन्टरनेट सेवाप्रदायक संस्थाहरु भएको हुने	संस्था	संख्या	०	०	०	०
निःशुल्क इन्टरनेट सेवावाइफाई उपलब्धभएका	क्षेत्र	संख्या	१	१	२	२

तालिका/ग्राफचित्र : ५८ सूचनातथा सञ्चार प्रविधि: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
क्षेत्रहरु भएको हुने						
विद्युतीय प्रणालीमा आधारित पालिकाका सेवाहरु (अनलाइन सेवा) भएको हुने	अनलाइन सेवा	संख्या	०	०	१	२
विद्यालयलगायत सार्वजनिकभवन तथाकार्यालयहरुमा सुचारु इन्टरनेट सेवाभएको हुने	इन्टरनेट सेवाभएकाकार्यालय	संख्या	८	१०	१५	२०
सार्वजनिक स्थलतथाकार्यालयहरुमा सि.सि.क्यामेरा जडित भएको हुने	सि.सि.क्यामेरा	संख्या	२	१०	१५	२०

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ५९ सूचनातथा सञ्चार : खर्च वा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	55.00	2.75	52.25	8.25	33	13.75
२०८१/८२	35.00	1.75	33.25	5.25	21	8.75
२०८२/८३	0.00	0.00	0.00	0	0	0

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ६० सूचनातथा सञ्चार प्रविधि : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
सवै संघ संस्थामा इण्टरनेटको व्यवस्था	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50	0.00	0.00	0.00
फाइबर नेटवर्कको कोर प्रणाली स्थापना	20.00	1.00	19.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
फोरजी सेवायुक्त विटिएस निर्माण २ वटा	25.00	1.25	23.75	25.00	1.25	23.75	0.00	0.00	0.00
जम्मा	55.00	2.75	52.25	35.00	1.75	33.25	0.00	0.00	0.00

परिच्छेद - छ : बन, वातावरण तथा विपदव्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

वन, वातावरण तथा विपदव्यवस्थापनकालागि प्रमुख क्षेत्रको रूपमा रहेका वन तथा जैविकविविधता, भू तथा जलाधार संरक्षण, वातावरण तथा स्वच्छता, विपद तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनता जस्ता क्षेत्रहरूको विद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरूको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तीकालागि अवलम्बन गरिने रणनीति तथा कार्यनीति निर्धारण र प्रमुख कार्यक्रमहरू तर्जुमा भएको छ ।

६.१ वन तथा जैविकविविधता

क) पृष्ठभूमि

मानवजीवन र प्रकृतिको अन्योन्याश्रित एवं परिपूरक सम्बन्ध छ । दोहन र परिपूरण बीच सन्तुलन कायम गर्दै दिगो र प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु आजको आवश्यकता हो । संविधानले स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा वाचन पाउने हक प्रदान गर्दै वातावरण, जैविकविविधता, जलाधार र वन्यजन्तु संरक्षण स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले वन, जङ्गल, चराचुरुङ्गी, जलउपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविकविविधता सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाकार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन लगायत वन तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी विविध अधिकार र जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

वनको समुचित संरक्षणका लागि कानून तथा नीति निर्माण नहुनु, वन क्षेत्रको उत्पादन र लाभको न्यायोचित वितरण नहुनु, वन तथा जैविकविविधता सम्बन्धी जनचेतनामा कमी हुनु, वन क्षेत्र माथिको अतिक्रमण पूर्णतया रोकन नसक्नु, अहिंसात्मक जनावर जस्तै बाँदर, मृग, वन विरालो, दुम्सी, मुसामध्ये पनि बाँदर, दुम्सी र मुसाको असर हुनु, वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीको अभिलेख नहुनु, कृषिवनको अवधारणा र प्रवर्द्धन नहुनु, विरुवा साथै प्रतिफलदायक विरुवा नर्सरी र उन्नत घाँसको नर्सरी स्थापना नहुनु, जैविकविविधताको अभिलेख नहुनु, मिचाह प्रजाति, तोरी फूल, वनमारा, मिचाहा प्रजातिका रुख पहिचान नहुनु, वनजंगलको तिब्र विनाश र आगलागी हुनु, स्थानीय सरकार सञ्चालन २०७८ बमोजिम वन क्षेत्रबाट आय हुने १० प्रतिशत रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

वन तथा जैविकविविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्न, बढ्दो मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व र यसको व्यवस्थापन गर्न, वन विकास र आयआर्जन तथा रोजगारी बिच सन्तुलन कायम गर्न, अन्तरतह र अन्तर निकाय समन्वय बलियो बनाउन, बढ्दो इन्धन र काठको मागको व्यवस्थापन गर्नु, वन डढेलो रोकनु, विकास निर्माणबाट हुने वन अतिक्रमणको व्यवस्थापन गर्नु, जैविकविविधता संरक्षण गर्नु, वन्यजन्तुको संरक्षण गरी व्यवस्थित गर्नु, वन विकास र जैविकविविधता संरक्षणमा सबै क्षेत्र र निकायको अपनत्व स्थापित गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, भूक्षय, पहिरो रोकनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

ग) लक्ष्य

जैविकविविधताको दिगो संरक्षण र संवर्द्धन माफत प्राकृतिक श्रोत साधनको परिचालन तथा आयमा वृद्धि गर्ने ।

घ) उद्देश्य

१. सामुदायिकवन, वन्यजन्तुको संरक्षण र विस्तार गर्दै वन क्षेत्रलाई पुँजीनिर्माणको आधारको रूपमाविकास गर्नु ।
२. वन क्षेत्रको पर्यटनमैत्रीविकास र व्यवस्थापनगर्दै जैविकविविधता र वातावरणको संरक्षण गर्नु ।
३. हरियालीवनतथाप्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्नु ।

ड) रणनीतिहरु

१. वनलाई संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखीव्यवस्थापनमा रुपान्तरण गर्ने
२. वनजंगलको क्षेत्रको वृद्धि गर्ने
३. जैविकविविधताको संरक्षण गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ६१ वनतथा जैविकविविधता: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
वन जङ्गलको कूल क्षेत्रफल (कूल भूमिको) वृद्धि भएको हुने	वन जङ्गल क्षेत्रफल	प्रतिशत	७१	७१	७१	७१
सामुदायिकवनले ओगटेको क्षेत्र संरक्षण भएको हुने	सामुदायिकवनले ओगटेको क्षेत्र	हेक्टर	१२००	१२००	१२००	१२००
वन्यजन्तुबाट अन्नवालीमापुगेको वार्षिक क्षति घटेको हुने	वार्षिक क्षति	रु.लाख	१५/२०	१२/१५	१०/१२	९/१०
जैविकविविधता संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनामूलकअभिमुखीकरण I कार्यक्रम हरु संचालनभएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	१	२	३	४
चरन क्षेत्रको संरक्षण भएको हुने	चरन क्षेत्र	संख्या	२५	२५	२५	२५
जडीबुटीमा आधारित उद्योग र रोगजारी	रोगजारी	संख्या	०/०	०/०	०/०	०/०
गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक खेती क्षेत्र	खेती क्षेत्र	हेक्टर	२२००	२२००	२२००	२२००
वातावरणीय अध्ययनप्रतिवेदनका आधारमा निर्माणजन्य तथानदीजन्य पदार्थको उत्खननभएको हुने	नदीजन्य पदार्थको उत्खनन	घनमिटर	०	१०००	१२००	१५००
प्रारम्भिकवातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभावमूल्याङ्कन गरी सञ्चालितउद्योग व्यवसायभएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	०	०	०	०

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ६२

जैविकविविधता :खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	11.00	5.05	5.95	1.65	6.6	2.75
२०८१/८२	12.00	5.10	6.90	1.8	7.2	3
२०८२/८३	12.00	5.10	6.90	1.8	7.2	3

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाकियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ६३ वनतथा जैविकविविधता: आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
लोपोन्मुखजातिकावन्यजन्तु र चराचुरुंगी संरक्षण	1.00	0.05	0.95	2.00	0.10	1.90	2.00	0.10	1.90
मैवाखोलागाउँपालिका क्षेत्र भित्रपाइने जडिवुटीहरु (चिराइतो, विखमा, सतुवा, पाखन्वेद, ठूलो ओखतीखोकिम, हडचुर, भुतकेश, टिमुर, भिरमौरी मह, वनलसुन) को संरक्षण, संकलन र बजारीकरण	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
गुरास संरक्षण	5.00	0.25	4.75	5.00	0.25	4.75	5.00	0.25	4.75
जम्मा	11.00	5.05	5.95	12.00	5.10	6.90	12.00	5.10	6.90

६.२ भू तथाजलाधार व्यवस्थापन

क) पृष्ठभूमि

नदीजन्यप्रकोपखासगरी बाढी पहिरोबाट गाउँपालिका क्षेत्र सुरक्षित छैन । केही क्षेत्र प्राकृतिकप्रकोपको दृष्टिमा संवेदनशील छन् । त्यस्ताक्षेत्रहरुको संरक्षणका प्रयासहरु गाउँपालिकाबाट पर्याप्तहुन सकिरहेका छैनन् । वायो इन्जिनियरिङ गरी भूक्षयको संरक्षण अभ्यास न्यून छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

प्राकृतिकइकोसिस्टम कायमै भएतापनिवायोइन्जिनियरिङको अवधारणामा वृक्षरोपण नहुनु, भइरहेका कुलोहरुको मर्मत तथा संरक्षण नहुनु, पानीकामुहान, पोखरी, तालतलैया, झरना क्षेत्रको संरक्षण र उपयोग दिगो रुपमानहुनु,पोखरी तथातालतलैया संरक्षण गरी प्रचार प्रसार नहुनु, भूक्षय क्षेत्रको नक्साङ्कननहुनु, भू-क्षय, पहिरो, डढेलो लगायतकाप्राकृतिकविपतिको नियन्त्रण तथा सामना गर्न व्यवस्थितकार्य योजनानिर्माण नहुनु,सडक निर्माण तथाकुलो नहर निर्माण गर्नु अघि क्ष्म , भञ्जनहुनु, सडकको ट्रयाक खोल्दाभइरहेको बाढी पहिरो नियन्त्रण गर्ने प्रयास नहुनु, यस सम्बन्धीअनुसन्धानतथातथ्याङ्कको कमीहुनु, अन्तरनिकाय समन्वयपर्याप्तनहुनु, नीतितथाकार्यक्रमहरुमा भू तथाजलधारसँग सम्बन्धित मुद्दा सम्बोधननहुनु यस क्षेत्रकाप्रमुख समस्याहरु हुन् ।

विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्न, जलाधार तथापानीमुहानहरु सुक्दै गएकोले सोको दिगो संरक्षण र संवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभावतत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउन, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएका क्षेत्रको संरक्षण, व्यवस्थापन तथा वस्तीहरुको संरक्षण गर्न, डढेलो, वाढी, पहिरो तथाभूक्षयको नियन्त्रण तथाक्षतिकम गर्न, माटो र पानीको दिगो तथाएकीकृत संरक्षण गर्न, भूसंरक्षणको सेवाप्रवाह गर्ने नीतिगतव्यवस्थागर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

ग) लक्ष्य

संरक्षितभूमितथाजलाधार विकास गरी प्रतिकुलप्रभावन्यूनीकरण गर्ने ।

घ) उद्देश्य

- बाढी पहिरो, जोखिम तथा संवेदनशील क्षेत्रहरुमावायो इन्जिनियरिड एवं वृक्षारोपण गर्नु ।
- एकिकृत जलाधार व्यवस्थापनमार्फत प्रतिकुलप्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नु ।

ङ) रणनीतिहरु

- भूमि संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने
- जलाधार क्षेत्रको संरक्षण एवं उपयोग गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ६४ भू संरक्षण तथाजलाधार व्यवस्थापन : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
संरक्षितपानीमुहान क्षेत्र भई वातावरण सन्तुलनभएको हुने	मुहान क्षेत्र	संख्या	२०	२५	४०	५०
वायोइन्जिनियरिड हिसाबले घाँसपात, भार तथावनस्पति रोपण गरिएका क्षेत्रहरु भई भूक्षय नियन्त्रण भएको हुने	वायोइन्जिनियरिड गरिएका क्षेत्रहरु	संख्या	०	१	२	३
पहिरो नियन्त्रणका लागिनिर्मित रिटेनिडवालहरु भएको हुने	रिटेनिडवाल	संख्या	३	५	१०	१२
भूक्षय नियन्त्रणका लागि उजाड डाँडा पाखाहरुमा वृक्षारोपण भएको हुने	वृक्षारोपण गरेका पाखाहरु	संख्या	१	२	३	४
जलउत्पन्नप्रकोप, नदी कटानबाट प्रभावितभएकावस्तीहरु संरक्षण भएको हुने	वस्ती संरक्षण	संख्या	०	२	३	४
संरक्षिततालतलैया, पोखरी क्षेत्र भएको हुने	संरक्षिततालतलैया, पोखरी र सिमसार क्षेत्र	संख्या	१०	१२	१४	१६
खोलानदीमानिर्माण गरिएको तटवन्ध भएको हुने	तटवन्ध	किमि	३	४	५	६
खोलातथानदीको दुवै किनारामा गरिएको वृक्षारोपणले ओगटेको	वृक्षारोपण	हेक्टर	०	०.५	१	१.५

तालिका/ग्राफचित्र : ६४ भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
भूमि भएको हुने						
सडक किनारामा गरिएको वृक्षारोपणले ओगटेको भूमि भएको हुने	वृक्षारोपण	किमि	०	३	६	१०
संरक्षित जलाधार क्षेत्रहरु भएको हुने	जलाधार क्षेत्रहरु	संख्या	१०	१२	१४	१६

छ) विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ६५ भू तथा जलाधार : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	0.00	0.00	0.00	0	0	0
२०८१/८२	5.00	0.25	4.75	0.75	3	1.25
२०८२/८३	10.00	0.50	9.50	1.5	6	2.5

ज) मुख्य कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ६६ भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन: आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
पोखरी, तालतलैया, झरना, खानेपानी कामुहान संरक्षण कार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	5.00	0.25	4.75	10.00	0.50	9.50
जम्मा	0.00	0.00	0.00	5.00	0.25	4.75	10.00	0.50	9.50

६.३ वातावरण तथा स्वच्छता

क) पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको छ । वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट प्रभावकारी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न र स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गर्दै मानव अनुकूलको वातावरण निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । वर्तमानमा वन, वातावरण, जलवायु अनुकूलताले दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिकालागि महत्वपूर्ण भूमिकानिर्वाह गरेको छ ।

वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट प्रभावकारी नीतिनिर्माण गरी फोहोर मैलाव्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिकश्रोत साधनको समुचितप्रयोग हुनआवश्यक छ । साथै वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलककार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालनहुनआवश्यक छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतीहरु

फोहोरमैलाको उचितव्यवस्थापननहुनु, प्लाष्टिक जन्य, सिसा जन्य, टिन जन्य, नकुहिने फोहोर मैलाअव्यवस्थितहुनु, फोहोर मैलापूतप्रयोग: रिसाइकलको प्रयोग नहुनु, अस्पतालको फोहोर व्यवस्थापननहुनु, सडकहरु कच्चीतथानाला र ढलको व्यवस्थानहुनाले ढल निकासको समस्याहुनु, फोहोरमैलाउत्सर्जन, बोटल तथा प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासनका कारण वायु र पानीजन्य प्रदूषण हुनु, प्रदूषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयननहुनु,खुल्ला रुपमादाह संस्कार गर्ने गरकोले वातावरण प्रदूषण हुनु, सार्वजनिक स्थानमाशौचालयको कमीर डस्टबिन संख्यापर्याप्तनहुनु प्रमुख समस्याहुन् ।

वातावरण तथा स्वच्छताको विषयमाविभिन्न सरोकारवालातथानियमनकारी निकायसँग समन्वय गर्न, वातावरण स्वच्छता कायम सम्बन्धीनागरिकको सचेतना वृद्धि गर्न, फोहोर मैलावर्गीकरण साथै पूतप्रयोग: रिसाइकलको प्रयोग सम्बन्धीजनचेतनाअभिवृद्धि गर्न, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित गर्न, फोहोरमैलाको उचित र दीर्घकालिनव्यवस्थापनकानिमित्तडम्पिङ साइट छनौट र निर्माण गरी प्रयोगमाल्याउन, वार्षिक रुपमा वृक्षारोपण गरी हरियाली क्षेत्रको वृद्धि गर्न, बलौटे जमिनमा हरियाली क्षेत्र विस्तार गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

ग) लक्ष्य

सुरक्षित, वातावरणमैत्री ,जलवायुमैत्रीएवम् स्वच्छ गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने ।

घ) उद्देश्य

१. वातावरणमैत्रीदिगो विकास सुनिश्चितता गर्नु ।
२. सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथाव्यवस्थापन गर्नु ।

ङ) रणनीतिहरु

१. वातावरणमैत्रीनीति, अनुसन्धान, विकास तथाविस्तार गरी पर्यावरणीय पूर्वाधार निर्माण गर्ने
२. फोहोरमैलाव्यवस्थापन र स्वच्छता कायम गर्न गाउँपालिकाको भूमिकामा र नागरिकको सहभागितामा वृद्धि गर्ने
३. फोहोरमैलाव्यवस्थापन, पुनःप्रशोधनतथापुनःप्रयोग (Reduce, Reuse and Recycle)विधिअवलम्बन गर्ने

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र :६७				
वातावरण तथाफोहोर व्यवस्थापन : नतिजाखाका				
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार	लक्ष्य परिमाण

			बर्ष २०७९/ ८० सम्म	२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
पालिकाले प्रयोगमाल्याएको फोहोरमैलाव्यवस्थापन प्रणालीहरु (जलाउने, गाड्ने, खोल्सामाफाल्ने, ल्याण्डफिल साइटमा विसर्जन) वृद्धि भई वातावरण सफा र स्वच्छ भएको हुने	फोहोरमैलाव्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१	१	१	१
निष्काशितफोहोरमैलाको औषतमावार्षिक परिमाण घटेको हुने	फोहोरमैलाको परिमाण	मे.टन	३.६	३.४	३.२	३.१
श्रोतमै फोहोर न्यूनीकरण, वर्गीकरण (जैविक र अजैविक) गरी व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	०	५	१०	१५
फोहोर संकलनएवं पृथकीकरणका लागि फरकफरक रंगका डष्टविनहरु राखिएका सार्वजनिक स्थलहरु भएको हुने	डष्टविन	संख्या	६	१०	२०	२५
फोहोरमैलान्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन सम्बन्धी चेतनामूलककार्यक्रम संचालनभएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३
कम्पोष्ट-विनतथागावेज-पिट प्रयोग गर्ने परिवार	परिवार	प्रतिशत	०	०	०	०
फोहोरलाई व्यवस्थित ढंगबाट विसर्जन हुने स्थानहरु (ल्याण्डफिल साइट) भएको हुने	ल्याण्डफिल साइट	संख्या	०	०	०	१
ठल निकास व्यवस्थाभएको बजार क्षेत्र भएको हुने	ठल निकास भएको बजार क्षेत्र	संख्या	१	१	२	२
ठल निकास प्रणालीबाट लाभान्वितहुन नसकेका घरधुरीहरु घटेको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९८	९५	९०	८०
परम्परागतउर्जा (दाउरा) प्रयोग गर्ने घरधुरी घटेको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९९	९८.८	९५	९३
घरभित्रको धुवाँवाट मुक्त घरधुरी (सुधारिएको चुल्हो समेत) भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९७	९७.५	९७.८	९८
मनोरञ्जनस्थल, पार्क र हरित क्षेत्र भएको हुने	पार्क र हरित क्षेत्र	संख्या	८	८	९	९

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र: ६८ वातावरण तथाफोहोर व्यवस्थापन:खर्च तथा स्रोतको अनुमान
--

(रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट श्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक श्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	11.00	5.95	5.05	1.65	6.6	2.75
२०८१/८२	26.00	11.20	14.80	3.9	15.6	6.5
२०८२/८३	21.00	6.45	14.55	3.15	12.6	5.25

ज) मुख्यकार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ६९ वातावरण तथा फोहोर व्यवस्थापन: आयोजनाविवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
सडक छेउ खुल्ला क्षेत्र वृक्षारोपण	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05
डम्पिङ साइट निर्माण कार्यक्रम	0.00	0.00	0.00	10.00	0.50	9.50	10.00	0.50	9.50
जैविक/अजैविक फोहोर व्यवस्थापन	0.00	0.00	0.00	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
सवै वडामा वातावरण मैत्री वाल उद्यान निर्माण	5.00	0.25	4.75	5.00	0.25	4.75	5.00	0.25	4.75
गाउँपालिका वातावरण मैत्री पालिका घोषण	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
जम्मा	11.00	5.95	5.05	26.00	11.20	14.80	21.00	6.45	14.55

६.४ विपदव्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्रबारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

ख) प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

- ◆ भौतिक एवं मानवीय क्षति न्यूनीकरण तथा पीडितहरूलाई तत्काल उद्धार गर्नु
- ◆ कृषि उपजहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकुलन बनाउनु

ग) सोच

सुरक्षित र विपदउत्थानशीलनगरपालिका

घ) उद्देश्य

जलवायु परिवर्तन अनुकूलनकाउपायहरु अवलम्बनगर्दै प्रतिरोधात्मकभौतिक संरचनाहरु निर्माण र आपतकालीन उद्धार व्यवस्थावाट मानवीयतथाभौतिक सम्पत्तिहरुको क्षतिन्यूनीकरण गर्नु

ड) रणनीतिहरु

१. विपद जोखिमन्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने ।

२. जोखिमबाट क्षतिन्यूनीकरण गर्ने

३. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन गर्ने ।

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र : ७०						
विपदव्यवस्थापनतथाजलवायु परिवर्तन अनुकूलन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
प्राकृतिकतथा गैरप्राकृतिक विपदबाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्दै विपदको समयमाआश्रय लिन सक्ने संरक्षितखुल्ला स्थानभएको हुने	खुल्ला स्थान	संख्या	०	१	२	३
आपतकालीन उद्धार गर्न तालिमप्राप्त स्वयंसेवक वृद्धि भई जोखिमन्यूनीकरण संयन्त्रको निर्माण भएको हुने	तालिमप्राप्त स्वयंसेवक	संख्या	१५	२०	२५	२५
विपदव्यवस्थापन स्थानीय कोषमा रकमभएको हुने	विपदव्यवस्थापन कोष रकम	रु. लाख	१०	१२	१५	१५
विपदव्यवस्थापनमाक्रियाशील संघ/ संस्थाभएको हुने	क्रियाशील संघ/ संस्था	संख्या	१२	१२	१२	१२
विपदपूर्वतयारी तथाप्रतिकार्य समिति गठन भएका वडाहरु भएको हुने	वडाहरु	संख्या	६	६	६	६
विपदप्रतिकार्यका लागिआपतकालीननमूनाअभ्यास भएको हुने	आपतकालीन नमूनाअभ्यास	संख्या	१	१	१	१
प्राकृतिक, गैरप्राकृतिकविपदव्यवस्थापन सम्बन्धीजनचेतनामूलककार्यक्रमहरु संचालनभएको हुने	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१
विपदव्यवस्थापनकालागि परिचालन गरिने कर्मचारी तथा स्वयंसेवकहरुकालागिक्षमताविकास कार्यक्रमभएको हुने	क्षमताविकास कार्यक्रम	संख्या	१	१/१	१/१	१/२
आगो निभाउने उपकरण (इष्टिडगिसर) भएका घरधुरी भएको हुने	इष्टिडगिसर) भएका घरधुरी	संख्या	०	५	१०	२०
आपतकालीन उद्धारका लागिएम्बुलेन्स तथा वरुणयन्त्रको व्यवस्थाभएको हुने	एम्बुलेन्स तथा वरुणयन्त्र	संख्या	२/०	२/०	२/०	२/०
विपदका सम्भावित कारक र न्यूनीकरण का उपायविषयमाभएकाअध्ययन अनुसन्धानभएको हुने	अध्ययन अनुसन्धान	संख्या	१	२	२	२

तालिका/ग्राफचित्र : ७०						
विपदव्यवस्थापनतथाजलवायु परिवर्तन अनुकूलन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका उपायहरु (वनफाडनी, डढेलो, वाढी पहिरो नियन्त्रण) सम्बन्धी सचेतनाकार्यक्रम सञ्चालनभएको हुने	चेतनाकार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३
जमिनमुनीपानी रिचार्ज हुने उपायहरु (आकाशेपानी संकलन, कुवा, पोखरी, इनार निर्माण) सम्बन्धीकार्यक्रमहरु भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	१/१	१/२	१/२

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र ७१						
विपदव्यवस्थापन : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	13.00	1.55	11.45	1.95	7.8	3.25
२०८१/८२	33.00	20.55	12.45	4.95	19.8	8.25
२०८२/८३	13.00	1.55	11.45	1.95	7.8	3.25

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ७२									
विपदव्यवस्थापनतथाजलवायु परिवर्तन अनुकूलन : आयोजनाविवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
जोखिम संवेदनशीलभूउपयोग योजना र जोखिम क्षेत्र नक्सांकन	0.00	0.00	0.00	20.00	19.00	1.00	0.00	0.00	0.00
विपद उद्धार सामाग्रीव्यवस्थापन	4.00	0.20	3.80	4.00	0.20	3.80	4.00	0.20	3.80
विपदव्यवस्थापन कोष सञ्चालन	4.00	0.20	3.80	4.00	0.20	3.80	4.00	0.20	3.80
विपद जोखिमन्यूनीकरण सम्बन्धीजनचेतनाकार्यक्रम	4.00	0.20	3.80	4.00	0.20	3.80	4.00	0.20	3.80
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05

तालिका/ग्राफचित्र : ७२ विपदव्यवस्थापनतथाजलवायु परिवर्तन अनुकूलन : आयोजनाविवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
सम्बन्धीअभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन									
जम्मा	13.00	1.55	11.45	33.00	20.55	12.45	13.00	1.55	11.45

परिच्छेद - सात :सुशासनतथा संस्थागतविकास

पृष्ठभूमि

सुशासनतथा संस्थागतविकास लागिप्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेका सुशासन, ऐन, नियम, कानूनतथाजवाफदेहिता, वित्तीयश्रोत परिचालन, मानव संसाधनतथा संस्थागतविकास र योजनाव्यवस्थापनका जस्ता क्षेत्रहरुको विद्यमानअवस्था, समस्यातथाचुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सो प्राप्तीकालागिअवलम्बन गरिने रणनीति तथाकार्यनीति र प्रमुखकार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको छ ।

७.१ सुशासनऐन, कानून र जवाफदेहिता

क) पृष्ठभूमि

संवैधानले सार्वजनिकप्रशासनमा सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने, मानवअधिकारको संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै विधिको शासनकायम राख्ने, राष्ट्रिय सुरक्षा प्रणालीको विकास गरी शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने, भ्रष्टाचार र अनियमितता नियन्त्रणका लागिप्रभावकारी उपायअवलम्बन गर्ने नीतिलिएको छ ।

स्थानीयतहनागरिकका निकटका सरकार हुन् । राज्यकातर्फबाट स्थानीय स्तरमा गरिने सेवाप्रवाह स्थानीयतहको प्रमुखजिम्मेवारी हो । स्थानीयतहमा सुशासन स्थापनाभएमामात्रनागरिकले परिवर्तन र लोकतन्त्रको अनुभूति गर्ने अवसर प्राप्त गर्न सक्दछन् । यसकार्निमित्त स्थानीयतहहरु सक्षम, पारदर्शी, भ्रष्टाचार मुक्त, उत्तरदायी र सभागितामूलकहुनआवश्यक छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

गाउँपालिकाको आफ्नै सार्वजनिकखरिद ऐन, नियमावलीनहुनु, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली व्यवस्थापनकार्यविधि, ऐन नियमावलीनहुनु, अनुगमनमुल्याङ्कन सम्बन्धी ऐन कार्यविधिनहुनु, स्थानीय सडक व्यवस्थापन सञ्चालनतथानियमन सम्बन्धी ऐन, नियमनहुनु, जनप्रतिनिधिकार्मचारी आचरसंहितानहुनु, कार्य सञ्चालननिर्देशिकानहुनु, सार्वजनिक सुनुवाई नियमितनहुनु, GESIपरिक्षण नहुनु, धेरै आयोजनाहमानागरिक अभिमतनलिनु, नागरिक समाजतथा समुदायको आधारित संस्थाहरुको क्षमताविकासकाकायैक्रमहरु सञ्चालननहुनु, सामाजिकजवाफदेहिताअभिवृद्धि गर्ने सम्बन्धीकार्यक्रमकमहुनु, स्थानीय संस्थाहरुको सक्रिय परिचालननहुनु साथै प्रोफाइल तयार नहुनु, सबै तिर सञ्चार सुविधाप्रभावकारी हुननसक्नु, गाउँपालिकाको सेवाको गुणस्तरियता परिक्षण हुननसक्नु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

स्थानीय सेवालगायतका सार्वजनिकप्रशासनकाअवयवहरुको निर्माण गर्नु, अन्तरनिकाय समन्वयप्रभावकारी बनाउनु, सबै सार्वजनिकनिकायतथा संघ संस्थाहरुको सेवाप्रवाहलाई पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, जवाफदेहिताविकास गर्नु, सुशासनयुक्त समाजतथा संस्कार विकास गर्नु, गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्र सुस्पष्ट गर्दै बुझाइमाएकरूपतानिर्माण गर्नु, संस्थागतक्षमताअभिवृद्धि गर्नु, उत्तरदायीप्रशासनिक प्रणालीको विकास गर्नु, गुणस्तरीय, भरपर्दो, विश्वसनीयएवम् सेवाग्राहीमैत्री सार्वजनिक सेवाप्रवाहको सुनिश्चिततागर्दै गाउँपालिकाप्रतिको विश्वसनीयताअभिवृद्धि गर्नु, नागरिक समाज र समुदायमाआधारित संस्थाहरुको क्षमताविकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न, सामाजिकजवाफदेहिताअभिवृद्धि गर्ने सम्बन्धीकार्यक्रम सञ्चालन गर्न, स्थानीय स्तरमा रहेका संस्थाहरु परिचालन गरि प्रोफाइलतयार गर्न, उपभोक्ताहित प्रवर्द्धन तथाखाद्य वस्तुमा मिसावट कम गर्न लगायत समस्यान्युनिकरण गर्न, गाउँपालिकाको सेवाप्रवाह गुणस्तरियताको परिक्षण तथा सेवाप्रवाहको अवरोधमा सुधार ल्याउन, गाउँपालिकाकाविकासकागतिविधिलाई पालिकावासी सामु सुसुचित गर्न तथा सुशासनलाई प्रवर्द्धन गर्न गराउनआदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

सुशासनको अनुभूतिहुने गरी सार्वजनिक सेवालाई प्रभावकारी र विकास प्रशासनलाई नतिजामुखीबनाउने ।

घ) उद्देश्य

स्थानीय ऐन, नियमतथा मापदण्डहरुको निर्माण तथाकार्यान्वयनमा स्थानीय सवै सरोकारवालाहरुको सहभागिता र सामाजिकजवाफदेहिताकाऔजारहरुको अभ्यासवाट सार्वजनिक सेवाप्रवाहमा सुशासनअभिवृद्धि गर्नु ।

ङ) रणनीतिहरु

१. सुशासनतथाजवाफदेहिता प्रवर्द्धन सम्बन्धीनीति, योजना र कार्यान्वयन गर्ने ।

२. सुशासनतथाजवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने ।

च) नतिजाखाका

तालिका/ग्राफचित्र :३० सुशासनतथा ऐन, कानून : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
स्थानीयकानून, नीतितथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया, नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुभाविने माध्यमहरु वृद्धि भई सुशासनअनुभूतिहुने गरी सार्वजनिक सेवाप्रभावकारी र विकास प्रशासनलाई नतिजामुखीभएको हुने	सुभावदिने माध्यमहरु	संख्या	५	७	७	८
नियमावलीबनाई पालिका सभाले गठन गरेका समितिहरु (विधायन, सुशासन, लेखाआदि समितिहरु) प्रभावकारी भएको हुने	समिति	संख्या	५	५	५	५
नियमावलीबनाई कार्यपालिकाले गठन गरेका समिति, उपसमितिहरु प्रभावकारी भएको हुने	समिति, उपसमितिहरु	संख्या	१२	१२	१२	१२
सामाजिकजवाफदेहिताकाऔजारका प्रकारहरु बढेको हुने	औजारका प्रकारहरु	संख्या	१	२	३	३
सार्वजनिक सुनुवाई नियमितभएको हुने	सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या	४	८	१२	१६
हेल्प डेस्कवाट लाभान्वित सेवाग्राही बढेको हुने	लाभान्वित सेवाग्राही	प्रतिशत	२०	३०	४०	५०
पालिकामा पेश भएका सेवाप्रवाह सम्बन्धीगुनासो सुनुवाईको फछ्यौट भएको हुने	गुनासो सुनुवाईको फछ्यौट	प्रतिशत	८५	८७	८८	८९
कूलदर्ता मध्ये न्यायिक	फछ्यौट भएका	प्रतिशत	८०	८५	९०	९५

तालिका/ग्राफचित्र : ३० सुशासनतथा ऐन, कानून : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
समितिबाट मुद्दाहरु फछ्यौट भएको हुने	मुद्दाहरु					
उपलब्ध अनलाइन सेवाका प्रकारहरु (निवेदन, सिफारिस, पञ्जीकरण....) वृद्धि भएको हुने	अनलाइन सेवाका प्रकारहरु	संख्या	३	४	५	६
अनलाइन सेवाबाट लाभान्वित सेवाग्राही वृद्धि भएको हुने	लाभान्वित सेवाग्राही	प्रतिशत	१०	२०	२५	३०
स्थानीयकानून, नीतितथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया, नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुभाविदिने माध्यमहरु वृद्धि भई सुशासन अनुभूति हुने गरी सार्वजनिक सेवाप्रभावकारी र विकास प्रशासनलाई नतिजामुखी भएको हुने	सुभावदिने माध्यमहरु	संख्या	५	७	७	८

छ) विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ७४ सुशासनतथा ऐन कानून : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	66.50	63.18	3.33	9.97	39.9	16.63
२०८१/८२	71.50	67.93	3.58	10.72	42.9	17.88
२०८२/८३	62.00	58.90	3.10	9.3	37.2	15.5

ज) मुख्यकार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ७५ सुशासनतथा ऐन, कानून : आयोजनाविवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
ऐन, नियमनिर्माण (खरिद, आन्तरिक नियन्त्रण, अनुगमन मुल्याङ्कन, स्थानिय सेवा, पूर्वाधार आदि)	1.50	1.43	0.08	1.50	1.43	0.08	2.00	1.90	0.10
सार्वजनिक सुनुवाई	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
जेसी अडिट	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

तालिका/ग्राफचित्र : ७५ सुशासनतथा ऐन, कानून : आयोजनाविवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरूको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
जनतासंग जनप्रतिनिधि	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
स्थानीयबालमैत्री स्थानीयशासनयुक्तगाउँपालिका का घोषणा गर्न आवश्यककार्यक्रम	50.0 0	47.5 0	2.50	50.0 0	47.5 0	2.50	50.0 0	47.5 0	2.50
स्थानीयउपभोक्ताहित संरक्षण अभिमुखीकरण	0.00	0.00	0.00	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
गाउँपालिका सेवाप्रवाहको गुणस्तरीयताको परीक्षण	0.00	0.00	0.00	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00
जम्मा	66.5 0	63.1 8	3.33	71.5 0	67.9 3	3.58	62.0 0	58.9 0	3.10

७.२ संस्थागतविकास, मानव संसाधनविकास तथा सेवाप्रवाह

क) पृष्ठभूमि

मैवाखोलागाउँपालिकाको वडा कार्यालयहरूको आफ्नै भवनतथा सभाहल रहेको छ । गाउँपालिकाकार्यालय तथा केही वडा कार्यालयहरूमा इन्टरनेट सुविधा रहेको छ । यहाँ सवारी साधनलगायतआवश्यकभौतिक उपकरणहरू रहेका छन् । विद्युतियबोलपत्रको अभ्यास वेबसाइटमा राखिएको छ । सेवाप्रवाहलाई प्रभावकारी पारदर्शी बनाउने सन्दर्भमा अनलाइन सेवाहरू प्रारम्भ भएका छन् । गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट हुने सेवाग्राहीहरूको संख्यामध्यम स्तरमा रहेको पाइन्छ । कर्मचारीसँगकार्यसम्पादन करार गरी कार्यसम्पादन गर्ने अभ्यासमाप्रभावकारीताको खाँचो देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, वस्तुगत विवरण संकलनआदिकार्यमा सफ्टवेयरको प्रयोग गरिँदै आएको, गाउँपालिका र वडाहरूमा नागरिक वडापत्र प्रकाशितभएका छन् ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरू

गाउँपालिकाको आफ्नै भवनतथा सभाहलनहुनु, कर्मचारीहरूलाई वृत्तिविकास, प्रोत्साहनतथा पुरस्कारको अभ्यास नहुनु, सबै वडा कार्यालय, सबै विद्यालय, सबै स्वास्थ्य संस्थालगायतपालिकाभित्रका सबै निकायहरूमा भरपर्दो इन्टरनेट जडान तथा सिसी क्यामरा नहुनु, कार्यपालिकापदाधिकारी सदस्यतथाकर्मचारीहरूको क्षमताअभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालननहुनु,सेवाप्रवाहमाप्राथमिकतातथा सेवाग्राहीकालागि सहायताकक्षनहुनु, स्वीकृत दरबन्दीअनुसारको कर्मचारी नहुनु र सरुवाभएर जाने प्रवृत्तिहुनु, बालमैत्रीअपाङ्गता मैत्री, लैङ्गिक मैत्री, ज्येष्ठ नागरिक मैत्रीआवश्यकपूर्वाधारहरू नहुनु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

गाउँपालिकाको कार्य जिम्मेवारी अनुसार आवश्यकप्रशासनिक संरचनाको निर्माण तथा संगठनात्मक पुनर्संरचना गर्नु, कर्मचारीको पदपूर्ति गरी सबै वडा तथाविषयगतशाखाहरूमा दरबन्दीअनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्न, संघीय सरकारबाट खटिने कर्मचारीहरूमा स्थायित्वल्याउन, समायोजितकर्मचारीहरूलाई स्थानीय सेवाअनुसार सञ्चालन गरी व्यवस्थित गर्न, सार्वजनिक सेवालाई गुणस्तरीय, छिटोछरितो, न्यूनलागत र

समयमा सेवाप्रवाहप्रदान गर्नु, सेवाग्राहीहरुको सन्तुष्टि अभिवृद्धि तथा सेवाप्रवाहलाई पारदर्शी एवं उत्तरदायिवनाउनु, स्थानीयस्तरमा रहेका केन्द्रिय, प्रादेशिकनिकाय/कार्यक्रमतथा गैरसरकारी संस्थासँगप्रभावकारी समन्वयकायम गर्न जस्ता चुनौतीहरु छन् ।

ग) लक्ष्य

प्रभावकारी संगठनात्मक संरचना, दक्षजनशक्ति र सूचनाप्रविधिमाआधारित सेवाप्रवाहभएको हुने ।

घ) उद्देश्य

१.प्रभावकारी संगठन संरचनानिर्माण तथा संस्थागतक्षमताविकास गर्नु ।

२. मानव संशाधनको कार्यदक्षताअभिवृद्धि गर्नु ।

३. सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।

ङ) रणनीतिहरु

१.संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने

२. मानव संशाधनविकास गर्ने

३. सेवाप्रवाहप्रभावकारी बनाउने ।

च) नतिजा सूचकतथामध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण

तालिका/ग्राफचित्र : ७६						
मानव संशाधनतथा संस्थागतविकास : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
पालिकाअन्तर्गत क्रियाशीलशाखा, उपशाखा, इकाइ, सेवा केन्द्रहरु बढीप्रभावकारी संगठनात्मक संरचनानिर्माण भएको हुने	पालिकाअन्तर्गत क्रियाशीलशाखा, उपशाखा, इकाइ, सेवा केन्द्रहरु	संख्या	७ १/१	७ २/२	८ ३/३	११ ४/४
पालिकामाकार्यरत कूलजनशक्ति : अधिकृत तह र सोभन्दामुनीकायमभई संस्थागतक्षमताविकास भएको हुने	पालिकामाकार्यरत कूलजनशक्ति : अधिकृत तह र सोभन्दामुनी	संख्या	४/२४	६/३०	७/३५	८/३७
पालिकामाकार्यरत प्राविधिकजनशक्ति (स्थायी र अस्थायी) कायमभई संस्थागतक्षमताविकास भएको हुने	(स्थायी र अस्थायी) जनशक्ति	संख्या	७/५	९/३	११/१	१२
कार्यसम्पादन करार गरिएकाकूलकर्मचारीहरु घटेको हुने	कर्मचारी	संख्या	६३	५३	४२	२०
कार्य विवरण दिई कार्यसम्पादन गर्ने कर्मचारी	कर्मचारी	संख्या	२	१०	३०	४१

तालिका/ग्राफचित्र : ७६ मानव संसाधन तथा संस्थागतविकास : नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
शतप्रतिशतभएको हुने						
संगठन तथाव्यवस्थापन सर्भेक्षण अनुसार पदपूर्ति गर्नुपर्ने र पदपूर्ति भएकाकर्मचारी भएको हुने	कर्मचारी	संख्या	२१/२०	३०/११	३५/६	४१
प्रति एक सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाह गर्न लाग्ने औषत समयावधि घटेको हुने	औषत समयावधि	घण्टा	२	१	१/२	१/२
क्षमताविकास कार्यक्रमबाट लाभान्वितजनप्रतिनिधि र कर्मचारी वृद्धि भएको हुने	लाभान्वित जनप्रतिनिधि र कर्मचारी	संख्या	-	३०	३५	४०
संस्थागतक्षमता स्वमूल्याङ्कनमाप्राप्ताङ्क बढेको हुने	स्वमूल्याङ्कन	प्राप्ताङ्क	६१.६०	७०	७५	८०
पालिका केन्द्र तथा वडा कार्यालयको आफ्नै भवनभएको हुने	भवन	संख्या	६	७	७	७

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ७७ संस्थागतविकास :खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	36.00	11.70	24.30	5.4	21.6	9
२०८१/८२	36.00	11.70	24.30	5.4	21.6	9
२०८२/८३	86.00	59.20	26.80	12.9	51.6	21.5

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र:७८ मानव संसाधनतथा संस्थागतविकास : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कुल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
पदाधिकारी तथाकर्मचारी	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25

तालिका/ग्राफचित्र:७८ मानव संसाधन तथा संस्थागत विकास : आयोजनाको विवरण (रकम रु. लाखमा)									
आयोजनाहरूको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
क्षमता विकास तालिम									
भन्त्यखभचलबलअभ प्रवर्द्धन गर्न गा.पा.का सम्पूर्ण सेवालाई अनलाइन प्रणाली आवद्ध गर्ने	5.00	0.25	4.75	5.00	0.25	4.75	5.00	0.25	4.75
गाउँपालिकाको आर्थिक केन्द्र र व्यस्तबजार क्षेत्रमा बैंकसँग सहकार्य गरी नगद रहित कारोबारलाई प्रोत्साहन गर्न प्रत्येक पसलमा तत्कालमभ राखी डिजिटल कारोबार	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05	1.00	0.95	0.05
निर्माण भईसकेको पूर्वाधारलाई बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, महिलामैत्री, जेष्ठ नागरिकमैत्री बनाउने	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00	20.00	1.00	19.00
कर्मचारी आवास गृह निर्माण	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	50.00	47.50	2.50
सेवाप्रवाह, विकास निर्माण, नीतिनिर्माण तथा नविनतमकार्य लगायतका विषयमा सफल अनुभवहरू आदानप्रदान गर्दै सहकार्य गर्न जनप्रतिनिधितथा कर्मचारी अन्य स्थानियतह तथा अन्य देशको अवलोकन भ्रमण	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
जम्मा	36.00	11.70	24.30	36.00	11.70	24.30	86.00	59.20	26.80

७.३ वित्तीय स्रोत परिचालन

क) पृष्ठभूमि

सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययी र अधिकतम परिचालन, प्रतिवेदन तथा लेखा परीक्षण मार्फत वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गरी नागरिकलाई वित्तीय सुशासनको प्रत्याभूति दिनु स्थानीय सरकारको दायित्व हो । सार्वजनिक आयको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरूपता कायम गरी प्रभावकारी बनाउँदै लैजानको लागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिँदै राजश्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरिएको छ । सार्वजनिक खर्चको पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्न सरकारी निकायका कार्यक्रम तथा खर्चलाई सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धतिको समेत विकास भएको छ ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

गाउँपालिकाको वित्तीयव्यवस्थापन गर्ने निकायको सुदृढिकरण नहुनु, गाउँपालिकामाआउने वार्षिक बजेट केन्द्रीकृत हुनु, विकास खर्च कमहुनु, चालु खर्च समयमाभएपनिपूँजिगतखर्च पूर्ण रुपमाहुननसक्नु, वित्तिय साक्षरताकार्यक्रम सञ्चालननहुनु, बेरुजु फछ्योट सम्बन्धीध्याननपुग्नु, सम्झौता अधि काम गर्ने र सम्झौता अधिको बिलल्याउने प्रवृतिमा सुधार नहुनु, पर्याप्तमात्रमा राजश्वका स्रोतहरु नहुनु, राजश्व संकलन र परिचालनक्षमतामा वृद्धि नहुनु, राजश्वअध्ययन सुधार कार्ययोजनाकार्यन्वयननहुनु, विकास आयोजनाहरुको ठेक्का पट्टा निर्धारित समयमानहुनु, विद्युतीयबोलपत्रको व्यवस्थानहुनु, खरिद् प्रकृया नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदर्शी हुननसक्नु, विद्युतीयआर्थिक कारोवार व्यवस्थितनहुनु र आर्थिक वर्षको अन्त्यमाआएर मात्रखर्च गर्ने परिपाटी कायम रहनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

लेखा परीक्षण गर्ने क्रममाआवश्यकतयारी पुग्नगाहो, लेखाको क्रममा सुत्र सिस्टमको प्रयोग गर्नुपर्नेमा केही कारोबारहरु सिस्टम भन्दाबाहिर गर्ने प्रवृतिहुनु, गाउँपालिकाबाट विभिन्नशिर्षकमा गर्ने खर्चहरुमाप्रभावकारिता, मितव्ययीता र नियमितताकायम गर्न, संघ र प्रदेशबाट प्राप्तअनुदान समयमा नै निकासामाई विकास आयोजनाहरु निर्धारित समयमा ठेक्का पट्टा गरी सम्पन्न गर्न, वार्षिक राजश्व र व्ययको अनुमानयथार्थ परक बनाई कार्यान्वयन गर्न, राजश्व संकलन र परिचालनलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन, खरिद् प्रकृया नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदर्शी, नियमित र व्यवस्थित गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतीय माध्यमद्वारा सञ्चालन गर्न, विकास खर्चमा वृद्धि गरी आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकदेखि बजेट निकास गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

ग) लक्ष्य

उत्तरदायी राजश्वप्रशासन र पारदर्शी लेखा प्रणाली विकास भाई वित्तीय सुशासनकायमभएको हुने ।

घ) उद्देश्य

- लेखाका कारोबार तथावित्तीयव्यवस्थापनमामितव्ययीता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितताकायम गर्नु
- दिगो तथानियमित र अधिकतमउपलब्धहुने वित्तीयश्रोतको पहिचान गर्नु ।

ङ) रणनीतिहरु

१. वित्तीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने

२. वित्तीयश्रोत परिचालनगर्ने र यस सम्बन्धी स्थानीयनीतिनिर्माण गर्ने

च) नतिजा सूचकतथामध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण

तालिका/ग्राफचित्र : ७९						
वित्तीयश्रोत परिचालन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
पालिकाको कूलवार्षिक बजेट वृद्धि भाई उत्तरदायी राजश्वप्रशासन र पारदर्शी लेखा प्रणाली स्थापितभएको हुने	पालिकाको कूलवार्षिक बजेट	रु.करोड	३७.५४	४०	४३	४४
प्रतिव्यक्ति बजेट खर्च (विकास तर्फ) वृद्धि भाई उत्तरदायी राजश्वप्रशासन र पारदर्शी लेखा	प्रतिव्यक्ति बजेट खर्च	रु.हजार	२९३५	३२२९	३५५१	३९०६

तालिका/ग्राफचित्र : ७९ वित्तीयश्रोत परिचालन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/ ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३
प्रणाली स्थापितभएको हुने						
कूल बजेटको वास्तविकखर्च वृद्धि भई वित्तीय सुशासनकायमभएको हुने	वास्तविकखर्च	प्रतिशत	९०	९२	९३	९४
कूल बजेटको पूँजीगतखर्च वृद्धिभएको हुने	पूँजीगतखर्च	प्रतिशत	८५	९०	९१	९२
लैङ्गिकउत्तरदायीबजेट विनियोजन भएको हुने	लैङ्गिकउत्तरदायी बजेट	प्रतिशत	२	५.१	७.५	८
कूल बजेटमा वाह्यश्रोतको हिस्सा भएको हुने	वाह्यश्रोतक	प्रतिशत	०	५	१०	१५
आन्तरिक राजश्वअभिवृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानीभएको हुने (कूलबजेटको)	लगानी	प्रतिशत	०	५	१०	१५
कूल वेरुजुमध्येको रकम फछ्यौट भएको हुने	वेरुजु फछ्यौट	प्रतिशत	२८	७०	८०	८५
संघीय सरकारबाट राजश्व वाँडफाँड रकमप्राप्तभएको हुने	रकम	रु.लाख	६६२	६५५	७००	८००
प्रदेश सरकारबाट राजस्व वाँडफाँडबाट रकमप्राप्तभएको हुने	रकम	रु.लाख	२०.९	२२	२४	२६
संघीय सरकारबाट वित्तीय समानीकरणबाट अनुदानप्राप्तभएको हुने	अनुदान	रु. लाख	१०४२	९२६	११००	१२००
प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरणबाट अनुदानप्राप्तभएको हुने	अनुदान	रु. लाख	५५.५४	५५.६५	६०	६५
आयोजनाकार्यान्वयनमाउपभोक्ता समूहको योगदान हिस्सा वृद्धि भएको हुने (वार्षिक कूल खर्चमा)	उपभोक्ता समूहको योगदान	प्रतिशत	२०	२२	२५	३०
निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा लगानीभएको हुने	लगानी	रु.लाख	०	१	२	३
सहकारी संस्थातथा सामुदायिक संस्थासँगको सहकार्यमा लगानीभएको हुने	लगानी	रु.लाख	०	१	२	५
सम्भावित करदाताहरु मध्येमा नियमित कर भुक्तानी गर्ने करदाता संख्या वृद्धि भएको हुने	करदाता	संख्या	५००	६००	७००	८५०
आयोजनाहरुको मर्मत सम्भारका लागि व्यवस्था गरिएको कोषमा रकमजम्माभएको हुने	रकम	रु. लाख	५	१०	१५	२०

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ८० वित्तीयश्रोत परिचालन : खर्च तथा स्रोतको अनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट श्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक श्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	15.00	7.05	7.95	2.25	9	3.75
२०८१/८२	0.00	0.00	0.00	0	0	0
२०८२/८३	2.00	1.90	0.10	0.3	1.2	0.5

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाक्रियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ८१ वित्तीयश्रोत परिचालन : आयोजनाको विवरण									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगतखर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
करदाताशिक्षाकार्यक्रम	2.00	1.90	0.10	0.00	0.00	0.00	2.00	1.90	0.10
राजश्व संकलन गर्न दाताहरुबाट कर भुक्तानीकालागिप्रविधि जडान	8.00	0.40	7.60	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
करदाता डाटाबेस. तयारी	5.00	4.75	0.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
जम्मा	15.00	7.05	7.95	0.00	0.00	0.00	2.00	1.90	0.10

७.४ योजनाव्यवस्थापन

क) पृष्ठभूमि

विकास प्रयासलाई व्यवस्थित र प्रणालीगत रूपमा सञ्चालन गरी अपेक्षितउपलब्धिहाँसिल गर्न योजनावद्ध विकासको आवश्यकता पर्दछ । भरपर्दो तथ्याङ्ककार्यान्वयनयोग्य योजनाको आधार हो । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीयतहले आफ्नो क्षेत्राधिकारका विषयमा योजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी ऐनले स्थानीयतथ्याङ्क र अभिलेख व्यवस्थापन, पार्श्वचित्रतथाश्रोत नक्साअद्यावधिकबनाउने, सूचनातथाअभिलेख केन्द्र सञ्चालन गर्ने, जनशक्तिको तथ्याङ्क संकलन गर्ने आदिकार्य स्थानीयतहको काम, कर्तव्य र अधिकारको दायरामा राखेको छ । यस गाउँपालिकाले घरघुरी सर्वेक्षण वस्तुगत विवरण तयार गरेको छ ।

योजनातर्जुमा सम्बद्ध समितिहरु गठन भई कार्यरत छन् । आयोजनाहरु कार्यान्वयनमाउपभोक्ता समितिहरुको सहभागिताहुँदै आएको पाइन्छ तापनि स्थानीय संस्थाहरु, गैसस लगायतनिजी क्षेत्रसँगको सहकार्य प्रभावकारी

हुन सकेको देखिदैन । आयोजनाहरु कार्यान्वयनपश्चात सहभागितामूलक अनुगमनमूल्याङ्कन गर्ने अभ्यास हुँदै आएको छ । सबै विषयक्षेत्रगत गुरु योजनाहरु तर्जुमा हुन सकेको छैन । केहि विषय क्षेत्रगत योजना रहेको, केहि विषय क्षेत्रगत गुरु योजना बनेको, वार्षिक योजनाहरु नियमित बनेको, पूर्वाधारमा धेरै आयोजनाहरु भएको (सडक त्र्यार खोल्ने काम), आयोजनाहरु अनुगमनहुने गरेको, टुके आयोजनामार्फत कामहुने गरेको, लाभान्वितको अनुकूल केहि योजनाबन्ने गरेको पाइन्छ । सार्वजनिक परीक्षण र सामाजिक परीक्षण हालसालै आरम्भ भएका छन् ।

ख) प्रमुख समस्यातथाचुनौतिहरु

कृषि, पर्यटन, यातायात, वातावरण जस्ता अग्रणी क्षेत्रहरुको दीर्घकालीनगुरुयोजनातर्जुमा हुननसक्नु, आयोजनाहरुको दिगोपना, व्यवस्थिततथा मर्मत सम्भारका लागि लाभान्वितबाट उपभोग शुल्क सङ्कलनहुननसक्नु, नतिजामाआधारित अनुगमनमूल्याङ्कनअभ्यास नहुनु, आयोजना र योजनाहरु योजनावद्ध ढंगबाट विकास नहुनु, आयोजनाहरु छनौट गर्दा पर्याप्त सरोकारवालाहरूसँग समन्वयनहुनु एवं योजनावमोजिमकार्यन्वयन नहुनु, समावेशीतथा सहभागितामूलक योजना तर्जुमानहुनु, आयोजनाहरु बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, जेष्ठ नागरिकमैत्रीनहुनु, धेरै आयोजनाहरु नागरिक स्तरमा प्रभावकारी नहुनु आदिप्रमुख समस्याहुन् ।

तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गरी विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्न, तथ्याङ्कतथा वस्तुगत विवरणलाई वार्षिक रुपमाअध्यावधिक गर्न, योजना र तथ्याङ्कबीचतादात्म्यताकायम गर्न, पूर्व सम्भाव्यताकाआधारमा आयोजनाहरुको छनौट र कार्यान्वयन गर्न, दामासाहीमाआधारित बजेट वितरणको कार्यलाई योजनाअनुशासनमाल्याउन, संघीय र प्रादेशिक योजनाकार्यक्रमको स्थानीयतहसँग समन्वयमिलाउन र योजनागत दोहोरोपना हटाउन, योजनाअभिलेख व्यवस्थापनअध्यावधिक गर्न, नियमितअनुगमन गरी निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्न, आयोजनाहरुमा गुणस्तरीयताकायम राख्दै निर्धारित समयमै सम्पन्न गर्नु, आयोजनाहरुको दिगोपना, मर्मत सम्भार र स्थानीयहरुको अपनत्वश्रृजना गर्नु आदिप्रमुखचुनौतीहुन् ।

ग) लक्ष्य

नतिजामुखीयोजना र उत्तरदायीविकास प्रशासनभएको हुने ।

घ) उद्देश्य

१. स्थानीयजनसहभागिताएवं सरोकारवालाहरुको सहभागितामा योजनाहरुको तर्जुमा गर्नु
२. प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमनतथ्यामूल्याङ्कनबाट योजनाव्यवस्थापन गर्नु

ङ) रणनीतिहरु

१. योजनाव्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीयनीतिनिर्माण गर्ने
२. योजनातर्जुमामा सहभागिताअभिवृद्धि गर्ने
३. योजनाकार्यान्वयनमाप्रभावकारीताकायम गर्ने
४. तथ्य र तथ्याङ्कमाआधारित योजना प्रणाली स्थापितगर्ने

च) नतिजा सूचकतथ्यामध्यमकालीनलक्ष्य परिमाण

तालिका/ग्राफचित्र : ८२				
योजनाव्यवस्थापन: नतिजाखाका				
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार	लक्ष्य परिमाण

			बर्ष २०७९ / ८० सम्म	२०८० / ८१	२०८१ / ८२	२०८२ / ८३
आयोजना वैकमा समावेश भएकाकूल आयोजनाहरु डिपिआर हुनवाँकी समेत समयमा सम्पन्नभएको हुने	कूल आयोजना	संख्या	-	१००	७५	७०
विषय क्षेत्रगतगुरुयोजना (कृषि, पर्यटन, यातायातगुरुयोजना...) तर्जुमा भई प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमनतथामूल्याङ्कन भएको हुने	विषय क्षेत्रगतगुरुयोजना	संख्या	१	४	६	८
विषयगत क्षेत्र श्रोत नक्शा सहित खण्डीकृत वस्तुगत विवरण (प्रोफाइल) तयारी तथाअद्यावधिकभई नतिजामुखी योजना र उत्तरदायीविकास भएको हुने	श्रोत नक्शा सहित खण्डीकृत वस्तुगत विवरण	संख्या	०	०	१	२
स्थानीयगौरवका आयोजनाहरु कार्यान्वयनभएको हुने	गौरवका आयोजनाहरु	संख्या	०	१	२	३
वार्षिक नीतिकार्यक्रमअनुसार पालिकाको आन्तरिक आयमाअभिवृद्धि ल्याउन सक्ने आयोजनाहरु भएको हुने	आन्तरिक आयमाअभिवृद्धि ल्याउन सक्ने आयोजना	संख्या	०	१	२	३
पूँजीगततर्फका कूल आयोजनाहरु सम्पन्नभएको हुने	सम्पन्नभएकापूँजीगततर्फ का कूल आयोजना हरु	प्रतिशत	९०	९५	९८	९९
निर्धारित समय वा सो अगावै सम्पन्न आयोजनाहरु भएको हुने	आयोजनाहरु	प्रतिशत	९०	९५	९८	९९
प्रस्तावितआयोजनाहरु मध्ये यथार्थमा सम्पन्नभएकाआयोजनाहरु बढेको हुने	आयोजना	संख्या	४५	९०	१८५	२८५
आयोजना/कार्यक्रमको अनुगमन भएको हुने (पटके, मासिक, चौमासिक, वार्षिक)	अनुगमन प्रतिवेदन	संख्या	१२	२४	३६	४८
सहभागितामुलक योजनातर्जुमा तथा अनुगमनप्रक्रियामालक्षितवर्ग/समुदायको प्रतिनिधित्वभएको हुने	लक्षितवर्ग/ समुदाको प्रतिनिधित्व	संख्या	२००			
तेश्रो पक्षबाट आयोजनाहरुको अनुगमनतथामूल्यांकन भएको हुने	अनुगमनतथामूल्यांकन	संख्या	१	३	५	१०
निजीक्षेत्रसँगको सहकार्यमा आयोजनाहरु सम्पन्न भएको हुने	आयोजना	संख्या	०	०	१	२
सार्वजनिक, निजी र सहकारीको सहकार्यमा आयोजनाहरु सम्पन्नभएको	आयोजना	संख्या	०	०	१	२

तालिका/ग्राफचित्र : ८२ योजनाव्यवस्थापन: नतिजाखाका						
नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९ / ८० सम्म	लक्ष्य परिमाण		
				२०८० / ८१	२०८१ / ८२	२०८२ / ८३
हुने						
अन्तरपालिका समन्वय र सहकार्य आयोजनाहरु सम्पन्नभएको हुने	आयोजना	संख्या	०	०	१	१

छ) विषयक्षेत्रगतखर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

तालिका/ग्राफचित्र : ८३ योजनाव्यवस्थापन : खर्च तथा स्रोतकोअनुमान (रकम रु. लाखमा)						
	बजेट अनुमान			बजेट स्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	आन्तरिक स्रोत	संघ	प्रदेश
२०८०/८१	31.00	12.45	18.55	4.65	18.6	7.75
२०८१/८२	31.50	12.93	18.58	4.725	18.9	7.875
२०८२/८३	36.50	17.68	18.83	5.475	21.9	9.125

ज) मुख्यकार्यक्रमतथाकियाकलापहरु

तालिका/ग्राफचित्र : ८४ योजनाव्यवस्थापन : आयोजनाको विवरण									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीग त खर्च
योजनातर्जुमा एवं कार्यान्वयनमासरोकारवालाहरु संग अन्तरक्रियाकार्यक्रम	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10	2.00	1.90	0.10
तेश्रो पक्षबाट ठूला आयोजनाको पदगोपनातथा गुणस्तरीय परीक्षण	4.00	3.80	0.20	4.00	3.80	0.20	4.00	3.80	0.20

तालिका/ग्राफचित्र : ८४									
योजनाव्यवस्थापन : आयोजनाको विवरण									
आयोजनाहरुको विवरण	२०८०/८१			२०८१/८२			२०८२/८३		
	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कूल	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च
आयोजनाहरुको अनुगमनमूल्यांकन	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25	5.00	4.75	0.25
मध्यमकालीनखर्च संरचनाको अद्यावधिक	0.00	0.00	0.00	0.50	0.48	0.03	0.50	0.48	0.03
आवधिक योजनामध्यावधि समीक्षा.	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.00	4.75	0.25
आयोजनाहरुको मर्मत संभार.	20.00	2.00	18.00	20.00	2.00	18.00	20.00	2.00	18.00
जम्मा	31.00	12.45	18.55	31.50	12.93	18.58	36.50	17.68	18.83

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ :
मध्यमकालीनखर्च संरचनातर्जुमा सम्बन्धीकार्यदल गठन

क्रसं.	समितिका सदस्य	जिम्मेवारी
१.	प्रमुखप्रशासकीयअधिकृत	संयोजक
२.	प्रमुख : आर्थिक प्रशासनशाखा	सदस्य
३.	प्रमुख : शिक्षा, युवातथा खेलकुद	सदस्य
४.	प्रमुख : लेखाशाखा	सदस्य
५.	प्रमुख : स्वास्थ्यशाखा	सदस्य
६.	प्रमुख : कृषिविकास शाखा	सदस्य
७.	प्रमुख : पशुसेवाशाखा	सदस्य
८.	प्रमुख : पूर्वाधार विकास शाखा	सदस्य
९.	प्रमुख : योजनातथाअनुगमनशाखा	सदस्य सचिव